

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**DOĞU AFRİKA'DA YOKSULLUK VE İŞSİZLİK
SORUNLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Samatar Mohamed HOUSSEIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Sedat UĞUR

Çankırı - 2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

DOĞU AFRİKA’DA YOKSULLUK VE İŞSİZLİK
SORUNLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Samatar Mohamed HOUSSEIN
ORCID: 0009-0007-9677-5562

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Sedat UĞUR

ankırı 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	vi
TEZ KABUL VE ONAY	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	viiix
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. DOĞU AFRIKA'DA İŞSİZLİK	4
2.1. İşsizliğin Tanımı, Kapsamı ve Türleri	4
2.1.1. Gönüllü İşsizlik	7
2.1.2. Döngüsel (Konjonktürel) İşsizlik.....	7
2.1.3. Friksiyonel İşsizlik	8
2.1.4. Yapısal İşsizlik	8
2.1.5. Teknolojik İşsizlik.....	9
2.1.6. Mevsimsel İşsizlik.....	10
2.1.7. Doğal İşsizlik ve Doğal İşsizlik Oranı	10
2.2. İşsizliğin Ölçülmesi.....	10
2.3. Doğu Afrika'da İşsizliğin Nedenleri	12
2.3.1. İşsizliğin Ekonomik Nedenleri.....	12
2.3.2. İşsizliğin Sosyal Nedenleri.....	16
2.3.3. İşsizliğin Kültürel Nedenleri	19
2.4. Afrika'da İşsizliğin Sonuçları	21
3. DOĞU AFRIKA'DA YOKSULLUK	25
3.1. Yoksulluğun Farklı Tanımları.....	25
3.2. Yoksulluğun Temel Yaklaşımları	27
3.2.1. Parasal Yaklaşım.....	27
3.2.2. Parasal Olmayan Yaklaşımlar	29
3.2.2.1. Kapasite Yaklaşımı	29
3.2.2.2. Sosyal (Toplumsal) Dışlanma Yaklaşımı.....	31
3.3. Yoksulluğun Nedenleri	32
3.3.1. Yoksulluğun Bireysel Nedenleri	33

3.3.2. Yoksulluğun Kültürel Nedenleri	34
3.4. Afrika’da Yoksulluğun Bağlamı	35
3.5. Seçilmiş Doğu Afrika Ülkeleri’nde Yoksulluk ve Nedenleri	38
3.5.1. Somali Örneği	39
3.5.2. Kenya Örneği	41
3.5.3. Etiyopya Örneği	44
3.5.4. Cibuti Örneği.....	47
3.5.5. Eritre Örneği.....	49
3.5.6. Uganda Örneği	50
3.5.7. Burundi Örneği.....	53
3.5.8. Tanzanya Örneği	55
3.5.9. Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örneği	58
3.6. Afrika’da Yoksulluğun Sonuçları	60
3.7. İşsizlik ve Yoksulluk Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme.....	67
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA	76
ÖZGEÇMİŞ.....	95

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Doğu Afrika'da Yoksulluk ve İşsizlik Sorunları Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlamasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazı kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığımı eserlerin kaynakçada gösterilenden oluştuğunu beyan ederim.

03.07.2024

Samatar Mohamed HOUSSEIN

TEZ KABUL VE ONAY
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Samatar Mohamed HOUSSEIN tarafından hazırlanan *Doğu Afrika'da Yoksulluk ve İşsizlik Sorunları Üzerine Bir İnceleme* başlıklı bu çalışma, 03.07.2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *İktisat* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvan, Adı ve Soyadı)

Danışman : Doç. Dr. Mehmet Sedat UĞUR

İmza:.....

Üye: Prof. Dr. Ali Eren ALPER

İmza:.....

Üye: Doç. Dr. Barbaros GÜNERİ

İmza:.....

ONAY

Bu tez Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../2024 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ersoy YILMAZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Tezin Başlığı : Doğu Afrika'da Yoksulluk ve İşsizlik Sorunları Üzerine Bir İnceleme

Tezin Yazarı : Samatar Mohamed Houssein

Danışman : Doç. Dr. Mehmet Sedat Uğur

Anabilim Dalı : İktisat

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 03.07.2024

İşsizlik ve yoksulluk, son yirmi yıldır Doğu Afrika'daki iki büyük sorunu oluşturmaktadır. İşsizlik, çalışabilecek durumda olan ancak iş bulamayan insanların sayısını ifade ederken, yoksulluk temel ihtiyaçları karşılayacak kaynaklardan yoksun olma durumu olarak tanımlanır. Bu çalışma, bu iki kavram hakkında temel bilgileri ifade etmekle birlikte, seçilmiş birkaç Doğu Afrika ülkesindeki yoksulluk ve işsizliğin başlıca nedenlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Yoksulluk ve işsizliğin nedenleri çeşitlidir, ancak bu çalışma ekonomik, sosyal ve kültürel faktörleri bu bölgedeki ana etkenler olarak vurgulamaktadır. Sonuçta, işsizlik ve yoksulluk, bölge ekonomisinin tüm alanlarını etkilemekte ve bu iki değişken birbirleriyle de güçlü bir ilişki içerisinde; işsizlik yoksulluğu önemli ölçüde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, işsizlik, Doğu Afrika

ABSTRACT

Thesis Title : A Study on Poverty and Unemployment Issues in East Africa
Author : Samatar Mohamed Houssein
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Mehmet Sedat Uğur
Department : Economics
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 03.07.2024

Unemployment and poverty have been two major issues in East Africa over the past two decades. Unemployment refers to the number of people who are able to work but cannot find jobs, while poverty is defined as the lack of resources to meet basic needs. This study aims to identify the primary causes of poverty and unemployment in several selected East African countries by giving basic informations to these concepts. The causes of poverty and unemployment are varied, but this study highlights economic, social, and cultural factors as the main contributors in this region. As a matter of fact, unemployment and poverty affect all areas of the economy of the region and are strongly interrelated; that unemployment significantly influences poverty.

Keywords: Unemployment, poverty, East Africa.

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Beş Doğu Afrika Ülkesinin İşsizlik Durumu, 2023	11
Tablo 3.1. Etiyopya'da kırsal ve kentsel alanlardaki nüfus payları, gelir payları, tüketim payları ve yoksulluk oranları, 2015/2016	45

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Phillips Eğrisi.....	14
---------------------------------	----

1. GİRİŞ

Afrika'nın geleceği gençlerinin ellerindedir, ancak gençlerin kabul edilebilir ve üretken işlere entegrasyonu bu kıtada hala önemli bir zorluğu ifade etmektedir ve bunun sadece ulusal düzeyde çözülemeyeceği de bir gerçektir. Afrika'da çoğu işsiz 25 yaşı altında olduğu gözlemlenmektedir (Erdayı, 2009). Kıtadaki yoksulluk, güvensizlik, beyin göçü, sosyal ve politik sorunlar, özellikle 2011 Arap Baharı sonrasında birçok Afikalının hayatını riske atarak Avrupa'ya ulaşma çabalarının tümü genç işsizliği ile ilişkili dinamiklerdir. Bu nedenle, bu zorluğun ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi şarttır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1997 yılında, 1960'lara kıyasla yoksullarla zenginler arasındaki uçurumun iki katından fazla arttığını belirtmektedir. Bu durum, eşitsizliğin artmasıyla bağlantılı olarak yoksunluğun ve yoksulluğun da arttığını göstermektedir. Afrika, bu artan eşitsizliklerin yoğun şekilde yaşandığı bir bölgedir. Yüksek gelir eşitsizliği, ekonomiden elde edilen faydaların azalmasına ve yoksulluğun artmasına yol açmaktadır (Garcia ve Gruat, 2003). İstihdamın artması, hem bireylerin hem de ülkelerin gelirini artırır, ancak istihdam edilenlerin ücretleri, sosyal güvenlik harcamaları, sağlık harcamaları gibi kalemlerle birlikte kamunun yükü de artar. Afrika'da, kamu sektörü en büyük işveren olarak öne çıkmaktadır. Ancak, Afrika'da emek yoğunluğundaki büyüme ve istihdamın genişlemesi, ekonomik büyümeyi zorlayabilmektedir (Erdem ve Nageye, 2018).

Çoğu Afrika ülkesinin bağımsızlığını kazandığı 1960'lı yıllar, istihdamla ilgili çalışmaların da başladığı dönem olarak öne çıkar. Ancak dünya genelindeki krizler ve ekonomik çalkantılar da aynı zamanda, Afrika ekonomisini ve istihdam politikalarını etkileyen faktörlerdendir. ABD konut kredileriyle başlayan 2008 krizi, Sahra-altı Afrika ticaretini olumsuz etkileyerek nakit girdisini azaltmıştır. Nakit akışındaki azalma, Sahra-altı Afrika ülkeleri için zaten büyük bir sorun olan işsizliği daha da artırmıştır. Öyle ki, Aralık 2007'de işsizlik oranı yaklaşık %5 düzeyindedir (USBLS, 2012). Ancak krizin etkisiyle işsizlik oranı 2009'da %10'un üzerine çıkmıştır. Özellikle madencilik sektöründe, Liberya, Güney Afrika ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde birçok proje ertelenmiştir (Samanlı, 2021). Ayrıca Afrika'nın en belirgin sorunlarından biri olan işsizlik, hem bireylere hem de topluma zarar vermektedir. Düzenli bir iş bulamayan bireyler, geçimlerini temin etmekte

zorlanarak sosyal, ekonomik ve siyasi istikrarı tehdit eden bir duruma gelirler. Ayrıca, terör örgütleri özellikle işsiz ve gelir kaynağı olmayan bireyleri kendi sıralarına katma fırsatı bulmaktadır. Özellikle gelişmemiş ülkelerde ortaya çıkan terör örgütlerinin neden olduğu olayların sorumluları arasında, eğitimsiz ve gelir kaybına uğramış bireyler başı çekmektedir (Hernandez, 2020). Kıtanın genelinde ise maddi yoksunluk ve işsizlik genç erkekler arasında yaygındır ve bunların %40'ından fazlası 15 yaşın altındadır. Bu da potansiyel olarak şiddet suçlarının, politik istikrarsızlığın, organize suçların, kaçakçılığın ve çete faaliyetlerinin artmasına neden olur. Bu bağlamda Afrika, suçun ve suçlunun odak noktası olarak kabul edilmekte ve toplumsal kutuplaşmalar artmaktadır (Tostensen vd., 2001). İşsizlik ve yoksulluk, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyanın karşılaşılabileceği en büyük zorluklardan ikisi olmuştur. Afrika'daki işsizlik bağlamı, kıtanın ekonomik, sosyal ve siyasi durumlarının çeşitliliği nedeniyle ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir.

Tarihsel olarak, yoksulluk genellikle gelir veya tüketim düzeylerine dayalı olarak para birimi cinsinden tanımlanmıştır. Yoksulluğun çeşitli yönleri ve farklı tanımları bulunmaktadır. Tek bir ortak ve genel-geçer yaklaşım söz konusu olmamakla birlikte, farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda kullanılan farklı yöntemler dizisi bulunmaktadır. Genellikle en fazla kabul gören yöntem ise, Dünya Bankası tarafından hayatta kalmak için günlük dolar cinsinden belirli bir para miktarının altında gelire sahip insanları yoksul olarak tanımlayan satın alma gücü paritesine göre hesaplanan bir metottur (Memiş vd., 2010). Yoksulların belirlenmesi için belirlenecek sınırların, genellikle mutlak ve görelî olmak üzere iki temel biçimi bulunmaktadır. Mutlak yoksulluğun ölçütü de bir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan gerekli gelire göre belirlenmektedir. Yoksulluğun bu ilk ölçüm biçimi, yalnızca fiziksel ihtiyaçların dikkate alındığı, kültürel ve sosyal ihtiyaçları bir kenara bırakıldığı ölçüde bazı sınırlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Aksine, görelî yoksul olan bir kişi, bir miktar paraya sahiptir ancak temel ihtiyaçların ötesinde herhangi bir şeyi karşılayabilecek kadar parası yoktur ve görelî yoksulluğun düzeyi bağlama göre değişmektedir. Görelî yoksulluk içinde olan insanlar, ortalama gelirlerin erişebildiği normal faaliyetleri ve fırsatları karşılayamazlar. Görelî yoksulluğun düzeyi ülkeden ülkeye değişmektedir (Decerf, 2022). Yoksulluğun parasal tanımlarının yanında, kapasite yaklaşımı, insani gelişme yaklaşımı ve çok boyutlu yoksulluk yaklaşımı gibi çeşitli alternatifleri söz konusudur. Bunların en

önemlilerinden biri olan Sen (1983)'in kapasite yaklaşımı, yoksulluğun tüketim maddeleri yerine kapasiteler aracılığıyla tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Sen (1983)'e göre, yaşam standardını anlamak için en uygun yaklaşım kapasite yaklaşımıdır. Yoksulluğun kavramsallaştırılması noktasında, bir malın sahip olunup olunmamasının doğru bir bakış açısı olmadığını ifade eder. Çünkü bu bakış açısı, bir kişinin belirli bir mala sahip olmasının, o malı kullanarak neler yapabileceği konusunda bilgi vermez.

Afrika diğer kıtalara göre en yoksul kıtadır. İşsizlik ve yoksulluk, son birkaç on yılda bu bölgede büyük bir sorun haline gelmiştir. Örneğin, bu bölgenin en büyük ülkelerinden biri olan Sudan, yüksek düzeyde yoksulluktan muzdariptir ve Dünya Bankası 2019 yılında Sudan'daki yoksulluğun temel nedeninin işsizlik olduğunu ifade eder (World Bank, 2019). Kenya'da da Onchari (2019), işsizliğin yolsuzlukla pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koyarken Ndyali (2016), Tanzanya'nın yüksek eğitim kalitesine rağmen işsizliğin hala genç mezunların karşılaştığı bir sorun olduğunu öne sürer. Bu bölgedeki yoksulluğun ve işsizliğin nedenlerini açıklamak amacıyla Dünya Bankası, IMF (2012) ve çok sayıda düşünür (Msigwa ve Kipsha, 2013; Bicaba vd., 2016; Grace vd., 2017) tarafından çok sayıda çalışma yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı da Doğu Afrika'da işsizlik ve yoksulluğun ana nedenlerini ve sonuçlarını belirlemek ve incelemektir. Bu amaçla, çalışmanın ilk bölümü konuyla ilgili bir girişin ardından, Doğu Afrika'daki işsizliğin çeşitli nedenleri ve sonuçları üzerinde odaklanan ikinci bölüm ile devam edecektir. Üçüncü bölüm ise yoksulluğa odaklanacaktır ve yoksulluğun nedenleri ve sonuçları incelenecektir. Üçüncü bölümün sonunda, yoksulluk ve işsizlik arasındaki ilişkiye değinilecek ve sonuç bölümüyle çalışma nihayete erdirilecektir.

2. DOĞU AFRİKA'DA İŞSİZLİK

2.1. İşsizliğin Tanımı, Kapsamı ve Türleri

İşsizlik, çalışabilecek durumda olan, ancak iş bulamayan kişileri ifade etmektedir (Ünsal, 2016, s. 563) ve bir ülkenin ekonomik durumunu analiz ederken bakılması gereken en önemli göstergelerden biridir. İşsizlik çok boyutlu bir kavramdır ve pek çok boyutu (ekonomik, sosyal, politik vb.) içermektedir. Bu çok boyutluluk, işsizliğin çeşitli biçimlere bürünmesine neden olmaktadır. Kurt (2005)'a göre, gönüllü, gönülsüz ve doğal işsizlik olmak üzere üç ana işsizlik türü söz konusudur. Gönülsüz işsizliğin ise mevsimsel işsizlik, friksiyonel işsizlik, yapısal işsizlik, teknolojik işsizlik gibi farklı alt kategorileri mevcuttur. Benzer şekilde, Dinler (2004, s. 450) de işsizliği nedenlerine göre, friksiyonel, yapısal, konjonktürel ve mevsimsel olmak üzere dört kategoride incelemektedir.

İktisadi düşüncedeki Klasik anlayış, düzgün işleyen piyasa mekanizmasının tüm ekonomik sorunların çözümü için yeterli olduğuna ve tam istihdamın kendiliğinden sağlandığı bir ekonomide, herhangi bir sorunun mevcut olmadığına inanmaktadır (Dinler, 2004, s. 301). Öyle ki, Klasik teorinin önemli görüşlerinden biri olan ve “her arzın kendi talebini yaratacağını” ifade eden *Say Yasası*'na göre, bir mal veya hizmetin üretimi, otomatik olarak o mal veya hizmeti satın almak için yeterli bir satın alma gücü yaratır. Fiyatlar ve maaşlar esnek olduğu için, piyasa mekanizması, herhangi bir ekonomik dengesizliğin hızlı bir şekilde giderilmesini sağlayarak ekonomiyi sürekli ve doğal olarak tam istihdam denge seviyesine yönlendirmektedir (Doğan, 2012). Klasik teoriye göre, işgücü piyasalarındaki ana faktörler, işgücü talebi, işgücü arzı ve ücret oranıdır. İşgücü talebi, işgücünün marjinal üretkenliğini yansıtırken, işgücü sağlayıcıları, ücretlerle boş zaman arasında denge kurarak maksimize etme kararları alan bireylerdir. Gerçek ücret oranı ise, işgücünün talebini arzıyla dengeleyen işgücü fiyatını ifade eder ve ücret oranı esnektir. Eğer denge oranını aşarsa, işgücü arzı talebi aşar ve sağlayıcılar arasında rekabet ortaya çıkarak ücret oranını dengeye geri getirir. Tersine, ücret oranı denge oranının altına düştüğünde, işverenler arasındaki rekabet onu tekrar dengeye yükseltir. Dolayısıyla, Klasik teoride ücret oranı esnek olduğu için, gönülsüz işsizlik olmaz. (Bulutay, 1995). Lucas (1978) da, “hiç kimse kötü şansa iyi şansa tercih etmez, bu nedenle tüm

işsizliğin resmi olmayan unsurları vardır. Ancak tüm işsizlikte gönüllü unsurlar vardır, çünkü bir kişinin çalışma koşulları kötü olsa bile, başka bir kişi her zaman o işi seçmeyi tercih edebilir.” şeklinde ifade ederek mevcut ekonomide alternatif faaliyetler olduğu sürece işsizliğin her zaman gönüllü olması gerektiğini belirtir. Sonuç olarak, Klasik anlayışa göre işsizlik sorunu yoktur. Eğer varsa, bu sadece kısa vadeli üretim değişikliklerinden kaynaklanır. Klasik ekonomistler, ekonomide işgücü arzının işgücü talebine eşit olduğu tam istihdamın varlığına inanırlar ve tam istihdamda gözlemlenen tek işsizlik geçici işsizlik veya gönüllü işsizliktir (Kurt, 2005).

Keynesçi anlayış ise, Klasik anlayışın istihdam ve işsizlikle ilgili görüşlerine karşı çıkar. Klasiklere göre, işsizlik sadece fiyatlar ve maaşlar esnek olduğunda var olur. Ancak Keynes'e göre, tam esneklik bile olsa, talep ve arz arasındaki dengesizlik nedeniyle işsizlik (gönülsüz) devam edebilir. Keynesyenler işsizliği azaltmak için hükümet müdahalesini savunurken, klasiklerle karşı karşıya gelirler. Keynes'e göre, bir ekonomide istihdam seviyesi etkin talebe bağlıdır. Dolayısıyla, işsizlik etkin talep eksikliğinden kaynaklanır. Keynes'e göre, ekonominin işleyişi talebe dayanır ve özellikle mali politikalar aracılığıyla hükümet müdahalesi, işsizliği azaltabilir (Doğan, 2012). Ayrıca, Keynesçi düşünceye göre, işsizlik temelde gönülsüz bir durumdur. Keynes, insanların 1929 Büyük Buhran sonrasındaki dönemde hem birincil hem de ikincil piyasada¹ iş bulamamaları gerçeği ile birlikte, Klasik ekonominin işsizlik tanımında sorunlar olduğunu ve işsizliğin gayri resmi bir sorun olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir. 1936 tarihli *Genel Teori* adlı kitabında Keynes, Klasik anlayışın işsizlik sınıflandırmasının yetersizliğine dikkat çekmiştir ve işsizliğin yalnızca gönüllü bir sorun olmadığını, çoğunlukla etkin talep eksikliği nedeniyle meydana geldiğini belirtmiştir. Keynes, genellikle halkın mevcut ücret düzeyinde istedikleri kadar çok iş bulamayacağını kabul eder ve bazı insanların nominal ücret düzeyinde iş kabul etmeye razı oldukları halde hala iş bulamadıklarını

¹ Düalist teoriye göre (Harrison, 1972; Akt. Uyanık, 1999), işgücü piyasası iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar birincil ve ikincil işgücü piyasaları olarak adlandırılmaktadır. Birincil işgücü piyasası, istikrarlı bir piyasadır ve mevcut en iyi işlerin bulunması söz konusudur. Burada, yetenekli işgücü, yüksek ücretler, daha yüksek kalitede işler ve geliştirilmiş sosyal güvenlik hakları bulunmaktadır. Diğer yandan, ikincil işgücü piyasası, düşük ücretler ve kötü çalışma koşullarına sahip istikrarsız bir piyasadır. Ancak bunun yanında, düşük nitelik gereksinimleri nedeniyle işgücü boşlukları daha hızlı doldurulmaktadır (Uyanık, 1999).

savunmaktadır. Bu durum, Klasik anlayışta ifade edilen sürtünme ve gönüllü işsizlikten farklı bir işsizlik yaratmaktadır. Keynes'e göre, bu tür işsizlik, istemeli olarak adlandırılan, işçiler tarafından kullanılan tüketim mallarının fiyatlarının nominal ücretlere göre biraz artması durumunda, mevcut nominal ücret koşulları içinde çalışmaya hazır toplam iş gücü arzının ve aynı koşullar altında yapılan toplam iş gücü talebinin, gerçek iş miktarından daha fazla olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Daha anlaşılır bir ifadeyle, bu teorik işsizlik göstergesi, mevcut ücret düzeyinde iş aranmasına rağmen iş bulunamama ve bulunduğu kabul edilme durumunu ifade etmektedir. Bu tanım, bugün açık işsizliğin tanımı olarak kabul edilmektedir. Keynes'e göre gönüllü işsizlik, yasal veya sosyal adetlere, çalışmaktan kaçınmaya, kolektif ücret bağımlılığına, değişikliklere uyumda gecikmelere ve insan mizacından kaynaklanan nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Özdemir, 2022).

Marksist ekonomi temelli olarak ise, işgücü değer teorisine dayanarak işsizlik temelde iki nedene bağlanır. İlk olarak, üretimde mekanizasyonla ortaya çıkan boş işgücü bulunmaktadır, burada teknoloji kendisi işsizliği oluşturan bir etken haline getirmektedir. İkinci olarak, düşük vasıflı işgücünün iş bulma konusunda zorluklar yaşamasının nedeni, kapitalistlerin işsizlerin sayısına bağlı olarak nitelikli işgücüne giderek daha çok talep göstermesidir. İş arayan işgücü sayısının artmasıyla ücretler düşer ve nitelikli kişiler daha düşük ücret seviyelerini kabul etmeye daha istekli hale gelir. Sonuç olarak, niteliksiz işgücü bu düşük ücretleri kabul ederse iş bulma olasılığı azalmaktadır. Bu açıklamalara göre Marksist ekonomide işsizlik, kapitalizmin içsel çelişkilerinin doğal bir sonucu olarak görülmektedir (Ataman, 1998). Marksist ekonomide her iki tür işsizlik de zorunlu olarak kabul edilir. Kapitalizmin yapısından kaynaklanan işsizlik döngüsü, çalışanlar için zorunlu bir durumu oluşturmaktadır. Marksist doktrine göre, kapitalist işsizlik, sermaye birikiminin yetersizliği ve üretimde tam verimliliğin olmamasına rağmen, kârlılık kapitalizmde devam etmektedir. İşverenler sürekli olarak daha fazla artı-değer elde etmeye çalışırlar. İşçinin marjinal verimliliği sıfıra ulaştığında, artı-değer üretimi durur, artık işveren işçi talep etmez ve işsizlik başlar. İşsizlik, işsizler için bir tercih konusu olmaktan çıkar ve kapitalistler tarafından tercih edilen bir sürecin sonucu haline gelir. Gönüllü işsizlik, sadece kapitalist piyasa tarafından dışlananlar için ortaya çıkabilmektedir (Özdemir, 2022).

2.1.1. Gönüllü İşsizlik

Gönüllü (iradi) işsizlik, gönüllü olarak çalışmama durumuna atıfta bulunmaktadır. İş aramama, umudu kaybetme gibi davranışlar sonucunda çalışma hayatına katılamaması durumunu ifade eder. Bu işsizliğin ortaya çıkması, çalışmama tercihinin yönelik hoşgörüye bağlıdır. Genellikle gelir, nitelikler ve deneyim, gerçekçi olmayan beklentiler veya iş tarzı tercihleri tarafından etkilenebilmektedir. (Özdemir, 2022). Bonnals ve Bonfarte'ye (2015) göre de, gönüllü işsizlik, bazı bireylerin iş gücü piyasasına katılmak yerine zamanlarını boş zamanlarına ayırmayı tercih etmeleri durumudur. Bu, ilk çalışma saatinden elde edilen marjinal faydanın, son boş saatinden sağlanan faydadan daha düşük olması nedeniyle gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, mevcut iş gücü piyasası ücretine göre, kişi boş zamanlarından fedakârlık etmek istemez. Dolayısıyla, iş gücü piyasasının dışında olan herkes, kendi iradesiyle bu durumda bulunmaktadır.

2.1.2. Döngüsel (Konjonktürel) İşsizlik

Döngüsel işsizlik, aynı zamanda eksik talep işsizliği olarak bilinmektedir ve ekonomik faaliyetlerdeki değişikliklerden kaynaklanan işsizliği ifade etmektedir (Diler, 2018). Bu tür işsizlik, İngiliz ekonomist J. M. Keynes tarafından geliştirilmiştir. Keynes (1936), *Genel Teori*'de işsizliği, iş döngüsü sırasında emek piyasasındaki arz ve talep etkileşimiyle açıklamıştır. Keynes (1936)'e göre, bu tür işsizlik ekonominin gerileme döneminde meydana gelmektedir. Ekonomik bir gerileme sırasında mal ve hizmetlere yönelik talep eksikliği ortaya çıkarmaktadır. Bu talep azalması, üretimin azalmasına ve ardından istihdamda karşılık gelen bir azalmaya yol açmaktadır. 1929 yılındaki Büyük Buhran sırasında ABD'de talebin çökmesi ve para arzının düşmesi nedeniyle işsizliğin yükselmiştir. Bu bağlamda, döngüsel işsizliğin başlıca nedeni ekonomik durgunluktur. Bir ekonomik durgunluk meydana geldiğinde ekonomik üretim düşer, iş döngüsü zayıflar ve döngüsel işsizlik artar; çünkü ekonomi yavaşladığında ve durgunluğa girdiğinde şirketler işe alma faaliyetlerini azaltır veya bireyleri işten çıkarır. Tam tersine, iş döngüleri zirvedeyken, döngüsel işsizlik genellikle düşük olur, çünkü bu durumda işgücüne yüksek talep bulunmaktadır.

2.1.3. Friksiyonel İşsizlik

Friksiyonel işsizlik, işçilerin yeni iş aradığı veya eski işlerinden yeni bir işe geçiş yaptığı kısa vadeli bir işsizlik türüdür (Gürçağan, 1998). Bu geçici işsizlik dönemi, ekonomi içinde gönüllü geçişlerin bir sonucudur. Friksiyonel işsizlik, belirli nedenlerden kaynaklanmaktadır (Kagan, 2024): İlk olarak, üniversiteden yeni mezun olanlar ve diğer ilk kez iş arayanlar, kendileri için uygun ve müsait işlere sahip bir şirketi bulmak için gerekli kaynaklardan yoksun olabilirler. Bu nedenle, geçici olarak daha yüksek ücretli işleri bekleyerek başka bir işe başlamazlar. Geçici geçişler, başka bir şehre taşınma gibi, genellikle işçilerin işlerini bıraktıkları ve yeni bir iş buldukları zaman arasında bir zaman boşluğu olduğu için friksiyonel işsizliği artırabilir. İkinci olarak, işçilerin daha iyi ücret arayışında oldukları için işlerinden ayrılmalrı, friksiyonel işsizliği artırır. Bazı durumlarda, işçiler gelirlerini artırmak için bir beceriye ihtiyaç duyduklarına inandıkları için işlerinden ayrılabilirler veya yeni bir beceri öğrenmek amacıyla okula geri dönebilirler. Hatta bir kısmı da kişisel nedenlerle işlerini bırakabilirler. İşçiler, iş aramak için iş gücüne geri döndüklerinde, friksiyonel işsizliğin bir parçası olarak kabul edilirler. Başka bir işe geçmeden işlerini bırakan insanlar da bulunmaktadır (Kagan, 2024). Ayrıca, friksiyonel işsizlik, şirketlerin sadece yılın belirli dönemlerinde faaliyet göstermesi ve bu nedenle diğer zamanlarda iş gücüne ihtiyaç duymaması durumunda da ortaya çıkabilmektedir (Canibano, 2015). Diğer tüm işsizlik türleri gibi, friksiyonel işsizliğin şirketleri etkileyen çeşitli sonuçları bulunmaktadır. Friksiyonel işsizlik yüksek olduğunda, işverenler yetenekli işçileri tutmayı zor bulabilirler. Friksiyonel işsizlik genellikle işçilerin farklı teklifleri karşılaştırmasını, güçlü fırsatları beklemesini ve şirketlerinden tutulmayı talep etmesini içermektedir. Friksiyonel işsizlik aynı zamanda ekonominin iyi durumda olduğunu anlamına gelmektedir. Çalışanlar, fırsatların daha fazla olduğunu bir ortamda daha iyi olanakları aramaya daha istekli olurlar, bu da ekonominin tam kapasite çalıştığını ve şirketlerin daha fazla açık pozisyona sahip olduğunu göstermektedir (Kagan, 2024).

2.1.4. Yapısal İşsizlik

Yapısal işsizlik, işgücü arzı ile talebi arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan bir işsizlik türü olarak tanımlanmaktadır. Bu yapısal değişiklikler, devam eden

demografik şoklar veya işgücü becerileri ile endüstri talepleri arasındaki uyumsuzluk sonucu olabilmektedir. (Gürçağan, 1998). Yapısal işsizlik teorilerine yönelik, *neden odaklı yaklaşım*, *yapısal uyumsuzluk yaklaşımı* ve *politika odaklı yaklaşım* olmak üzere temelde üç yaklaşım bulunmaktadır. Neden odaklı (nedensel) yaklaşım, çeşitli yapısal değişim türlerine odaklanır ve bunların yapısal işsizlik üzerindeki etkileriyle ilgilenmektedir. Yapısal uyumsuzluk yaklaşımı, yapısal değişiklikleri emen ve eksikliklerinin belirtilerini gösteren işgücü piyasası tarafından sorumlu olan uyum mekanizması ile ilgilenmektedir. Politika odaklı yaklaşım ise çeşitli politikaların etkinliği açısından yapısal işsizliği tanımlamakta ve analiz etmektedir (Penz, 1968).

Farklı yapısal değişiklik türleri, yeni ürünlerin yaratılmasından kaynaklanan tüketici talebinde büyük değişiklikler, spontane veya uyarılmış zevk değişiklikleri, ithal bir malın rekabetinin artışı gibi faktörleri içermektedir. Teknolojik değişiklikler, belirli bir endüstride sermayenin emeğin yerine geçmesini veya belirli becerileri veya ürünleri gereksiz veya modası geçmiş hale getirmeyi içermektedir ve genellikle yapısal işsizliğin sorumlusu olarak kabul edilen bir yapısal değişiklik formudur (Penz, 1968). Yapısal işsizliğin nedenlerine bakıldığında, işsizlikle ilgili olmayan ve işsizlik artışına veya azalışına neden olan faktörlerin yapısal olup olmadığı da tartışma konusudur. En yaygın faktör türü, işgücü arzı ile iş piyasasının talebi arasındaki uyumsuzluktur. Ana uyumsuzluklar becerileri, eğitim, yaş, coğrafi konum ve işsizliğin maliyetini artırıp azaltabilecek kültürel unsurları içermektedir (Gürçağan, 1998).

2.1.5. Teknolojik İşsizlik

Oxford İktisat Sözlüğü'ne göre, teknolojik işsizlik, teknolojik ilerlemeden kaynaklanan işsizliği tanımlar. Bu genellikle, üretim yöntemlerindeki değişiklikler nedeniyle yetenekleri işlevsiz hale gelen belirli tipte işçileri etkiler ve genellikle makinelerin hizmetlerini yerine koymasıyla ilgilidir ve teknolojik ilerlemenin her zaman genel işsizlikte net bir artışa neden olup olmadığı önemlidir. (Campa, 2017). Teknolojik ilerleme, otomasyon ve üretim süreçlerinin mekanizasyonu, çeşitli mesleklerde insan emeği ihtiyacını azaltmaktadır. Teknolojik işsizlik, endüstri ve tarımın yenilenmesi ve belirli sektörlerde iş talebinin azalmasıyla ilişkilendirilen yapısal işsizliğin bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizlik, yeniden eğitim

imkânına veya kariyer değişikliğine bağlı olarak kalıcı veya geçici olmaktadır (Klimczuk ve Klimczuk-Kochańska, 2015).

2.1.6. Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel işsizlik, tarım, turizm ve inşaat gibi sektörlerde mevsimsel değişimlere bağlı olarak işgücü talebindeki dalgalanmaların olduğu zamanlarda ortaya çıkan bir tür işsizliktir. Bu tür işsizlik, hava durumu, tatil sezonları ve inşaat döngüleri gibi faktörlerden etkilendiği için hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenebilir (Doğan, 2012).

2.1.7. Doğal İşsizlik ve Doğal İşsizlik Oranı

Bir ekonomide, en yüksek istihdam düzeyine erişildiğinde ekonomideki işsiz oranının düzeyini ifade eden orana doğal işsizlik oranı adı verilir (Dinler, 2004, s. 452). Doğal işsizlik oranı, Milton Friedman tarafından 1960'ların sonlarında ortaya atılmıştır. Friedman'a göre (1968), bu oran, işgücü ve emtia piyasalarının gerçek yapısal özelliklerini dikkate alarak Walrasyen genel denge denklemlerinin sonuç vereceği işsizlik seviyesidir. Bu özellikler, piyasa kusurları, talep ve arzda stokastik değişkenlik, iş ilanları ve işgücü bulunabilirliği hakkında bilgi edinme maliyetleri, hareketlilikle ilişkili maliyetler ve diğer faktörleri içermektedir. Bir diğer ifadeyle, doğal işsizlik oranı, işgücü piyasasındaki uzun vadeli denge noktası olarak hizmet eder. Doğal işsizlik oranının ölçülmesi, denge değişimlerinin genel makroekonomik istikrarsızlık üzerindeki etkisini değerlendirmede, bu tür değişimlerin yapısal kaynaklarını belirlemede ve enflasyon ile denge dışı hareketler arasındaki kısa vadeli ilişkiyi anlamada potansiyel değer taşır (King ve Morley, 2007).

2.2. İşsizliğin Ölçülmesi

İşsizliği ölçerken dikkate alınması gereken iki temel nokta bulunmaktadır. İlk olarak, kimin işsiz olduğunu doğru bir şekilde belirlemenin zorluğuyla ilgilidir. İkincisi, işsizler hakkında mevcut bilgileri kullanarak genel işsizliği temsil edecek uygun bir endeks oluşturma zorluğunu içermektedir (Paul, 1991).

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organisation), işsizliği, işsiz olmak, iki hafta içinde çalışmaya hazır olmak ve son bir ay içinde iş aramak veya iş teklifi beklemek olarak tanımlamaktadır. Bu tanım bireyler hakkında detaylı bilgi gerektirir ve örnekleme yöntemleriyle uygulanır. Bu da, uluslararası işsizlik oranlarının standart bir şekilde karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır (Borooah, 1996). Farklı uluslararası standart işsizlik tanımlarından biri işsizliği, “işsiz”, “şu an iş için uygun” ve “iş arıyor olmak” olmak üzere üç kriter üzerine dayandırmaktadır. “İşsiz” kriteri, istihdam ve işsizlik arasında net bir ayrımı sağlar ve istihdamın önceliği vardır. Bir kişi, referans döneminde hiç çalışmamış ve geçici olarak işten ayrılmamışsa işsiz olarak kabul edilir. “İş arıyor olmak” kriteri, belirli bir yakın dönem içinde iş bulmak için aktif adımlar atmayı gerektirir, ölçüm için nesnelliği sağlar. İş arama süresi, ülkeler tarafından öznel olarak belirlenir ve bir ay veya son dört hafta gibi bir zaman dilimini kullanan birçok ülke bulunmaktadır. İş arama süresinin geriye doğru uzatılması, iş arama sürecindeki zaman gecikmelerinin dikkate alınmasını sağlamaktadır. “İş için uygun” kriteri ise bireylerin fırsat verildiğinde işe hazır ve yetenekli olduğundan emin olur, gelecekte iş arayanları veya aile sorumlulukları, hastalık veya toplum hizmetlerine olan taahhütler gibi engellerle karşılaşanları dışarıda bırakmaktadır (ICLS, 1982).

Tablo 1, Doğu Afrika'daki bazı ülkelerin işsizlik durumunu göstermektedir. İşsizlik oranının ülkeden ülkeye farklı olduğu görülmektedir. Doğu Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan, ancak stratejik bir konumda bulunan Cibuti, 2023 yılında %26.3'lük bir işsizlik oranı kaydetmiştir. Bu yüksek işsizlik oranını açıklayan birçok neden bulunmaktadır. IGAD (2019)'a göre bu işsizlik oranı, ülkenin ekonomik büyümesinin özellikle gençler ve kadınlar gibi yoksul nüfus için istihdam durumunu iyileştirememesi gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın devamında, bu bölge ülkelerindeki işsizliğin birçok nedeni açıklanacaktır.

Tablo 2.1: Beş Doğu Afrika Ülkesinin İşsizlik Durumu, 2023

	Kenya	Etiyopya	Cibuti	Uganda	Ruanda
İşsizlik oranı (%)	5.6%	3.3%	26.3%	2.9%	14.9%

Kaynak: World Bank (2024).

2.3. Doğu Afrika’da İşsizliğin Nedenleri

İşsizliğin çok boyutlu karakterine bağlı olarak, Doğu Afrika’da işsizliğin farklı nedenleri söz konusudur. Ekonomik nedenler, düşük ekonomik gelişme, yüksek enflasyon gibi tüm ekonomik sorunları içerir ve işsizliği doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Sosyal nedenler, bir toplumun sosyal meselelerini içerir ve işsizliği etkileyebilir. Kültürel nedenler ise bir toplumdaki işsizliği artırabilen gelenekler ve kültürel yasalara işaret etmektedir.

2.3.1. İşsizliğin Ekonomik Nedenleri

İşsizliğin ekonomik nedenleri, işgücü piyasasındaki arz ve talep dinamiklerinin temelinde derin köklere sahiptir. Birincil faktör, iş döngüsü ile ilişkili ekonomik aktivitedeki dalgalanmalardan kaynaklanan döngüsel işsizliktir. Ekonomik durgunluk veya resesyon dönemlerinde azalan tüketici harcamaları, mal ve hizmetlere olan talebin düşmesine neden olur, bu da işletmelerin üretimi kışmasına ve işçileri işten çıkarmasına yol açmaktadır. Yapısal işsizlik, teknoloji veya endüstri bileşimi gibi ekonominin uzun vadeli değişikliklerinden kaynaklanır ve işçilerin sahip olduğu beceriler ile iş piyasasının evrilen talepleri arasında uyumsuzluk yaratmaktadır (Gürçağan, 1998). Ayrıca, küreselleşme, şirketlerin işleri daha düşük maliyetli ülkelere dış kaynak kullanarak maliyet etkin çözümler aramasına katkıda bulunabilir. Vergilendirme ve düzenlemeler de dahil olmak üzere hükümet politikaları, ekonomik ortamı şekillendirmede, iş kararlarını etkilemede ve dolayısıyla istihdam düzeylerini etkilemede rol oynamaktadır (Altınar vd., 2018). Bu ekonomik nedenlerle başa çıkmak için kapsamlı stratejiler, iş yaratmayı, beceri geliştirmeyi ve teknolojik ilerlemelere uyum sağlamayı teşvik etmelidir, böylece dayanıklı ve sürdürülebilir bir işgücü piyasası oluşturulabilir.

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH), belirli bir dönemde bir ülkede üretilen tüm mal ve hizmetlerin toplam değerini ölçen nicel bir göstergedir, genellikle bir yıl süresince hesaplanmaktadır ve ülkenin işsizlik düzeyiyle ilişkili olabilmektedir. Aynı zamanda ülkenin iktisadi büyüme değerlerinin belirlenmesinde de önemli bir değişkendir. Öyle ki, Kenya’da genç işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen Katumo ve Maingi (2020)’ye göre, bu iki değişken arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır ve bu nedensellik, ekonomik büyümeden genç işsizlik

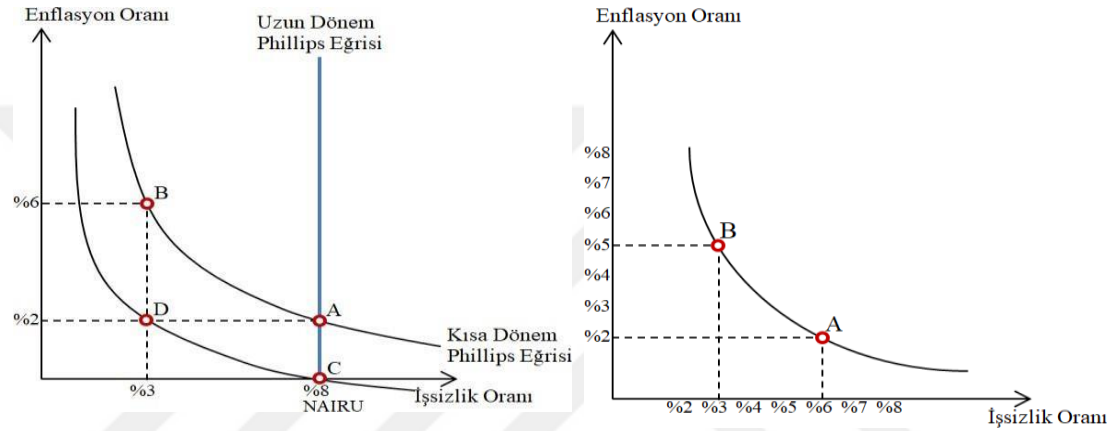
yönünerdir; bu da GSYH'nin evriminin Kenya'daki işsizlik oranını etkilediği anlamına gelmektedir. Diğer yandan Mathenge ve Muturi (2021), Doğu Afrika ülkeleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmasında işsizlik ile gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) arasındaki bağlantıyı incelemiştir ve bu iki değişken arasında negatif ve anlamlı bir ilişkinin varlığını göstermiştir, yani biri arttığında diğeri azalmaktadır. Aynı çalışmada Mathenge ve Muturi (2021), işsizlik ile enflasyon arasında da bir ilişkinin varlığını ifade etmektedir ve elde ettiği sonuçlar enflasyonun ve işsizliğin kısa vadeli negatif bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Bir ülkenin işsizliğini etkileyen önemli faktörlerden bir diğeri gerçekten de enflasyondur. Enflasyon, genel olarak bir ekonomide fiyat düzeyinin sürekli bir şekilde artması durumudur. Bu artış, bir dönemde tüketicilerin genel olarak daha fazla para ödemelerine neden olmaktadır (Özsoy ve Tosunoğlu, 2017). Keynes'e göre, enflasyon, tam istihdam sağlandıktan sonra etkin talepte ek artışlar olduğunda ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, sadece fiyatlar yükselir çünkü üretimin etkin talepteki artışlara tepkisi sıfırdır. Daha basit bir ifadeyle, enflasyon, toplam talebin toplam arzı aştığı durumun bir sonucudur. Keynes'in enflasyon teorisi, bu fazla talep durumunu incelemeyi içermektedir. Herhangi bir enflasyon durumu, mal ve hizmetlere olan toplam talebin toplam arzı aşması durumu olarak veya para arzının para talebine göre fazla olması olarak iki perspektiften incelenebilir (Lin, 1967). Enflasyonun klasik teorisi, para arzı ile para talebi arasındaki etkileşimi inceleyerek genel fiyat seviyesinin nasıl belirlendiğini açıklamaktadır ve fiyat seviyelerindeki sürekli artışları dolaşımdaki para arzının aşırı genişlemesine bağlamaktadır (Ireland, 2014).

Enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki, Phillips eğrisi ile açıklanmaktadır. Qin (2020)'a göre, A. W. Phillips tarafından geliştirilen Phillips eğrisi, enflasyon ile işsizlik arasında ters ve istikrarlı bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Bu teoriye göre, ekonomik büyüme enflasyona neden olur, bu da daha fazla istihdam ve azalan işsizlikle sonuçlanmalıdır. Ancak, özgün kavramın geçerliliği, özellikle 1970'lerde stagflasyonun ortaya çıkmasıyla biraz çürütülmüştür; bu dönem, hem enflasyon hem de işsizlik düzeylerinin yüksek olduğu bir durumu işaret etmektedir. İşçiler ve tüketiciler, gelecekteki enflasyon oranlarına ilişkin beklentilerini güncel ekonomik koşullara göre ayarladıklarında, enflasyon ile işsizlik arasındaki ters ilişki sadece kısa

vadeli olarak geçerlidir. Phillips eğrisi, işsizlik seviyeleri ile ücret büyüme oranları arasındaki ilişkiyi, enflasyonun bir göstergesi olarak ücret büyümesini kullanarak açıklamaktadır. Aşağıdaki Şekil 1’de, yatay eksen işsizlik oranını, dikey eksen ise enflasyon oranını temsil etmektedir. İşsizlik azaldıkça, ücret büyümesi hızlanır ve bu da enflasyon oranında bir artışa neden olur. Bu enflasyon oranındaki ayarlanma, yükselen ücretlerin neden olduğu artan talep baskılarına verilen bir tepkiyi yansıtarak gerçek değerlerde bir değişikliğe yol açmaz (Philips, 1958).

Şekil 2.1: Phillips Eğrisi

Kaynak: Yılmaz vd. (2019).

Macharia ve Otieno (2015), enflasyon oranının Kenya'da işsizlik oranı üzerinde önemli ve negatif bir etkisinin olduğunu hem kısa hem de uzun vadede bulmuşlardır. Enflasyon oranının artması, Kenya'da işsizlik oranında önemli bir düşüşe yol açmaktadır. Sonuçlarına göre, enflasyon oranının artması, mal ve hizmetlerin fiyatlarının da artmasına neden olarak, tedarikçilerin daha fazla mal ve hizmet üretme istekliliğini artırmaktadır. Sonuç olarak, üreticiler daha fazla işgücü talep edecek ve bu da işsizlik oranının azalmasına neden olacaktır.

İşsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen Phillips eğrisi üzerine, farklı ülkeler için yapılmış çok sayıda farklı çalışma söz konusudur. Örneğin Furuoka (2007), Malezya'da enflasyon oranı ile işsizlik oranları arasında bir eşbütünleşme ilişkisi ve bir nedensellik ilişkisinin varlığını bulmuştur ve elde ettiği sonuçlarla Phillips eğrisinin varlığını desteklemiştir. Islam vd. (2011), Kuzey Kıbrıs için işsizlik ile enflasyon arasında uzun vadeli bir ilişki olduğunu göstermişlerdir. Bulguları, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi ve dolayısıyla Philips eğrisinin varlığını doğrulamaktadır. Ayrıca, Kuzey Kıbrıs için Philips eğrisinin varlığının ve istikrarının

doğrulanmasının, merkez bankası için fiyat seviyesini istikrarlı hale getirmek için stratejiler geliştirmek için fırsatlar sunacağını önermişlerdir. Bu, enflasyonu yönetirken aynı zamanda enflasyonla uyumlu bir işsizlik oranını da dikkate almayı içerir, çünkü her ikisi de istenmeyen sonuçlardır. Merkez bankası, enflasyonu politik olarak kabul edilebilir bir düzeyde tutmayı amaçlayan parasal politikaları uygularken dikkatli olmalıdır (Islam vd., 2011). Son olarak, Philips eğrisi eleştirilere de maruz kalmıştır. Vermeulen (2017), Güney Afrika üzerine yaptığı çalışmada, kısa vadede enflasyon ile işsizlik oranı arasında bir ilişkiye dair kanıt bulamamıştır. Ancak, uzun vadede enflasyon ile istihdam arasında negatif bir ilişki olduğuna dair elde edilen güçlü kanıtların enflasyonun istihdam yaratımını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ayrıca elde ettiği bulgular, Güney Afrika'da işsizliğin önemli bir sorun olsa da, enflasyonun artmasına izin vermenin bunu çözemediğini savunmuştur.

Bir ülkenin ekonomisinde bir diğer önemli unsur doğrudan yabancı yatırımlardır ve bu yatırımlar işsizlik üzerinde etkilidir. Doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkeden başka bir ülkede bulunan bir şirketi satın almak, yeni kurulan bir şirkete sermaye sağlamak veya mevcut bir şirketin sermayesini artırmak amacıyla yapılan yatırımları ifade etmektedir (Karluk, 2007). Bu yatırım, yatırımcının yabancı işletme üzerinde önemli bir derecede etki veya kontrol içermektedir. Doğrudan yabancı yatırım, küresel ekonominin önemli bir yönü olarak kabul edilmektedir. Doğrudan yabancı yatırım, ekonomide birkaç rol oynamaktadır (Yılmaz vd, 2011): İlk olarak, doğrudan yabancı yatırım bir ülkeden diğerine sermaye getirerek, ev sahibi ülkenin ekonomik gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu sermaye, altyapı geliştirmek, teknolojik ilerlemeler ve iş yaratma gibi çeşitli amaçlar için kullanılabilir. İkinci olarak, doğrudan yabancı yatırım genellikle ev sahibi ülkede işletmelerin kurulmasına veya genişlemesine yol açmaktadır. Bu da yerel işgücü için iş fırsatları yaratmaktadır. Yeni istihdam fırsatları, işsizlik oranlarını azaltmaya ve yaşam standartlarını iyileştirmeye katkıda bulunabilir. Üçüncü olarak, yabancı ülkelerde yatırım yapan çok uluslu şirketler genellikle gelişmiş teknolojileri, yönetim uygulamalarını ve endüstri bilgi birikimini getirirler. Bu teknoloji transferi, yerel endüstrilerin verimliliği ve etkinliği üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilmektedir (Yılmaz vd., 2011). Mathenge ve Muturi (2021), işsizlik ile doğrudan yabancı yatırım arasında negatif bir ilişkinin varlığını göstermiştir, yani bir ülke ne kadar çok yabancı yatırımcı çekerse, yeni iş fırsatları yaratacağı için, işsizlik oranı o kadar azalacaktır.

Woldetensaye vd. (2022) da Doğu Afrika ülkeleri üzerine yaptığı çalışmasında, yine benzer şekilde doğrudan yabancı yatırım ve işsizlik arasında negatif bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Son olarak işsizlikle ilişkili bir kavram olarak istihdam da dar kapsamda ekonomide çalışmak isteyen kişilerin çalıştırılması ve nihayetinde gelir sağlayan bir faaliyete katılması durumunu ifade eder. Ainomugisha vd. (2020), Doğu Afrika ülkelerinde istihdam ile büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir ve bu değişkenler arasında hem uzun hem de kısa vadeli bir nedensel ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak Uganda'da, istihdam ile ekonomik büyüme arasında ne kısa vadeli ne de uzun vadeli nedensel bir bağlantı bulunmadığını bulmuşlardır. Bu da Uganda'da ekonomik büyümenin istihdam yaratmaya yol açmadığı anlamına gelmektedir.

2.3.2. İşsizliğin Sosyal Nedenleri

İşsizliğin sosyal nedenleri, toplumla ilgili nedenlerdir ve bir ülkenin işsizlik oranını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. İşsizliğin ilk sosyal nedeni *yolsuzluktur*. Yolsuzluk kavramının literatürde çeşitli tanımları bulunmaktadır ve herkes tarafından kabul edilen net bir tanımı yoktur. Çünkü her ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları farklılık gösterir; hatta aynı ülke içinde bile bölgeler arasında farklılıklar ortaya çıkabilir. Yolsuzluk, genellikle kişisel kazanç elde etmek amacıyla gücün veya pozisyonun kötüye kullanılması anlamına gelir ve genellikle haksız bir avantaj elde etmek için dürüst olmayan davranışları içermektedir (Wei, 1999). Bu, genellikle devlet görevlileri, kamu çalışanları veya şirket yöneticileri gibi yetkililerin, genellikle kamu çıkarı veya temsil ettikleri kuruluşun zararına, kişisel çıkarlarını elde etmek için pozisyonlarını kullanmalarını ifade etmektedir.

Afrika'da zayıf kurumların, adaletsiz kaynak dağılımının ve yolsuzluğun varlığı nedeniyle yoksulluk daha da kötüleşmektedir. Yoksullukla mücadele programları genellikle fonları zimmetine geçiren yolsuz kişiler tarafından baltalanmaktadır ve kötü yönetim, bu kişileri sorumlu tutmada başarısız olduğundan, toplumsal dengesizlik ve yoksulluk da giderek artmaktadır (Korankye, 2014). Yolsuzluk, rüşvet, zimmete para geçirme, nepotizm, kayırmacılık, dolandırıcılık ve diğer etik olmayan uygulamaların dâhil olduğu çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir (Khan, 2006).

Bu, kurumlar içinde adil, şeffaf ve hesap verebilir prensipleri zayıflatarak, sosyal, ekonomik ve politik sistemlere zarar verebilmektedir. Yolsuzluk mücadele çabaları genellikle yasal önlemleri, etik eğitimi içerir ve yolsuzluk faaliyetlerini önlemek, tespit etmek ve cezalandırmak için şeffaf ve hesap verebilir sistemlerin kurulmasını içermektedir. Uluslararası kuruluşlar, hükümetler ve sivil toplum kuruluşları, yolsuzlukla mücadelede genellikle küresel ölçekte işbirliği yapmaktadır. Günümüzde yolsuzluk, Afrika ülkelerinin çoğunun geri kalmışlığının başlıca nedenlerinden biri haline gelmiştir. Yolsuzluk, her ülkede yaygındır, ancak sadece büyüklüğü ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Doğu Afrika bölgesinin en büyük ekonomisi olan Kenya, yolsuzluğu işsizliğin ilk nedeni olarak göstermektedir (Farah ve Ali, 2018).

İşsizliğin ikinci sosyal nedeni, *eğitim sistemi*yle ilişkilidir. Nüfusun eğitim düzeyi yükseldikçe, işsizlik oranları genellikle azalır ve işgücü piyasasına katılım oranı ise artar. Ancak, yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu halde işsizlik oranları yüksek olan bazı ülkelerde, eğitimin işsizlikle mücadeledeki rolü hala tartışmalı bir konudur. Farklı ülkelerdeki deneyimler, düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin genellikle yüksek eğitim düzeyine sahip olanlardan daha yüksek oranda işsiz kaldıklarını göstermektedir. Özellikle, ilkokul ve ortaokul mezunlarının, üniversite mezunlarına kıyasla daha fazla işsizlikle karşılaştıkları gözlenmektedir. Bu nedenle, eğitim düzeyinin işsizlik riski açısından özel bir öneme sahip olduğu vurgulanır (Kavak, 1997). Murat ve Şahin (2011)'e göre de eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte, eğitilmiş bireylerin ekonomik performansdaki artış oranıyla doğru orantılı bir gelişme gözlenecektir. Eğitim sistemine yapılan iyileştirmeler, beşeri sermaye birikimine olumlu etki ederek ekonomide istikrarlı bir büyümeyi tetikleyecektir. Gelişen eğitim sistemleri, bireylerin bilgi ve becerilerini artırarak iş hayatında istihdam edilme şanslarını yükseltecektir.

Birçok az gelişmiş Afrika ülkesinin, matematik, tarih ve diğer temel konularda geleneksel inançlara dayalı eski bir eğitim sistemine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Üniversitelerden öğrencilerin aldığı bu eğitimin çoğu artık iş piyasasında gerekli değildir ve yeni mezun öğrenciler, iş piyasasına girmeden önce bir ila beş yıl beklemeye alışmışlardır. Bu eğitim sistemi ile işveren beklentileri arasındaki bir dengesizlik söz konusudur. Okullarda sunulan eğitim türü ile iş

piyasaının gereksinimleri arasındaki dengesizlik, çoğu Afrika ülkesinde genç işsizliğin ana nedenlerinden biridir (Alemu, 2023).

Doğu Afrika ülkelerinde ve hatta tüm Afrika ülkelerinde işsizliğin üçüncü sosyal nedeni, insanların *kırsal alanlardan kentsel alanlara* göç etmeleridir. Bu göç modeli, bireylerin veya ailelerin daha az nüfuslu kırsal bölgelerden yoğun nüfuslu kentsel ortamlara taşınmasını içermektedir. Kırdan kente göçe birkaç faktör katkıda bulunabilir (Pletscher, 2015). İlk olarak kentler, çeşitli sektörlerde daha geniş iş fırsatları sunma eğilimindedir. Kırsal bölgelerden gelen insanlar genellikle daha iyi istihdam fırsatları arayışında şehirlere göç edebilirler. Şehirler ayrıca daha fazla eğitim olanaklarına sahiptir, bu da daha geniş bir akademik ve mesleki program yelpazesine erişim sağlamaktadır. Bireyler daha iyi eğitim fırsatları için kentsel alanlara taşınabilirler. İkinci olarak, şehir merkezleri genellikle daha iyi altyapıya sahiptir. Bunlar arasında sağlık tesisleri, ulaşım ağları ve hizmetler yer alır. İyileştirilmiş hizmetlerin bulunabilirliği, daha yüksek bir yaşam standardı arayan bireyleri çekebilir. Üçüncü olarak, şehirler genellikle bireylerin sosyal ve ekonomik hareketlilik elde edebilecekleri yerler olarak görülmektedir. Kentsel alanlara göç, daha iyi bir yaşam standardı ve kişisel ve mesleki büyüme için artan fırsatlar arayışından kaynaklanmaktadır ve sıklıkla işsizliğin ve genç işsizliğin nedenlerinden biri olarak anılmaktadır. Bu fenomenin başlıca nedeni ekonomik motivasyondur. Kırsal alanlarda yaşam standardının düşük olması, insanları iş bulmak ve daha iyi bir yaşam sürmek için kentsel alanlara gitmeye yönlendiren motivasyon temel olarak ekonomiktir. Bu yoğun kentleşme, kentsel alanlardaki iş piyasasında işgücü arzının fazlalığına yol açmaktadır. İşverenler, insanları işe alırken daha seçici olacaklardır ve genellikle genç olmayan deneyimli insanları önce işe almayı tercih edeceklerdir. Sonuç olarak, böylece birçok genç insan işsiz kalır, kentsel alanlarda sıkışıp kalır ve bu şekilde işsizlik oranı da artma eğiliminde olur (Pletscher, 2015).

Doğu Afrika ülkelerinde işsizliğin dördüncü sosyal nedeni *girişimcilik eksikliği*dir. Girişimcilik, genellikle yeni ürünleri, hizmetleri veya çözümleri pazara sunma amacıyla tasarlanan, başlatılan ve işletilen bir işin sürecini ifade etmektedir. Girişimciler, fırsatları tanımlayan, risk alan ve kaynakları düzenleyerek bir iş girişimi oluşturan bireylerdir. Girişimcilik, fikir üretme, pazar araştırması, iş planlama, finansman sağlama ve bir start-up'ın günlük operasyonlarını yönetme gibi çeşitli

faaliyetleri içermektedir. Girişimciler, yaratıcı düşünme yetenekleri, değişen koşullara adapte olma yetisi ve iş fırsatlarını takip etmek için hesaplı risk alma yetileri ile karakterize edilirler (Cowdrey, 2012). Başarılı girişimcilik, bir toplum içinde ekonomik kalkınmaya, iş yaratmaya ve inovasyona katkıda bulunabilmektedir. Girişimciler, genellikle teknoloji ve finanstan üretim ve hizmet tabanlı işlere kadar çeşitli endüstrilerde faaliyet gösterebilmektedir. Girişimcilik ruhu, genellikle girişimcilikle ilişkilendirilen inisiyatif, direnç ve mevcut durumu sorgulama isteği gibi özelliklerle ilişkilendirilir. Genel olarak, Girişimcilik, yeni bir iş kurmayı, organize etmeyi ve başlatmayı, kar elde etmeyi ve bazı riskleri almayı sanat olarak tanımlanmaktadır (Cowdrey, 2012). Haji (2007)'ye göre, genç girişimciler, temsil ve söz sahibi olmama, kredi ve başlangıç finansmanına erişim eksikliği ve destek eksikliği gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, modern iş dünyasında yer edinmelerini engellemektedir.

2.3.3. İşsizliğin Kültürel Nedenleri

Kültür, bir grubun diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan özelliklerin ve niteliklerin kapsamlı bir setini içerir. Bu belirgin özellikler dil, kıyafet, müzik, meslekler, sanat, din, dans gibi alanları kapsar. Ayrıca, bir grup için sosyal normlar, tabular ve değerler de bu tanımlamaya dahil edilir. Burada değerler, yaşamda neyin önemli olduğu ve ahlaki olarak doğru veya yanlış olduğuna dair inançlar olarak anlaşılmaktadır (Idang, 2015).

Otite ve Oginwo (2016)'ya göre, kültür, insan bilgisi, ahlak, inançlar, sanat, gelenekler ve teknolojinin karmaşık bir bütünüdür; bu unsurlar nesiller arasında birlikte paylaşılır ve aktarılır. Afrika'daki kültürün rolü çok yönlüdür ve hayatın çeşitli yönlerine derinlemesine işlemiştir; sosyal yapılar, bireysel kimlikleri ve inanç sistemlerini etkilemektedir. Kültür bireysel ve kolektif kimlikleri şekillendirmede kilit bir rol oynar ve bireyler genellikle etnik, dil veya bölgesel kültürleriyle güçlü bir bağ kurar ve bu da bir aidiyet duygusu yaratmaktadır. Ayrıca kültürel değerler ve normlar, etik davranışlar ve sosyal etkileşimler için bir pusula görevi görmektedir. Birçok Afrika kültürü, yaşlılara saygı, toplumsal sorumluluk ve konukseverlik gibi değerlere vurgu yapmaktadır. Ancak, kültür modern yaşamda bazı Afrika ülkelerinde olumsuz etkilere de sahiptir. Kültür, işsizlik, kadının toplumdaki yeri ve toplumun

birçok diğer alanını etkilemektedir. İşsizliğin kültürel nedenleri, insanların davranışları ve inançlarına atıfta bulunmaktadır ve doğrudan ya da dolaylı olarak işsizliği etkileyebilmektedir.

Bu kültürel etkilerden biri, kadınların toplumdaki yerine yöneliktir. Bazı Doğu Afrika ülkelerinde cinsiyetler arasında eşitsizlik sorunu yaşanmakta ve işsizlik, erkeklerden daha çok kadınları etkilemektedir. Bu eşitsizliğin temel nedeni de kültürel faktörlere dayanmaktadır (Haji, 2007). Kültürel nedenler, yukarıda bahsedilen yapısal işsizliğin kaynağını açıklayan ana nedenlerden biridir. Öyle ki, birçok Afrika kültüründe, erkek çocukların yetiştirilmesiyle ilgili ritüel ve gelenekler, onları liderlik pozisyonları için hazırlar, bu liderlik pozisyonları yerel veya ulusal yönetim düzeylerinde, iş dünyasında, politikada veya kamu yönetiminde olabilir. Din genellikle bu kültürel normları pekiştirir. Emmett (2001) tarafından belirtildiği gibi, ana akım dinler genellikle erkekler ve kadınlar için stereotipik roller belirler, kadınları erkeklere göre daha az eşit olarak konumlandırır ve genellikle ayrı ve farklı roller tanımlamaktadır. Emmett (2001), kadınların dini deneyimleri üzerine yaptığı çalışmada, Hinduizm, İslam ve Hristiyanlık dahil olmak üzere çeşitli dinlerde erkekler tarafından gerçekleştirilen ritüelleri incelemiştir. Bulguları, erkeklerin genellikle dinî uygulamalarla ayrıcalıklandırıldığı ve yetkilendirildiğini, kadınların ise benzer ayrıcalıklardan yararlanmadığını ve aksine genellikle dini yapılar ve uygulamalar tarafından güçsüz bırakıldığını belirtmektedir. Kadınların liderlik pozisyonlarına yönelik hedeflerini ise sınırlayan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Sadie (2005), kadınlar için temel bir kısıtlamanın, karar verme gücünün çoğunlukla erkekler tarafından elinde tutulduğu ataerkil sistemde yattığını savunmaktadır. Afrika bağlamında, kadınların toplumda oynadığı rol ve statüye dair geleneksel inançlar ve kültürel normlar hala yaygındır ve birçok kadın bu kültür ve geleneklerden ayrılmakta zorlanmaktadır, aksi takdirde dışlanma riskiyle karşılaşmaktadır. Kadınların eğitimde ilerlemesi ve iş gücüne katılımındaki artışlara rağmen, toplumsal beklentiler genellikle kadınları evin içindeki rolle sınırlamaktadır. Aksine, erkekler hala başlıca ekonomik kazanç sağlayanlar, evin başları ve genelde kamusal yaşama daha fazla hak kazanan bireyler olarak algılanmaktadır. Kadınların kimliklerinin ev içinde sınırlanması, onların politikaya girişinde önemli bir engel oluşturmaktadır, çünkü politika doğası gereği bireyleri kamusal alanlara itmektedir. Genel olarak,

kültürel tutumlar kadınların politikaya katılımına olumsuz bir şekilde etki etmeye devam etmektedir (Kiamba, 2008).

Bhardwaj vd. (2007), bir ülkenin ekonomik performansı konusunda, ülkenin kültürel özelliklerini bilmenin önemli olduğunu ifade etmektedir. Çalışmalarında, kültürün belirsizlikten kaçınma boyutunu kullanarak, yabancı yatırımcıların düşük belirsizlikten kaçınma düzeyine ve yüksek güven düzeyine sahip ülkelerde yatırım yapma eğiliminde olduğunu göstermişlerdir. 43 ülkeden oluşan bir grup kullanarak, düşük belirsizlikten kaçınma düzeyleri ile yüksek düzeyde doğrudan yabancı yatırım arasında önemli bir pozitif ilişki bulmuşlardır. Paelo (2015) ise, Güney Afrika üzerine yaptığı çalışmada, ülkenin kültürünün işsizlik oranını nasıl etkileyebileceğini göstermiştir. Çalışmasının başlangıç noktası üç hipoteze dayanmaktadır. İlk olarak, farklı kültürlerin benzersiz özelliklere sahip olduğu varsayılmaktadır. Kültürel özellikler, belirli bir sosyal veya etnik grubun karakteristiklerinin, davranışlarını ve inançlarını ifade etmektedir. İkinci olarak, bu özelliklerin alan seçimini etkileme yeteneğine sahip olduğu düşünülmektedir. Üçüncü olarak, alan seçiminin veya kariyer seçiminin genç işsizliği etkileme yeteneğine sahip olduğu varsayılmaktadır. Son olarak Du Toit (2003), Güney Afrika'daki yapısal işsizliğin öğrencinin okuduğu alanla ilgili olduğunu göstermiştir. Örneğin, beşeri bilimler niteliklere sahip kişilerin, işletme veya yönetim alanında niteliklere sahip olanlara göre daha etkili bir şekilde iş bulma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Mevcut literatüre göre, kültürün ekonomik faaliyet üzerindeki rolü, kültürün doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkisi ve kültürün bir ülkenin ekonomik sistem seçimine olan etkisi olmak üzere iki ana alana odaklanmaktadır.

2.4. Afrika'da İşsizliğin Sonuçları

İşsizlik, özellikle gelişmekte olan ülkeleri etkileyen yaygın bir sorundur. Sonuçları da hem bireyleri hem de bir ülkenin genel ekonomik sağlığını etkilemektedir. Bu da, topluluk yaşamını ve yerel düzeydeki gelişimi olumsuz etkiler. İşsizlikle başa çıkmak, her ülkedeki siyasi liderler için kaçınılmazdır, çünkü beraberinde yoksulluk, azalmış yaşam kalitesi ve çeşitli sosyal, siyasi ve ekonomik zorlukları getirmektedir.

İşsizlik, genellikle bireyler, toplum ve ekonomi üzerinde çeşitli olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kişinin iş bulma sürecindeki başarısızlığını ifade eden işsizlik,

bir dizi ekonomik, sosyal ve psikolojik zorluğa neden olmaktadır. İşsizlikle karşılaşmak, genellikle belirgin bir gelir kaybına ve yaşam standartlarında dikkate değer bir düşüşe yol açmaktadır. Nickell (1981), uzun süreli işsizlik dönemlerinin mesleki statüde bir azalmaya neden olduğuna dair kanıtlar bulmuştur. White (1991), işsiz bireylerle yapılan bir anket temelli nitel analizde, işsizlik yardımlarının temel ihtiyaçları karşılamak için yetersiz olduğunu belirlemiştir. Aileler önemli likidite kısıtlamaları ile karşılaşır, özellikle de işsizlikten etkilenen bireyler genellikle düşük ücretler alırlar ve işsiz kaldıklarında ciddi bir başlangıç tasarrufları olmaz. Ayrıca White (1991), İngiltere'de, bakıma muhtaç çocukları olan ailelerin en kötü durumda olduğunu bulmuştur. Çocukların masraflarını karşılamak için tasarlanan ek ödenek yetersizdir, bu da ailelerin giyim, ayakkabı ve temel ev eşyaları gibi temel ihtiyaçları karşılamakta zorlanmalarına neden olmaktadır. Uzun süreli işsizlik durumlarında, aileler bankalardan veya geniş aileden para ödünç almak veya birikimlerini tüketmek zorunda kalabilirler. Ne yazık ki, bu finansal kaynaklar genellikle temel yenilemeler için kullanılır ve kitaplar veya çocukların insan sermayesini artırmaya katkıda bulunan kültürel etkinlikler gibi gereksiz harcamalara yönelik değildir. İşsizlik süreci devam ettikçe aileler, bu düşük yaşam standardına uyum sağlamak zorundadır.

Yarima (2014), Nijerya'daki işsizliğin sosyo-ekonomik belirleyicilerini incelemiştir. Bu çalışmanın bulguları, genç işsizliğinin bir sosyo-ekonomik faktör olarak topluluktaki suç oranlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların çoğunluğu işsizliği toplumsal bir sorun olarak algılamakta ve bu durumun suç oranlarını yükseltmeye katkıda bulunduğunu düşünmektedir. İşsizliğin gençlerin siyasi kavgalara ve krizlere katılımını etkileyen bir sosyo-ekonomik faktör olarak etkisi konusunda yapılan araştırma, katılımcıların işsiz gençlerin ekonominin önemli bir bölümünü oluşturduğuna katıldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, çalışma işsiz gençlerin politikacılar tarafından toplumda suç işlemeye teşvik edildiğini vurgulamaktadır. Dahası, çalışma genç işsizliğinin fuhuş ve diğer sosyal kötülöklere katılımı belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Toplam yanıtların %64'ünü oluşturan çoğunluk, işsizliğin gençlerin fuhuşa katılımını sürükleyen belirleyici bir faktör olarak gördüğü görüşündedir. Ayrıca, çalışma işsizliğin gençlerin uyuşturucu kötüye kullanımına katılımında katkıda bulunan bir faktör olduğunu göstermektedir. Mago (2018) ise, Güney Afrika'daki kentsel genç işsizliğin sosyo-ekonomik sorununu incelemiştir. Gençler arasındaki işsizlik (kentsel

genç işsizlik), kişisel gelirden düşüş, artan gelir eşitsizliği ve işsizlik yardımları ile maaş yardımlarına yönelik önemli devlet harcamaları gibi ekonomik zorluklara neden olmaktadır. Anket katılımcılarının önemli bir çoğunluğu (%68), kentsel genç işsizliğinin ciddi ekonomik sonuçlarını kabul etmiştir. Ayrıca, istihdam edilmiş gençlerden elde edilebilecek potansiyel vergi gelirinin kaybı başka bir ekonomik sorun teşkil etmektedir. Güney Afrika'da, sosyal güvenlik bütçesi geniş çaplıdır ve özellikle işsizlere odaklanmak üzere gençlerin ve yaşlıların ihtiyaçlarını ele almaktadır. Daha önce bahsedilen maaş yardımı stratejisinin genç istihdamını teşvik etmesi beklenmektedir. Gelle vd. (2021) de, Somali'deki genç işsizliğin ekonomik sonuçlarını analiz etmişlerdir. Mezun işsizliğinin ekonomik sonuçlarını inceledikleri çalışmada, mezun işsizliğinin insan sermayesini azalttığını, işgücü kaynaklarının yetersiz kullanılmasına neden olduğunu, ekonomik refahın azaldığını ve yaşam kalitesinin düştüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, mezun işsizliği önemli ölçüde yabancı yatırımcılar ve doğrudan yabancı yatırım için çekiciliği azaltmaktadır, özel sektörün iş yapma maliyetini artırmaktadır ve kamu hizmetlerinin sağlanmasını engellemektedir. Bu da nihayetinde gayri safi yurt içi hasılayı düşürmektedir. Ayrıca sosyal sonuçlar açısından mezun işsizliği, etkilenen bireyler arasında sürekli memnuniyetsizliği sürdürmektedir, şiddet, suç uyuşturucu kötüye kullanımı ve siyasi istikrarsızlığı artırmaktadır. Sonuç olarak, bunlar hayal kırıklığı, depresyon, düşmanlık, kaçırılma, cinayet ve silahlı soygun gibi psikolojik sorunları artırmaktadır.

Yoksullaşmış ekonomilerde iş fırsatlarının eksikliğinin, önemli sosyal sonuçlara neden olduğu kabul edilmektedir. Genç işsizlik, bireylerin kırsal alanlardan kentsel bölgelere göç etmelerini teşvik eder ve çeşitli sosyal sorunlara yol açar. Sommers (2003), çalışmasında iş imkanlarının kıtlığı ve karamsar bir gelecek endişesinin gençler arasında suç faaliyetlerine ve sapkın davranışlara önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göstermiştir. Suç, uyuşturucu bağımlılığı ve fuhuşun, genç işsizliği ile ilişkilendirilen olumsuz sosyal sonuçlardan bazıları olarak vurgulanmaktadır. Benzer şekilde, Liem ve Liem'in (1988) yaptığı araştırma, işsiz bireylerin, iş bulmuş bireylerle karşılaştırıldığında, altmış gün sonrasında anlamlı düzeyde daha yüksek seviyede anksiyete, depresyon, somatizasyon, düşmanlık ve paranoya rapor ettiğini ortaya koymuştur. Bu sıkıntı belirtileri, işsizler arasında ikinci aydan sonra dört ila beş ay sonrasında daha da belirgin hale gelmektedir. İşsizlerin duygusal sağlığı,

sürekli işsizlik durumunda sekizinci ile on ikinci ay sonrasında daha da kötüleşmektedir. On altı hafta içinde yeniden iş bulanlar hızla iyileşme gösterirken, dört ile yedi ay boyunca işsiz kalan bireyler ise ancak beş ile sekiz ay sonra iyileşme göstermektedir. Dolayısıyla işsizliğin, işsiz bireyin psikolojisi üzerinde de olumsuz bir etkiye sahip olduğu bir gerçektir. Seligman ve Maier (1967) de, bireyin kontrol edilemeyen deneyimlerinin, kişiyi “çaresizlik” duygusuna bıraktığına inanmaktadır. Çaresiz birey, mevcut durumlarının ve muhtemelen gelecekteki durumlarının, kendi aldığı kararlar veya gerçekleştirdiği eylemler tarafından önemli ölçüde etkilenmeyeceğine inanmaktadır. Çaresiz kişi, hayatlarını etkileyen olayların kontrolünü ellerinde bulundurmadıklarını algılamaktadır. Dahası, bu algı, çaresizlik hislerine neden olan koşulların önemli ölçüde değişmiş olmasına rağmen devam edebilmektedir. Bu tür bir algı türü, istenmeyen sonuçları kontrol etmeye veya tersine çevirmeye yönelik gönüllü tepkileri başlatma motivasyonunu da azaltmaktadır

Son olarak, 1980-2010 tarihleri arasında verileri kullanarak beş farklı bölgedeki 24 gelişmekte olan ülkede, Azeng ve Yogo (2013), genç işsizliğin siyasi istikrarsızlık üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. İşsizliğin potansiyel endojenitesi, araç değişken yaklaşımı kullanılarak ele alınmıştır. Çalışmaları, genç işsizliğin siyasi istikrarsızlığa neden olduğu hipotezini destekleyen önemli kanıtlar sunmuştur. Ayrıca, diğer sosyal ve ekonomik faktörlerin siyasi istikrarsızlık üzerinde nasıl etkili olabileceğini incelemişlerdir. Buna göre, genç işsizliğin yanı sıra sosyal eşitsizlik ve yolsuzluk seviyelerinin yüksek olduğu ülkelerde özellikle siyasi istikrarsızlık meydana gelmektedir.

3. DOĞU AFRİKA'DA YOKSULLUK

3.1. Yoksulluğun Farklı Tanımları

Yoksulluk, bir ülkenin kalkınması hesaplanırken göz önüne alınması gereken önemli göstergelerden biridir. Yoksulluk, birden fazla boyuta sahip bir gösterge olduğundan, kavramın çerçevesini bilmek önemlidir. Yoksulluğun eski tanımı, 18. yüzyıla kadar gitmektedir ve modern ekonominin babası olarak kabul edilen Smith (1994[1776]), yoksulluğu “doğanın veya geleneklerin ihtiyaç duyduğu gereklilikleri karşılayamama yetersizliği” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, yoksulluğun sosyal yönü, maddi ve ekonomik koşul ile aynı ağırlıkta kabul edilmektedir. Smith (1994[1776]) de, yoksul olarak kabul edilmek için gereken ihtiyaç türünü; "Gerekliliklerle, sadece yaşamın sürdürülebilmesi için zorunlu olan malları değil, aynı zamanda ülke geleneklerinin, en alt sınıflardan bile olsa, eksikliği utanç verici sayılan şeyleri anlıyorum." şeklinde açıklar. Günümüzde de yoksulluğun çok sayıda farklı tanımı bulunmaktadır. İngiliz Hükümeti tarafından 1999 yılında yayımlanan “*Opportunity for All*” başlıklı yoksullukla mücadele raporlarında yoksulluğun, bireylerin hayatlarında çeşitli etkilere sahip olduğu ve çok sayıda boyutu içerdiği ifade edilir. Yoksulluk, insanlar istihdamdan ve eğitim fırsatlarından yoksun bırakıldığında, sağlıklı ve tatmin edici bir yaşam sürme imkânından mahrum kaldığında ve emeklilik yıllarını güvende geçiremediğinde ortaya çıkmaktadır. Yetersiz gelir, kaliteli sağlık hizmetine, eğitime, konuta erişimde sınırlılık ve yerel çevrenin kalitesi, bireylerin refahını etkiler (DSS, 1999).

Council of the European Union (2004)'a göre, bireyler, gelir ve kaynakları yetersiz olduğunda, yaşadıkları toplumda kabul edilebilir bir yaşam standardını sürdürmelerinin mümkün olmadığı durumda yoksulluk içinde yaşamaktadırlar. Bundan dolayı da işsizlik, düşük gelir, yetersiz konut, yetersiz sağlık hizmetleri ve sürekli öğrenme, kültürel katılım, spor ve rekreasyon önündeki engeller gibi çeşitli dezavantajlarla karşılaşabilirler. Bu bireyler, genellikle diğer insanlar için normal kabul edilen ekonomik ve sosyal faaliyetlere katılmaktan dışlanmış ve marjinalleşmiş olabilirler ve temel haklarına erişimleri sınırlı olabilir.

1995'teki Kopenhag Sosyal Kalkınma Bildirisi'nde (United Nations, 1995), yoksulluk, sürdürülebilir geçim sağlamak için gerekli gelir ve üretken kaynakların eksikliği olarak tanımlanmıştır. Bu durum, eğitime ve temel hizmetlere erişim eksikliği, artmış hastalıkların neden olduğu yüksek morbidite ve mortalite oranları, evsizlik, yetersiz konut, güvensiz çevre koşullarına maruz kalma, sosyal ayrımcılık ve dışlanma içermektedir. Ayrıca, yoksulluk, karar alma süreçlerine ve sivil, sosyal ve kültürel yaşamın çeşitli yönlerine yetersiz katılımı belirlenmiştir. Townsend (1979), yoksulluk konusunda göreceli bir yaklaşım benimsemiştir. O'na göre, bireyler, aileler veya nüfus grupları, beslenmeye erişim, sosyal etkinliklere katılım ve toplumları tarafından onaylanan yaşam koşullarına ulaşmak için gerekli kaynaklardan yoksun olduklarında yoksul olarak kabul edilebilirler. Rawls, (1971) “*A Theory of Justice*” adlı kitabında, temel haklar ve seçim özgürlüğü gibi temel mallar olarak kabul ettiği unsurlara dayanarak yoksulluğa felsefi bir tanım sunmuştur. Yoksulluğu kabul edilemez, yani adaletsiz olarak değerlendirilen bir durum olarak tanımlamıştır.

United Nations (2001) tarafından yayımlanan raporda, belirli bir bölüm açıkça “aşırı yoksulluk”, “genel yoksulluk” ve “insan yoksulluğunu” tanımlar. Bu rapora göre, bir kişi, genellikle temel kalori ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli gelire sahip değilse, aşırı yoksulluk içinde yaşıyor olarak kabul edilmektedir. Ancak genel yoksulluk, bir kişinin gıda, giyim, enerji ve konut gibi temel olmayan ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli gelire sahip olmaması durumunu ifade etmektedir. “İnsan yoksulluğu” ise temel insan kapasitelerinin eksikliği olarak tanımlanmaktadır. Bu, okuma yazma bilmeme, yetersiz beslenme, kısıtlı yaşam süresi, zayıf anne sağlığı ve önlenebilir hastalıkların yaygınlığı gibi alanları içerir ve bireylerin ekonomik yoksulluğun ötesinde eğitim, sağlık ve genel refahlarıyla ilgili zorlukları vurgulamaktadır.

Chen ve Ravallion (2010), yoksulluğu ölçmenin yaygın bir yaklaşımının gelirleri veya tüketim seviyelerini değerlendirmeye dayandığını belirtmektedir. Bir insan, belirli bir temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan gelir veya tüketim eşliğinin altına düştüğünde yoksul olarak kabul edilmektedir. Bu eşik genellikle “yoksulluk sınırı” olarak bilinmektedir. Küresel karşılaştırmaları ve veri toplamayı sağlamak için, Dünya Bankası günlük 1,25 dolar ve 2 dolar olarak belirlenen standartlaştırılmış yoksulluk sınırlarını kullanmaktadır.

Yoksulluk ve kalkınma konularında önemli katkılarda bulunan ekonomistlerden biri olan Amartya Sen, yaptığı çalışmalarda yoksulluk sorununu, kapasite yoksunluğu bağlamında farklı bir perspektiften ele almıştır. Sen (1983), yoksulluğun tüketim maddeleri yerine kapasiteler aracılığıyla tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, yaşam standardını anlamak için en uygun yaklaşım kapasite yaklaşımıdır. Yoksulluğun kavramsallaştırılması noktasında, bir mala sahip olup olunmamasının doğru bir bakış açısı olmadığını ifade eder. Çünkü bu bakış açısı, bir kişinin belirli bir mala sahip olmasının, o malı kullanarak neler yapabileceği konusunda bize bilgi vermez.

3.2. Yoksulluğun Temel Yaklaşımları

Yoksulluğa yönelik iki ana yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, parasal yaklaşım, diğeri ise parasal olmayan yaklaşımlardır.

3.2.1. Parasal Yaklaşım

Laderchi vd. (2003)'ye göre parasal yaklaşım, yoksulluk çalışmalarının başlangıcından bu yana, yoksulluğu ölçme konusundaki ana kavramsal çerçeveyi oluşturmuştur ve yoksulluğu belirleme ve ölçme konusunda en yaygın kullanılan yöntemdir. Yoksulluğu belirli bir yoksulluk çizgisine karşı tüketimdeki (veya gelirdeki) eksiklikle tanımlar. Bu yaklaşım, Booth (1892) ve Rowntree (1901)'nin öncü çalışmalarına dayanarak 19. ve 20. yüzyılın başlarına kadar giderek İngiltere'deki yoksulluk kapsamlı bir şekilde incelenmiştir (Laderchi vd., 2003). Azami (2021) tarafından belirtildiği üzere, Rowntree (1901), yoksulluk üzerine yapılan ilk bilimsel araştırmanın öncüsü olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, standart yeterli bir diyet temel alınarak bir yoksulluk sınırı belirlenmiş ve giyim ve kira için gerekli bütçeler eklenmiştir.

Parasal yaklaşım kullanılarak yoksulluk oranlarını belirleme sürecinin ilk adımı, kişi başına düşen gelir veya tüketim gibi bir refah göstergesi tespit etmeyi içermektedir (Haughton ve Khandker, 2009). Refahı ölçmek için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Refahçı yaklaşım, hanehalkı faydasını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Yeterli bir gelir varsayıldığında, hanehalkının bu kaynakları gıda, giyim, konut veya benzeri

ihtiyaçlara tahsis etmesinin en iyi yol olduğu düşünülmektedir. Hanehalkı yelerinin sayısına bölündüğünde, bu, kişi başına düşen tüketim harcaması veya gelir ölüsünü ortaya çıkarmaktadır (Sen, 1979).

Refah göstergesi seçildikten sonra, yoksulluğu lme sürecinin parasal yaklaşıma göre ikinci adımı, bir yoksulluk sınırı tanımlamaktır (Haughton ve Khandker, 2009). Literatürde, yoksulluk sınırı kavramı birçok iktisatçı tarafından incelenmiştir. Ravallion (1998), yoksulluk sınırını “yoksulluk seviyesindeki faydanın minimum maliyeti” olarak kavramsallaştırılmasını önerir. Ancak, bu öneri çok fazla açıklama sağlamaz, çünkü “minimum fayda seviyesi” kavramının kendisi net bir tanıma sahip değildir. Bu minimumun nasıl hesaplanacağı konusunda yöntemsel birtakım sorunlar söz konusudur ve Ravallion (1998), bu sorunu ele almak için iki yaklaşım önermektedir. Bunlardan biri besin enerjisi alım yöntemini içerir ve temelde beslenmeye dayalı bir yoksulluk sınırı oluşturur. Diğer yöntem ise, “temel ihtiyaçların maliyeti” sınırını içerir; ya gıdadan başlar, ardından gıda dışı bileşen ekler ya da temel gereksinimlerin bir listesinden yola çıkar ve bunların ilişkili maliyetlerini hesaplar. Haughton ve Khandker (2009)’e göre yoksulluk sınırının seçimi büyük lde amaçlanan hedefe göre değişmektedir. Eğer hedef, belirli bir gıda yardımı sistemine yönelik olarak “yoksulları” belirlemekse göreli anlamda %60’lık bir yoksulluk sınırı muhtemelen faydalı olmayacaktır. Bu bağlamda yoksulluk oranı sosyal ve politik bir kavramı ifade eder. Yine de standart yaklaşım, yoksul bireyleri temel tüketim gereksinimlerini karşılamak için gerekli araçlardan yoksun olanlar olarak karakterize etmeyi amaçlar, bu da hem gıda hem de gıda dışı unsurları içerir. Bu durumda, yoksulluk sınırı, temel ihtiyaçları karşılamak için yeterli kabul edilen bir tüketim paketini belirleyerek ve ardından bu temel ihtiyaçların maliyetini hesaplayarak belirlenmektedir. Yoksulluk sınırı, bireyin temel gıda ve gıda dışı ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli en düşük harcamayı ifade edebilir. Bir hanehalkının tüketimini hesapladıktan sonra, bir sonraki adım, o miktarın hanehalkını yoksulluk içinde mi yoksa yoksul olarak mı sınıflandırdığını belirlemektir. Bu belirleme için kullanılan lt yoksulluk sınırı olarak bilinir. Yoksulluk sınırı, bir hanehalkının yoksulluktan kurtulması için gereken tüketim (veya gelir) eşiğini belirlemektedir. Yoksulluk sınırı belirlenirken, mutlak yoksulluk kavramı ve göreceli yoksulluk kavramı dikkate alınmaktadır (Haughton ve Khandker, 2009).

Mutlak yoksulluk sınırı, kişinin veya hane halkının biyolojik ihtiyaçlarına dayalı olarak temel geçim kaynaklarını sağlamak için gerekli olan gelir referans alınarak belirlenmektedir. Bu, yiyecek, su, giyim ve konut gibi temel ihtiyaçları ele alarak, bireylerin fiziksel etkinliğini sürdürmek için gereken minimum seviyeyi ifade eder (Rowntree, 1901). Göreli yoksulluk sınırları ise, Runciman'ın (1966) göreli yoksunluk teorisi ve Townsend'ın (1979) çalışmalarına dayanmaktadır. Runciman (1966), insanların yoksunluk deneyimleri ile eş zamanlı olarak hissettikleri öfke veya memnuniyetsizlik arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Toplumsal adaletle ilgili normatif bir endişeye sahip olmasına rağmen, İngiltere'deki bireylerin sosyal sınıf veya statü eşitsizliklerine yönelik şikâyetlerinin haklı olup olmadığına ve bu şikâyetlerin toplumsal dağılımda adaleti belirlemede dikkate alınıp alınmaması gerekliliğine odaklanmıştır. Bu sorular, İngiliz refah devletinde geliştirilen politikaların merkezinde yer almaktaydı. Runciman, bu şikâyetlerin genellikle objektif dezavantaj düzeyleri ile önemli bir bağlantıya sahip olmadığını ve gerçek durumlara orantısız olduğunu vurgulayarak kesin bir sonuca varmıştır. Townsend ise, Birleşik Krallık'ta 1960'lı ve 1970'li yıllarda, yoksulluk araştırmalarını yönetmiştir. Townsend (1979), “görelî yoksunluk” terimini kullanırken, Runciman'a uyararak onun nesnel anlayışını vurgulamıştır. Townsend (1979), öznel yoksunluğun önemini kabul etmiştir, ancak ihtiyaçların ve isteklerin toplumsal bağlamdan kaynaklanan göreli karakterini vurgulamıştır. Ayrıca yoksulluğun minimum geçim tanımlarına karşı çıkmayı amaçlamıştır ve sosyal olarak tanımlanan ihtiyaçlara odaklanmıştır. Temelde ise yoksulları, toplumlarında alışlagelen veya geniş bir şekilde teşvik edilen yaşam koşulları için kaynakları olmayanlar olarak tanımlamıştır. Sonuç olarak, göreli yoksulluk, bireyin veya bir topluluğun yaşadığı ekonomik zorlukları, gelir eşitsizliklerini ve diğer sosyal dezavantajları, genellikle bulunduğu toplumun genel refah düzeyiyle karşılaştırarak değerlendiren bir tür yoksulluktur. Başka bir deyişle göreli yoksulluk, kişinin gelir ve yaşam standartlarının, çevresindeki diğer insanlarla kıyaslandığında ne kadar düşük olduğunu ifade etmektedir.

3.2.2. Parasal Olmayan Yaklaşımlar

Parasal olmayan farklı göstergeleri yoksullukla ilişkilendiren ve yoksulluğu yalnızca gelir eksikliği olarak görmeyen, bunun yanında yaşam standartlarının farklı

boyutlarını ele alan bu yaklaşımlar, kapasite yaklaşımı ve sosyal dışlanma yaklaşımı olmak üzere iki alt başlık altında incelenecektir.

3.2.2.1. Kapasite Yaklaşımı

Yoksulluğa yönelik çeşitli teorik yaklaşımlar yoksulluğu, maddi yoksunluk olarak görür ve parasal olarak inceler. Ancak yoksulluk aynı zamanda yaşam becerilerinin eksikliği, kırılganlığa yol açan tehlikeli veya refahı etkileyen düşük yaşam koşulları veya toplum yaşamından dışlanma olarak da görülebilir (Knetch, 2012). Amartya Sen'in kapasite (yetenek) yaklaşımı bu perspektiflerin birkaçını içermektedir. Sen'in 1980'lerde ortaya koyduğu yaklaşım, belirli yoksulluk örneklerini analiz etmeyi ve yaygın göstergeler olarak gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) veya fayda ölçümünün yeterliliği konusunda şüphe uyandırmayı hedeflemiştir. Bunun yerine, refahı bireylerin çıkarlarını takip etme eylemlerindeki yeteneklerine ve bu yeteneklerden kaynaklanan fırsatların kapsamına dayanarak değerlendirmeyi önermiştir. Bu fırsatların yelpazesine de “eylem kapasiteleri” adını vermiştir (Knetch, 2012).

Sen'e (1999) göre, yoksulluk yalnızca gelir eksikliği olarak değil, temel kapasitelerin yoksunluğu olarak anlaşılmalıdır. Yoksulluğu kapasite yoksunluğu açısından değerlendirmek, gelirin kesinlikle yoksulluğun temel nedenlerinden biri olduğu yaygın görüşünü yok saymaz, çünkü yetersiz gelir, kişinin temel kapasitelere erişememe durumuna önemli ölçüde katkıda bulunabilir. Bu durumda, gelir yoksulluğu ve kapasite yoksunluğu kavramları arasındaki ilişkiyi açıklayan Sen (1999), bu iki bakış açısının kaçınılmaz bir şekilde birbirine bağlı olduğunu belirtmiştir. Çünkü gelir, kapasiteleri artırmak için önemli bir araç olarak hizmet etmektedir. İnsanların tatmin edici bir yaşam sürme kapasiteleri arttıkça, genellikle daha verimli hale gelirler ve daha yüksek gelirler elde etme potansiyeline sahip olmaktadır. Ayrıca temel eğitim ve sağlık hizmetlerindeki iyileştirmeler sadece yaşam kalitesini doğrudan artırmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin gelir kazanma kapasitelerini artırır ve gelir yoksulluğundan kurtulmalarına yardımcı olmaktadır. Temel eğitim ve sağlık hizmetlerinin geniş erişilebilirliği, yoksulluk riski altındaki insanların bile yoksulluktan kurtulma olasılığını artırmaktadır. Bu bağlamda Sen (1993)'e göre, yoksulluk veya eşitsizliği ölçmek için kullanılabilmesinin yanında geleneksel faydacı maliyet-fayda analizine bir alternatif olarak da kullanılabilen

kapasite yaklaşımı, normatif bir düşünce çerçevesi olarak değerlendirilir ve toplumsal düzenlemeleri içeren çok sayıda uygulamaya yatkındır. Bu durumda, bireysel refah, sosyal politikalar vb. hakkında yargılarda bulunmak için gereken bilgilere odaklanır ve yalnızca parasal kriterlere dayanan değerlendirmeler gibi normatif olarak yetersiz bulunduğu alternatif yaklaşımları reddeder.

Son olarak, Sen'e (1999) göre, yoksulluğa yönelik kapasite yaklaşımını destekleyen üç argüman bulunmaktadır. İlk olarak, yoksulluk kapasite yoksunluğu aracılığıyla anlamlı bir şekilde tanımlanabilir ve düşük gelirin sadece araçsal önemi olduğu gibi, esasen önemli olan yoksunluklara odaklanmaktadır. İkinci olarak, kapasite yoksunluğu ve dolayısıyla gerçek yoksulluk üzerindeki etkiler, sadece düşük gelirle sınırlı kalmaz, çünkü gelir, kapasitelerin oluşturulmasında tek belirleyici değildir. Üçüncü olarak, düşük gelir ile düşük kapasite arasındaki ilişki sabit değildir ve farklı topluluklar, aileler ve bireyler arasında değişir, bu da gelirin kapasiteler üzerindeki etkisinin şartlı ve koşullu olduğunu göstermektedir.

3.2.2.2. Sosyal (Toplumsal) Dışlanma Yaklaşımı

Sen'e (2000) göre, toplumsal dışlanma yoksulluğun önemli bir yönüdür ve sosyal ilişkilerden mahrum kalma ve toplum yaşamına katılımın olmaması olarak ifade edilir. Toplumsal dışlanmayı, minimum yaşam standardına erişim için özgürlüğe odaklanan kapasite perspektifi içinde değerlendiren Sen (2000), sosyal ilişkilerden dışlanmanın çeşitli diğer yoksunluklara yol açabileceğini ve yaşam fırsatlarını sınırlayabileceğini vurgulamıştır. Sen'e (2000) göre, "sosyal dışlanma" terimi, 1974 yılında ilk kez Lenoir tarafından kullanılmıştır ve endüstriyel toplumların normlarına uymayan, sosyal sigorta korumasından yoksun insanları ve toplumda dışlanmış olarak görülen kişileri ifade etmiştir. Bu grup, engelliler, uyuşturucu kullanıcıları, suçlular ve yaşlılar gibi kişileri içermiştir ve Fransız nüfusunun onda birini oluşturduğu tahmin edilmiştir. Rodgers vd. (1995)'e göre, 1980'lerde, Fransız tartışmalarında sosyal dışlanma kavramı önemli ölçüde evrilmiştir ve dar bir damgalama odaklı yaklaşımdan teknolojik ve ekonomik değişikliklerden kaynaklanan "yeni yoksulluk" ile ilgili daha geniş konuları kapsayacak şekilde uzaklaşmıştır. Sosyal dışlanma artık sadece yoksullukla ilişkili değil, ancak daha çok bir sosyal bütünleşme süreci olarak görülmüştür. Öyle ki, bu bütünleşme çeşitli

şekillerde ortaya çıkmıştı, bunlar arasında vasıfsız işçiler ve göçmenler arasında artan uzun vadeli işsizlik, gençlerin iş piyasasına girişinde yaşadığı zorluklar, aile istikrarsızlığı, artan evsizlik ve kentlerin kenar mahallelerindeki düşük maliyetli konut bölgelerindeki gerilimler bulunmuştu. Bu eğilimler, bireyler ve toplum arasındaki ilişkinin bozulduğunu işaret etti ve ekonomik yapı ve organizasyonunda derin değişiklikleri yansıtmıştı. Bu sosyal uyumun bozulması, Fransa'da özellikle endişe vericiydi çünkü ülke, vatandaşların kamu yaşamında aktif katılımıyla ifade edilen sosyal dayanışmaya güçlü bir vurgu yapmaktaydı - bu, Fransız Cumhuriyetçi düşüncesinde derin kökleri olan bir prensipti (Rodgers vd., 1995).

Sosyal dışlanmanın üç temel özelliği bulunmaktadır. İlki, belirli bir toplumun belirli bir yerinde ve zamanında bağlamına bağlı olarak değişkenlik göstermesidir. Bireyler, toplumun diğer bölgelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle dışlanabilir ve dışlama genellikle sadece bireyleri değil, grupları da etkileyebilir. İkincisi, ajanlardır ve bu dışlamanın bir veya daha fazla ajan tarafından gerçekleştirilen bir eylemi içerdiğini ima etmektedir. Bireyler, piyasa ekonomisinden çekilerek kendilerini dışlayabilirler veya kredi veya sigorta kapsamı sunmayan bankalar veya sigorta şirketleri gibi kurumlar tarafından dışlanabilirler. Ayrıca, insanlar iş fırsatlarını reddedebilir ve refah yardımlarına güvenmeyi tercih edebilirler veya diğer bireylerin, sendikaların, işverenlerin veya hükümet politikalarının eylemleri nedeniyle işten dışlanabilirler. Üçüncüsü ise dinamiklerdir ve bireylerin sadece mevcut istihdam veya gelir eksikliği nedeniyle değil, aynı zamanda gelecek için sınırlı fırsatlara sahip olmaları nedeniyle dışlandığını öne sürer. Bu fırsatlar sadece kendi olanaklarını değil, aynı zamanda çocuklarının olanaklarını da içerir ve sosyal dışlama nesiller boyunca devam edebilir (Atkinson ve Hills, 1998).

3.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk, birçok farklı faktörden etkilenmekle birlikte, nedenleri de çoğuldur. Şimdiki bölümde yoksulluğun temel nedenleri bireysel ve kültürel olmak üzere iki alt kategoride ele alınacaktır.

3.3.1. Yoksulluğun Bireysel Nedenleri

Yoksulluk kültürel, yapısal, siyasi veya coğrafi olmak üzere birçok faktörden etkilenmektedir ve bu bağlamda yoksulluğun çok sayıda nedeni vardır. Sameti vd. (2012) çalışmasında bireysel, kültürel ve yapısal olmak üzere yoksulluğun üç ana nedeni olduğunu belirlemiştir. O'Connor'a (2001) göre de, yoksulluk araştırmalarında, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, yoksulluk bireysel özelliklere bağlanma eğilimindedir. Bu özelliklerin bazıları altında yapısal nedenler olabilir, ancak genellikle bireylerle ilişkilendirilen değişkenler olarak ele alındığından, mikro düzeyde özellikler olarak ifade edilirler. Bunlar, beceriler, yetenekler, alışkanlıklar, aile geçmişi veya davranışlar gibi özellikleri içerebilir, ancak eğitim, sosyal bağlantılar gibi faktörleri de kapsayabilirler. Dolayısıyla, bu özellikler bireysel veya toplumsal kökenlere sahip olabilirler.

Rank'a (2004) göre, yoksulluğun bireysel faktörleri doğrudan kişiyle ilişkilendirilen faktörlerdir. Bunlar, tutum, insan sermayesi ve refah katılımı gibi faktörleri içermektedir. Bu bireysellik düşüncesi, Amerika'nın ekonomik düşüncesi içinde yer alan serbest piyasa sistemine olan inanca dayanmaktadır. Günümüz algısına göre, Amerika Birleşik Devletleri sıklıkla mal varlığı ve başarıya ulaşma şansı sunan bir fırsatlar ülkesi olarak görülmektedir. Rank (2004), bu Amerikan Rüyası'nın temel fikrinin yetenek ve gayretin başarıya mutlaka yol açtığı inancını pekiştirdiğini, bireysel yoksulluğun ise motivasyon eksikliği gibi kişisel eksikliklerden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bradshaw (2007), bireysel yoksulluk anlayışının, bireyin kendi yoksul durumundan sorumlu olduğunu merkeze alan çeşitli ve karmaşık açıklamaları içerdiğini öne sürmüştür. Genel olarak, politik olarak muhafazakâr teorisyenler yoksulluktaki bu durumu bireylerin kendi eylemlerine atfederler ve daha fazla çaba ve daha bilinçli kararlarla, bu zorlukları önleyebileceklerini veya çözebileceklerini iddia ederler. Bireysel yoksulluk anlayışının alternatif versiyonları, zekâ gibi doğuştan gelen genetik özelliklere yoksulluğu, kolayca tersine çevrilemeyen bir durum olarak atfetmektedir. Bradshaw (2007), Neo-klasik ekonominin yoksulluğun bireysel kökenlerini daha da güçlendirdiğini belirtmiştir. Yoksulluğa katkıda bulunan faktörlerin incelenmesinde bu anlayışın temel prensibi, bireylerin mükemmel bilgiye sahip olduklarını varsayarak karar verme ve yatırım yapma yoluyla kendi refahlarını maksimize

etmeye çalıştıklarıdır. Bireyler kısa vadeli ve düşük getirili yatırımları tercih ettiğinde, ekonomi teorisi genellikle bireyin kendi seçimlerinden sorumlu olduğunu kabul etmektedir.

Yoksulluğun bireysel eksikliklerden kaynaklandığı inancı oldukça eskidir. Ancak yoksulluğun bireyci teorilerini eleştirel bir şekilde inceleyen ve onları “ahlakçı bir bakış açısı” olarak tanımlayan yaklaşımlar da mevcuttur. Bu görüşe göre, yoksullar Kabil'in işaretini taşıyanlar olarak görülürler ve onların ahlaki eksikliklerinden dolayı acı çekmeleri gerekmektedir. Onların, cehennemde olduklarına ve bu cehennemi hak ettiklerine inanılır (Rainwater, 1970).

3.3.2. Yoksulluğun Kültürel Nedenleri

Kültür, yoksulluk araştırmalarında yeniden odak noktası haline gelmiştir. Son on yılda, sosyologlar, demografik uzmanlar ve hatta ekonomistler, kültürün yoksulluğun çeşitli yönleri üzerindeki etkisi hakkında giderek daha fazla soru sormaya başlamışlardır. Ayrıca, düşük gelirli nüfusun davranışlarını özellikle kültürel faktörlerin perspektifinden açıklama eğiliminde artış gözlenmektedir. Lewis (1966), yoksulların ve zenginlerin farklı değer, inanç ve davranış normlarına sahip olduğunu açıklamaktadır. Yoksulluğun kültürel faktörleri, kuşaklar boyunca aktarılan inançlar, beceriler ve değerler gibi unsurları içermektedir. Bu inançlar, beceriler ve değerler, dünyanın bazı bölgelerinde yoksulluğun nedeni olarak bilinmektedir. Kültürel yoksulluk kavramı, belirli gruplarda yoksulluğun nasıl oluşturulduğunu ve sürdürüldüğünü açıklayan çerçeveler sunmaktadır.

Lewis (1961), yoksulluğun kültürel bir neden olarak açıklayan yazarlardan biridir. “*Sanchez Çocukları*” adlı çalışmasında, “*yoksulluk kültürü*” tezini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Bu çalışmasında, yoksulluğun hem koruyucu bir mekanizma hem de bir yaşam tarzı olarak işlev gördüğünü ve bir nesilden diğerine özgün bir akıl yürütmeyle devam ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca, yoksulluğun sadece maddi bir durum olmadığını, aynı zamanda bir yaşam tarzı, bir düşünme biçimi ve bir toplumsal yapı olduğunu savunmaktadır. Başlangıçta Meksika'daki gözlemlerine dayanarak, “*yoksulluk kültürü*” kavramının evrensel bir karakter taşıyabileceğini öne sürmüştür. Benzer değer sistemlerinin, toplum bilincinin ve aile yapılarının, Londra, Glasgow, Paris, Harlem ve Mexico City gibi dezavantajlı yerleşimlerde de

bulunduğunu iddia etmiştir. Bahsi geçen eserin girişinde, yoksulluk kültürünü belirleyen elli özellik sıralamıştır. Bunlar arasında azalmış yaşam beklentisi, sınırlı eğitim fırsatları, yüksek işsizlik oranları, suç faaliyetlerine eğilim, gayrimeşru doğumların yaygınlığı, sendikalar veya siyasi partilere katılım eksikliği ve bankalar, müzeler ve hastaneler gibi kamu kuruluşlarını kullanmaktan kaçınma bulunur. Bu faktörler, toplumsal izolasyonun, kötü yaşam koşullarının ve farklı ahlaki değerlerin nasıl etkileşime girdiğini göstererek “yoksulluk kültürünü” oluşturur.

Sarlo (2019), yoksulluğu açıklamada yapıların, kurumların ve sistemlerin rolünü kabul ederken, modern toplumlarda yoksulluğa katkıda bulunan kültürü, davranışı ve bireysel farklılıkları vurgulayan araştırmacıların katkısının da önemli olduğunu ifade eder. Onların iddiası, yoksulluğa yol açan zararlı kararları sürekli hale getiren bir yoksulluk kültürü veya ebeveynlerden çocuklara geçen bir dizi tutum ve davranışın varlığıdır. Kadercilik, çalışma ve şiddetsiz çatışma çözümü gibi toplumsal normları reddetme gibi tutumlar, bireyleri iş piyasasında daha az çekici ve daha az etkili hale getirebilir. Mead (2020), “yoksulluk ve kültür” üzerine yaptığı çalışmada, Batı ve diğer ülkeler arasındaki kültürel farklılıkları belirtmiştir. Batı'nın refahının sadece şansa değil, tarihsel olarak hırslı yaşam tarzına borçlu olduğunu ileri sürmüştür. Batı dışındaki toplumlar, kolektif hayatta kalışı önceliklendirirken, Batı bireyciliği benimser ve hayatı “Amerikan rüyası” gibi hedeflere odaklanmış kişisel bir proje olarak görür. Bu içsel odaklanma, dışsal yönelimle karşılaştırıldığında Batı dışı ülkelerde bireylerin öncelikli olarak hayatta kalma için toplumsal taleplere uyum sağlama yolunda ilerlediği gerçeğiyle çelişir. Kültürel çeşitliliğe rağmen, bu ayrım devam etmektedir. Bir diğer dikkate değer fark, Batı'da etik yaklaşımın ahlakçı olmasıdır, burada doğruluk ve yasallık gibi prensipler çocukluktan itibaren içselleştirilmektedir ve evrensel olarak uygulanmaktadır. Buna karşılık, Batı dışındaki toplumlarda etik, daha çok bağlama bağlıdır ve toplumsal beklentilerden etkilenir. Bu da mutlak standartlara ve kişisel sorumluluğa daha zayıf bir hissiyatın oluşmasına neden olmaktadır.

3.4. Afrika'da Yoksulluğun Bağlamı

1960'ların başında bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerinin ortalama gelir düzeyleri o dönemde birçok Asya ülkesinden daha yüksek ve bazı Latin Amerika ülkeleriyle

de kıyaslanabilir düzeyde idi. Ancak o zamandan bu yana, Sahra Altı Afrika ülkeleri, ekonomik durgunluk ve kalıcı yoksullukla karşı karşıyadırlar. Bugün dünyanın en yoksul ülkelerinin birçoğu Afrika'da bulunmaktadır ve gelir düzeyleri önemli farklılıklar göstermektedir. Bölgesel yoksulluk 2000'lerden beri az miktarda azalmış olsa da, hızlı nüfus artışı nedeniyle yoksulluk içinde yaşayan Afrikalıların toplam sayısı artmaya devam etmektedir. Ayrıca, Afrika'daki yoksulluk karmaşık ve çok yönlü bir sorundur ve derin köklü nedenleri ve uzun vadeli sonuçları bulunmaktadır. Afrika, doğal kaynaklar bakımından zengin bir kıtadır ancak yoksulluk konusunda önemli zorluklarla karşı karşıyadır ve nüfusunun büyük bir bölümü yoksulluk içinde yaşamaktadır (Nyandoro ve Dube, 2023).

Arimah'a (2004) göre, ulusal yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun yüzdesi *çok yüksek, yüksek, orta ve düşük* düzeylerde yoksulluk şeklinde kategorilere ayrılabilir. Zambiya, Madagaskar, Gambiya, Sierra Leone ve Çad gibi yoksulluğun çok yüksek oranda olduğu ülkelerde nüfusun %64 ila %86'sı ulusal yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Moritanya, Ruanda, Malavi ve Uganda gibi yoksulluğun yüksek oranda olduğu ülkelerde ise nüfusun en az %50'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Lesotho, Benin, Kenya, Kamerun ve Burundi gibi orta yoksulluk düzeyindeki ülkelerde resmi yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı %30'un üzerindedir. Son olarak, Mauritius, Tunus, Fas ve Cezayir gibi yoksulluğun en düşük düzeyde olduğu ülkelerde ise nüfusun çeyrekte azı yoksul olarak kabul edilmektedir.

Hague vd. (2023)'ye göre, Sahra Altı Afrikası'nda, aşırı yoksulluk içinde yaşayan çocukların oranı, 2013'te %45,2'den 2022'de %40,18'e düşmüştür ve bu bağlamda çocukların aşırı yoksulluğu azalmıştır. Aynı dönemde dünya genelinde de çoğu bölgede yoksulluk içerisinde yaşayan çocukların oranında azalmalar yaşadığı gözlemlenmiştir ve aşırı çocuk yoksulluğunda genel bir küresel düşüş yaşanmıştır. Bu azalmalar genellikle Afrika ülkelerinden daha hızlı gerçekleşmiştir. Öyle ki küresel olarak aşırı çocuk yoksulluğu, %20,7'den %15,89'a düşmüştür.

Hope (2004), Afrika'daki yoksulluğun çeşitli kategorilerini sınıflandırmıştır ve bölgedeki yoksulların homojen bir grup oluşturmadığını iddia etmiştir. Bunun yerine, bu yoksulların üç farklı kategoriye ayrılacaklarını savunmuştur. İlk kategori, toplumun kenarlarında yaşayan ve sürekli aşırı yoksullukla karşı karşıya olan

bireyleri içeren kronik yoksullardır. İkinci kategori, ara sıra işsiz olanlar gibi yoksulluğu aralıklı olarak deneyimleyen bireyler veya haneleri içeren sınırda yoksullardır. Son olarak üçüncü kategori ise, işten çıkarılan işçiler ve memurlar da dahil olmak üzere, kalkınma politikaların bağlı krizlerden doğrudan etkilenen ve sonucunda işsiz kalan bireyleri veya haneleri içeren yeni yoksulları içermektedir.

2016 yılında dünyada, ilerleyen on beş yıl boyunca küresel zorlukları ele almak için 17 hedefe odaklanan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi başlatılmıştır. Bu bağlamda, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG'ler), dünya genelinde bir milyondan fazla insanı içeren küresel bir öncelik belirleme süreciyle geliştirilmiştir ve gelirden bağımsız olarak, tüm ülkelerde sağlık, kalkınma ve çevre standartlarını hedeflemektedir. SDG'ler, sosyal (yoksulluğun sona erdirilmesi, sağlığın ve eğitimin iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi), çevresel (iklim değişikliği ile mücadele, çevrelerin korunması gibi) ve ekonomik (ekonomik büyüme, istihdam, dayanıklı altyapılar gibi) olmak üzere temelde üç boyutu ele almaktadır. Çoğu hedef, eşitsizliğin azaltılması ve barışçıl, adil ve kapsayıcı toplumların oluşturulmasını kapsamaktadır (Friedman ve Gostin, 2016). 17 sürdürülebilir kalkınma hedefinden ilki yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır. Bu plan, önceki hedeflerin başarısından ilham alarak, dünya çapında sürdürülebilir ilerleme hedeflemekte olup, küresel olarak yoksulluğu ele almayı ve ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri dengelemeyi amaçlamaktadır (United Nations, 2016).

2002 ile 2012 yılları arasında, küresel yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus, %26'dan %13'e düşmüştür. 2012'de, dünya çapında yaklaşık sekiz kişiden biri aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Yoksulluk, 2012'de günde 1,90 dolardan az gelirle yaşayanların %40'ından fazlasının bulunduğu Sahra Altı Afrika'sında da hala yaygın bir sorundur. 2015 yılına gelindiğinde, dünya çalışanlarının ve ailelerinin %10'u günde kişi başı 1,90 dolardan az gelirle yaşamaktadır. Bu oran, 2000'de %28'dir. 15 ila 24 yaş arasındaki gençler, 2015'te işçi yoksulluğu içinde olma riski en yüksek kesimdir; bu yaş grubundaki çalışanların %16'sı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır, yetişkin işçilerin %9'u ile karşılaştırıldığında. Düşük gelirli ülkelerde her beş kişiden sadece biri sosyal yardım veya sosyal koruma faydaları alırken, orta gelirli ülkelerin üçte ikisi almaktadır (United Nations, 2016). United Nations (2022) raporuna göre ise pandemi, Covid olmayan bir senaryoya kıyasla 2021'de Afrika'da

23,6 milyon kişinin daha aşırı yoksulluk yaşamasına neden olmuştur. 2030'a gelindiğinde, en az 492 milyon kişinin, 2050'de ise en az 350 milyon kişinin aşırı yoksullukta kalması beklenmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri hızlandırmayı amaçlayan bilinçli politikalarla (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İvmesi), aşırı yoksullukta yaşayan insan sayısı 2021'de 489 milyondan 2030'da 442,4 milyona ve 2050'de 159,7 milyona düşecektir.

Ajolor (2018), Afrika'da Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasında minimal bir ilerleme olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, özellikle Nijerya'ya odaklanıldığında, Afrika'daki kalkınma durumunun, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili programların uygulanmasından bu yana büyük ölçüde değişmediğini göstermektedir. Yoksulluk ve açlık düzeyleri, ilkokul kayıt oranları, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi gibi ana göstergelerde neredeyse hiç iyileşme olmamıştır. Ek olarak, çocuk ölüm oranları da azalmamıştır.

Mubecua ve David'e (2019) göre de, özellikle yoksulluğu ortadan kaldırma gibi ilk hedefi olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni 2030 itibariyle başarmak, Kenya için oldukça zor görünmektedir. Kenya'nın 2030'a kadar üst-orta gelirli bir ülke olma hedefine ulaşması için yıllık %7 büyüme oranına ulaşması gerektiği öne sürülmektedir. Ancak, ülke, Dünya Bankası tarafından önerilen bu GSYİH büyüme gereksinimini karşılayamazsa, 2030'a kadar yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak zor olacaktır. Ayrıca, Kenya hala özellikle gençler arasında yüksek işsizlik oranları ile mücadele etmektedir. Ayrıca, Mubecua ve David (2019), Nijerya'da da yoksulluk oranının hala yüksek olduğunu ve bunun tutarsız bir GSYİH'den kaynaklandığını, Güney Afrika'da yüksek yoksulluk düzeylerinin ise yüksek işsizlik oranlarından kaynaklandığını ifade etmektedir.

3.5. Seçilmiş Doğu Afrika Ülkeleri'nde Yoksulluk ve Nedenleri

Bu bölümde seçilmiş dokuz Doğu Afrika ülkesinde yoksulluğun görünümü ve nedenleri üzerine bir inceleme sunulacaktır.

3.5.1. Somali Örneği

Doğu Afrika üç grup ülkeyi içermektedir. Bu üç grup, Afrika Boynuzu ülkeleri, Büyük Göller ülkeleri ve Hint Okyanusu adalarıdır. Cibuti, Eritre, Etiyopya ve Somali toplu olarak Afrika'nın boynuzu ülkeleri olarak bilinmektedir. Büyük Göller bölgesini oluşturan dört ülke, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Burundi, Ruanda ve Uganda'dır. Komorlar, Mauritius ve Seyşeller ise Hint Okyanusu adalarıdır. Afrika Boynuzu ülkelerinden Somali, 1960 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Siad Barre'nin bağımsızlık sonrası rejiminin 1991'deki çöküşü, yerel güç fraksiyonları arasında bir iç savaşa ve merkezi devletin tamamen çökmesine yol açmıştır. 1995 ile 2000 yılları arasında, güvenlik arttıkça ve ekonomik gelişme hızlandıkça ülke genelinde bölgesel idareler ortaya çıkmıştır. Geçici Federal Hükümet'in 2004 yılında ve halefinin, 2012'de Federal Somali Hükümeti'nin kurulması, önemli bir merkezi devlet kurumunun yeniden canlanmasını işaret etmiştir. 2016 yılında barışçıl seçimlerin ardından, 2017'de kalkınma yönünde bir yolculuğa çıkmaya kararlı yeni bir hükümet kurulmuştur (World Bank, 2018b).

Somali'deki yoksulluk konusu üzerinde farklı dönemlerde farklı çalışmalar söz konusu olmuştur. Bu çalışmaların büyük bir kısmı bu ülkedeki yoksulluğun nedenleri veya bu yoksulluğun temel belirleyicileri üzerine odaklanmıştır. Öyle ki, Ahmed (2020) de bir logit model kullanarak, ülkedeki yoksulluğun çeşitli nedenlerini incelemiştir. Hanehalkı büyüklüğü, en az bir ekonomik olarak aktif hanehalkı üyesinin yokluğu, elektriğe erişimin olmaması, toplu taşıma araçlarına bağımlılık, gurbetçilerin gönderdikleri para transferleri, okuryazar olmayan kadın hanehalkı liderinin olması, su kaynağına bağımlılık, bir sağlık merkezinden uzakta yaşama, açık çukur tuvalet tesislerinin kullanımı gibi değişkenlerin hanehalkı yoksulluğu üzerinde önemli etkileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mohamed (2020)'e göre de, benzer şekilde hane büyüklüğü yoksulluk durumunu belirlemede önemli bir rol oynamaktadır ve daha çok sayıda fertten oluşan hanelerin genellikle yoksul olarak sınıflandırılma olasılığı daha yüksektir. Çalışma ayrıca, kadın hane reisi olma durumu ve kırsal veya göçebe bölgelerde yaşama gibi faktörlerin de bir hanenin yoksul olarak sınıflandırılma olasılığını önemli ölçüde artırdığını vurgulamıştır. Aksine, okuryazarlık, ailede en az bir çalışan üyenin olması, küçük işletmelerden

veya gurbetçilerin gönderilerinden gelir elde etme ve elektriğe erişimin olması gibi faktörlerin yoksul olarak sınıflandırılma olasılığını azalttığını bulmuştur.

Mohamoud ve Bulut (2020), bağımlı değişken olan yoksulluk durumu ile Somali'deki hanehalklarının yoksul olarak sınıflandırılma olasılığını belirleyen bir dizi açıklayıcı değişken arasındaki ilişkiyi keşfetmeye odaklanmıştır. Çalışmanın ana amacı, hane halkının yoksulluk durumunu etkileyen temel sosyoekonomik faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin yoksulluk riskine nasıl katkıda bulunduğunu anlamaktır. Elde edilen bulgular, özellikle IDP (*internally displaced persons, iç göçe zorlanmış kişiler*) kamplarında yaşayan hanehalklarında, daha çok sayıda fertten oluşan hanehalklarında, daha az eğitilmiş ve daha yaşlı hane reislerinde yoksulluğun yaygın olduğunu göstermektedir. Ayrıca, hanede erkek oranının daha düşük olması ile tarım, balıkçılık ve avcılıkla uğraşan hane halklarının yine yoksul olma olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Son olarak, IDP kamplarında yaşayan hane halklarının, kırsal ve göçebe hane halklarına göre daha yoksul olduğu bulunmuştur. Bu farklılık, IDP sakinlerinin genellikle kuraklık ve diğer zulümler nedeniyle yerinden edildiği, göçebe insanların ise genellikle develer, inekler ve keçiler de dahil olmak üzere değerli varlıklara sahip olduğu gerçeğine bağlanabilir.

Hassan vd. (2024) de, çalışmalarında, Somali'deki yoksulluğa katkıda bulunan temel faktörleri araştırmışlardır. Elde ettikleri bulgular, daha yüksek eğitim düzeylerinin daha iyi iş imkânları yarattığını ve böylece bireylerin yoksulluk olasılığını azalttığını göstermektedir. Ayrıca, reisi kadın olan hanelerin, reisi erkek olan hanelere kıyasla daha düşük yoksulluk olasılıklarına sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, erkeğin işsiz olduğu hanelerin ve geliştirilmiş su kaynaklarına veya tuvalet tesislerine erişimi olmayan hanelerin, yoksulluk olasılıklarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Çalışmada son olarak, Somali'nin farklı bölgelerinde yoksulluk olasılıklarında coğrafi farklılıkların olduğu belirlenmiştir.

Son olarak, Simiyu vd. (2018), Somali'nin başkenti Mogadişu'da göçmenlerden gelen para transferi ve hane halkı yoksulluğu arasındaki ilişkiyi açıkladıkları çalışmalarında, katılımcıların yaklaşık %80'inin günde 1,5 dolardan fazla kazandığını ve %70'inin istikrarlı bir gelire sahip olduğunu tespit etmiştir. Ancak, hane halklarının %30'unun ihtiyaçlar ve acil durumlar için nakit sıkıntısı çektiği sonucuna ulaşmışlardır. İstihdam sektörleri açısından, hanehalklarının sadece yaklaşık %30'u

tarımda, %20'si sanayide ve %40'ı hizmetler sektöründedir. Ana gelir kaynakları ise hizmet, ticaret ve tarım olarak belirlenmiştir. Politik istikrarsızlık ve kötü altyapı yoksulluğun önemli kısıtları arasında yer almakta iken, bunun yanında işsizlik de yoksulluğa katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, göçmenlerden gelen para transferi, yoksulluk seviyelerini önemli ölçüde etkilemekte olup, varyansın %21,4'ünü açıklamaktadır. Bu da bu değişkenin Mogadişu'daki hanehalkı yoksulluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak Somali'de hane büyüklüğü, eğitim, temel hizmetlere erişim ve coğrafi konum gibi sosyoekonomik faktörlerin yoksulluk üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Özellikle iç göçe zorlanmış kişiler arasındaki yer değiştirme, yoksulluğa karşı kırılganlık düzeyini de artırmaktadır. Son olarak, her ne kadar göçmenlerden gelen para transferleri yoksulluğu azaltmada kritik bir rol oynasa da, politik istikrarsızlık ve kötü altyapı koşulları, yüksek yoksulluk seviyesinin devam etmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, Somali'deki yoksullukla mücadele, bu birbirine bağlı faktörlerin kapsamlı bir şekilde dikkate alınmasıyla mümkündür.

3.5.2. Kenya Örneği

Kenya, 582,642 kilometrekarelik bir arazi alanına sahip bir diğer Doğu Afrika ülkesidir. İklımden kaynaklanan iki dönemli yağış desenlerine bağılı olarak yağışa dayalı tarımı ağırlıklı olarak kullanmaktadır. Ülkenin genç bir nüfusu bulunmakta ve önemli istihdam fırsatlarına ihtiyaç duymaktadır. Bölgesel ilerlemelere rağmen, Kenya'nın insan gelişimi göstergeleri hala düşüktür ve ekonomisi düşük vasıflı işgücü ve doğal kaynaklarla sürdürölmektedir. 1963'teki bağımsızlığından bu yana Kenya, çok partili bir sistemden merkezi bir siyasi sistem ve ardından 1991'de çok partili politikalara geçiş yapmıştır. Ancak genel seçimler genellikle şiddet olaylarıyla gölgelenmektedir. 2007 seçimlerini takip eden şiddet olayları, 2010'da anayasal değişikliklere yol aarak böylelikle bölgesel hükümetlerde bir devrim vurgusu oluşturmuştur. *Ekonomik Kurtarma Stratejisi* ve *Kenya Vizyonu 2030* gibi son dönem politikalar, küresel rekabet gücünü elde etmek için endüstri, ticaret ve turizmi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle de GSYİH ve istihdam artışı için gıda işleme sektörüne odaklanmaktadır. (McCormick vd., 2013).

Diwakar ve Shepherd (2018)'e göre, Kenya'daki siyasi manzara yoğun seçim rekabeti ve himaye üzerine kurulmuştur, bu da yoksulların temsil edilme fırsatlarını sınırlamaktadır. Yolsuzluk yaygın bir fenomendir. Ülkede yoksulluk, yolsuzlukla yakından ilişkilidir ve marjinalleşmiş gruplar sık sık seslerini duyurmakta zorlanmaktadır. Hizmet sektörü büyümeyi sürdürürken, tarım sektörü, sınırlamalarla karşı karşıyadır. Eğitim, düşük bütçe tahsisleri nedeniyle kötü kalitededir. Yoksul hanelere yapılan nakit transferlerin kapsamı kısıtlıdır. Zayıf yönetim ve kurumsal kapasite, çevresel sorunları kötüleştirerek yeşil ekonomi çabalarını engellemektedir. Doğal afetlere karşı savunmasız olduğu için de yüksek risk altındadır. Çiftçiler ve göçebe çiftçiler arasındaki çatışmalar, özellikle Turkana gibi yoksul bölgelerde yer değiştirmeye katkıda bulunmaktadır.

KNBS (Kenya National Bureau of Statistics) (2021)'nin raporuna göre, Kenya'daki yoksulluk oranlarını etkileyen birkaç faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kırsal alanda yerleşimdir. Öyle ki, kırsal alanların genellikle kentsel alanlardan daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu gözlemlenmektedir. İkincisi hane reisinin cinsiyetidir. Reisi kadın olan hanelerin, reisi erkek olan hanelere kıyasla daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu, özellikle kırsal kesimdeki reisi kadın olan hanelerin ulusal düzeyde en yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu belirtilmektedir. Üçüncü olarak, medeni durum da yoksulluğu etkileyen önemli bir diğer faktördür. Çok eşli ve dul hane reislerinin, tek eşli hane reislerinden daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Ulusal düzeyde ise hem çok eşli hem de reisi kadın olan haneler en yüksek yoksulluk oranlarına sahiptir. Dördüncü olarak, ev halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk oranları da artmaktadır; daha büyük hanehalklarının daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, hanehalkının eğitim düzeyi yoksulluk oranlarını etkiler; herhangi bir resmi eğitim almayan reise sahip olan hanelerin en yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu, eğitim düzeyi yüksek reise sahip olan hanelerin ise en düşük yoksulluk oranlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Otieno (2015) da, Kenya'da yoksulluğa katkıda bulunan birkaç faktörü belirlemiştir. İlk olarak, ikamet edilen yer, yoksulluğun önemli bir belirleyicisi olarak ortaya çıkmıştır ve farklı yerlerde değişen yoksulluk seviyeleri gözlenmiştir. İkinci olarak, KNBS (2021)'in bulgularına benzer şekilde, yoksulluğun kentsel alanlara kıyasla özellikle tarım sektöründe kırsal alanlarda daha yaygın olduğu bulunmuştur. Son olarak, özellikle

orta ve yükseköğretim düzeylerinde iyi bir eğitim almanın, bireylerin yoksul olma olasılığını azalttığı görülmüştür. Okwi vd. (2007) de, yoksulluğun mekansal belirleyicileri bulunduğunu ifade etmektedir. Farklı bölgelere ilişkin kukla değişkenler, arazi kullanımının yoğunluğu, toprak koşulları ve ürünlerin büyüme döneminin süresi, yol ve kasabalara seyahatin süresi gibi çeşitli mekansal veya çevresel değişkenlerin ve demografik faktörlerin önemli olduğu ifade edilmektedir. Bu, yoksulluk ile çevresel faktörler arasındaki bağlantıyı vurgulayarak, çevresel faktörlerin yoksulların refahı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Elde ettikleri sonuçlar, yol erişimini iyileştirmenin ve toprak koşullarını geliştirmenin yoksulluk seviyelerini azaltabileceğini öne sürmektedir. Öyle ki, yüksek yoksulluk oranına sahip bölgelerde toprak koşullarını iyileştirmenin, yoksulluk seviyelerinde %9'luk bir azalma meydana getirebileceği ifade edilmektedir.

Ouoko-Odingo (2008) da, Kenya'da yoksulluğun üç temel belirleyicisini tanımlamaktadır. İlk olarak, iklim önemli bir rol oynamaktadır; yağışların değişkenliği, kuraklık veya sellerle sonuçlanarak mahsul başarısızlığına ve ardından yoksulluğa neden olmaktadır. İkincisi, güvenli su gibi altyapı hizmetlerine erişim, yoksulluk durumuna ve yerel koşullara bağlı olarak hanelerin temel ihtiyaçlara farklı zamanlarda erişimleri aracılığıyla yoksulluğu etkilemektedir. Son olarak, enerjiye olan artan talep de yoksulluğu etkilemektedir. Çünkü enerji iş hayatına, gıdaya, sağlık hizmetlerine, eğitime, konuta ve çeşitli yaşam alanlarına erişimi sağlamaktadır. Ancak, fosil yakıtların aşırı kullanımı çevresel bozulmaya yol açmakta, tarımsal kayıplar ve ekolojik istikrarsızlık yoluyla yoksulluğa katkıda bulunmaktadır. Bu faktörler, özellikle geçimlik çiftçiler arasında yoksulluk koşullarını kötüleştirir ve toprak iyileştirmeye yatırım yapacak olanaklara sahip olmadıklarından çevresel sürdürülebilirliğe tehdit oluşturur.

Sosyal faktörler de Kenya'da haneleri yoksulluğa sürükleyen önemli faktörlerdendir. Tedavi edilebilir hastalıklara bağlı olarak göreceli genç bireylerin kaybindan kaynaklanan yüksek bağımlılık oranları, hanelerin sınırlı kaynaklarını zorlamakta ve hanelerin yoksulluğa girişlerine katkıda bulunmaktadır ve gözlemlenen vakaların %41'ini etkilemektedir. Özellikle kırsal bölgelerde yaygın olan güvensizlik ve mülk hırsızlığı, büyükbaş hayvan hırsızlığı ve kabile çatışmaları, önemli sayıda hayvan kayıplarına neden olmakta ve hanelerin yoksulluğa girmelerine neden olmaktadır.

Zengin haneleri hedef aldığı düşünölen hırsızlık, zengin olmayan haneleri de etkilemektedir. Alkolizm veya madde bağımlılığı, evlilik masrafları ve miras eksikliği gibi diğör sosyal faktörler, ölkö genelinde hanelerin yoksulluğa girişlerinde görece daha az katkıda bulunan unsurlar olarak bulunmuştur (Kristjanson vd., 2010).

Sonuç olarak, Kenya'nın yoksulluğu, genellikle iklimden etkilenen tarımın durumuna, genç bir nüfusa sahip olduğundan dolayı demografik zorluklara ve yoksullar için sınırlı temsilin olduğu yolsuzlukla işaretilenmiş bir siyasi manzaraya dayanmaktadır. Sosyoekonomik uçurumlar, zayıf yönetişim ve mekansal farklılıklar yoksulluğu daha da kötüleştirmektedir. Ayrıca, güvensizlik ve madde bağımlılığı gibi sosyal sorunlar bu karmaşıklığa katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, Kenya'da yoksulluğu daha kapsamlı bir şekilde ele almak için bu çok yönlü zorlukları ele alan stratejilere gereksinim duyulmaktadır.

3.5.3. Etiyopya Örneği

Etiyopya, toplam 1,1 milyon kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır ve Afrika Boynuzu'nun kuzeydoğu kısmında yer almaktadır. Kuzey ve kuzeydoğuda Eritre, doğuda Cibuti, doğu ve güneydoğuda Somali, güneyde Kenya ve batıda Güney Sudan ve Sudan ile sınır komşusudur (FAO, 2016). Etiyopya, Doğu Afrika'da çok etnikli bir federal cumhuriyettir. Afrika'nın en eski bağımsız ölkesi olma özelliğini taşır; 1936-1941 yılları arasındaki beş yıllık İtalyan işğali dışında hiçbir zaman sömürgeleştirilmemiştir. 1974'te, Derg ('Komite') adı verilen bir komünist askeri cunta, uzun süredir hüküm süren İmparator Haile Selassie'yi devirerek Etiyopya'nın binlerce yıllık monarşisi olan Süleyman Hanedanı'nı ortadan kaldırmıştır (DFAT, 2020).

Etiyopyalıların yaklaşık %80'i Addis Ababa, Dire Dawa ve Harari gibi kentsel bölgeler istisna olmak üzere, tarıma dayalı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Etiyopya'nın genellikle tarım odaklı kırsal ekonomisi nedeniyle yoksulluğun azaltılması, tarım yöntemlerinin ve değör zincirlerinin geliştirilmesine yönelik sürekli çaba ve yatırımı gerektirmektedir (World Bank, 2020).

Tablo 3.1: Etiyopya'da kırsal ve kentsel alanlardaki nüfus payları, gelir payları, tüketim payları ve yoksulluk oranları, 2015/2016.

	Kırsal Alan	Kentsal Alan
Gelir	% 58	% 42
Tüketim	% 58	% 43
Nüfus	% 81	% 19
Yoksulluk Oranı	% 25	% 25

Kaynak: Alemayehu ve Addis, 2021.

Etiyopya'da yoksulluğun belirleyicilerini inceleyen Deressa ve Sharma (2014), ulusal düzeyde yüksek nüfus artışının, işsizlik ve düşük kadın işgücü katılımının yoksulluk riskini artırdığını savunmuşlardır. Büyük aileler ve yüksek bağımlılık oranları yoksulluk olasılığını artırırken, potansiyel kazanç sağlayan çok büyük aileler ise yoksulluk olasılığını az da olsa azaltabilmektedir. Bağımlılık oranının yoksulluk olasılığına %20,5, aile büyüklüğünün ise %76,6 katkıda bulunduğu bulunmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular, hanehalkı reisinin cinsiyetinin yoksullukla önemli pozitif bir ilişki gösterdiğini göstermektedir. Yoksulluk olasılığı, reisi erkek olan haneler için reisi kadın olan hanelere göre 1,602 kat daha yüksektir. Benzer şekilde, Ermiyes vd. (2019) de Etiyopya'da hane reisinin cinsiyetinin kırsal alanlardaki yoksulluğun önemli bir demografik belirleyicisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Yine bulgularına göre, reisi kadın olan hanelere kıyasla, reisi erkek olan hanelerin yoksul olma olasılığı daha düşüktür. Bu durum, kadınlara yönelik toplumsal ayrımcılığa veya kadınların eğitim ve fırsatlara sınırlı erişimine de bağlanabilir. Ermiyes vd. (2019) ayrıca, kırsal bölgelerde hane büyüklüğünün de yoksulluk durumu ile pozitif yönlü ilişkili olduğunu ifade eder. Daha büyük ailelerin daha fazla bağımlı nüfusa sahip olması, temel ihtiyaçları karşılamak için daha büyük bir yük getirdiğini ve yüksek bağımlılık oranının hanelerin yoksul olma olasılığını artırdığını ortaya koymuşlardır. Afera (2015) da, Etiyopya'daki kırsal yoksulluk üzerine Tigray kentinde bir analiz gerçekleştirmiştir ve yine hane büyüklüğünün yoksulluk üzerinde önemli etkileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öyle ki, aile büyüklüğü arttıkça tarım için sınırlı arazi bulunması nedeniyle yoksulluk da artmaktadır. Benzer şekilde, bağımlılık oranı da yoksulluğa katkıda bulunmakta, daha yüksek bağımlılık oranları yoksulluk olasılığının arttığını göstermektedir. Tarım dışı gelir fırsatları, yoksulluğun azaltılması için hayati öneme sahip olarak belirlenmekte, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Etiyopya'da hanehalkı

reisinin eğitim durumu da yoksulların belirlenmesinde önemli bir rol oynamakta, daha yüksek eğitim seviyeleri, insan sermayesinin artırılması nedeniyle düşük yoksulluk oranlarıyla ilişkilendirilmektedir. Ek olarak, daha büyük varlık sahipliği azalan yoksulluk olasılığıyla ilişkilendirilmekte, kredi erişiminin yoksulluk olasılığını önemli ölçüde azalttığı görülmektedir. Son olarak, daha büyük çiftlik boyutları düşük yoksulluk oranlarıyla ilişkilendirilir ve bu da yoksulluğun azaltılması çabalarında arazi erişiminin önemini göstermektedir. Eyasu (2020) da, Etiyopya'daki kırsal hanelerde yoksulluğu etkileyen faktörleri incelemiştir. Yine daha büyük ailelerin ve bu değişkenden farklı olarak bu kez hanehalkı reislerinin kötü sağlık durumunun, kırsal hanelerde yoksulluğu artırarak yaşam standartlarını düşürdüğünü bulmuştur. Buna karşılık, ilçe pazarına yakınlık ve tarım dışı faaliyetlerden elde edilen gelir, kırsal hanelerde yoksulluğu azaltmaya yönelik faktörlerdir. Ayrıca çalışma, haneler arasındaki toplam arazi sahipliğinin yoksulluğun azalmasıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu, arazi sahipliğindeki artışın Etiyopya'nın Bahir Dar Zuria ilçesindeki kırsal hanelerin yoksulluğu azaltma olasılığını azaltabileceğini göstermektedir.

Bekele (2018), arazi mülkiyet reformunun yokluğunun, nüfus artışı ve arazi parçalanmasının birleşiminin, Etiyopya'nın araştırma alanlarında son derece yoksul kiracıların sayısının artmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Bu insanlar, geçimlerini sürdürülebilir tarım yaparak sağlamaktadır, bu da durgunluğa yol açmaktadır. Ayrıca, yoksulluğun azaltılması çabalarında yerel bağlamlarda etkili paydaşların eksikliği gibi başka önemli bir zorluk da söz konusudur. Kurumsal eksikliklerin yanı sıra, yerel düzeyde kalkınma girişimlerini organize etmek ve yönlendirmek için sorumlu aktörlerin eksikliği, yoksulluk seviyelerini kötüleştiren ciddi bir yapısal engel oluşturmaktadır. Wollie (2009)'ye göre ise, Etiyopya'da Bahir Dar'da (Amhara Bölgesi) yoksulluk üç temel nedenden kaynaklanmaktadır: (1) *bireysel nedenler*; yoksulluğu bireylerin kendi kişisel zayıflıklarına atfetmek, (2) *kaderci nedenler*; yoksulluğu kader veya kötü şansla ilişkilendirmek ve (3) *yapısal nedenler*, yoksulluğu hükümet veya sosyal sistemlere atfetmek. Yapısal nedenler, yoksulluğun ana kaynağı olarak ortaya çıkmakta ve gelişmekte olan toplumlarda yoksulluğun azaltılması sorumluluğunu hükümete yükleme eğilimi göstermektedir. Yoksulluğa ilişkin neden atfetmeler, demografik değişkenlere (cinsiyet, eğitim vs.) ve ebeveynlerin sosyoekonomik durumuna (gelir düzeyi) dayanarak değişmektedir.

Bu, katılımcıların yoksulluk açıklamalarını farklı şekillerde kavradıklarını ve farklı gruplar arasında ayrımlar yapılmasına neden olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, çeşitli araştırmacılar, Etiyopya'da yoksulluğun ve kırsal yoksulluğun altında yatan nedenleri ve bunun etkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmaların büyük bir kısmı aile büyüklüğünün yoksullukla önemli düzeyde ilişkili olduğunu (Afera, 2015; Emiyas vd, 2019; Eyasu, 2020) ifade etmektedir. Bununla birlikte, nüfus artışının, işsizliğin ve kadın işgücüne katılımının (Deressa ve Sharma, 2014), cinsiyetin, yüksek bağımlılık oranının (Afera, 2015; Ermiyas vd., 2019), kötü sağlık durumunun (Eyasu, 2020), eğitim yetersizliğinin ve arazi sahipliği yetersizliğinin (Afera, 2015), arazi mülkiyet reformunun eksikliğinin ve yerel paydaşların yetersizliğinin (Bekele, 2018) yoksulluğu artırdığı ifade edilmektedir. Etkili müdahaleler geliştirebilmek için, bu bağlamda, Etiyopya'daki yoksulluğun bu karmaşık yapısının anlaşılması gerekmektedir.

3.5.4. Cibuti Örneği

Cibuti Cumhuriyeti, Afrika Boynuzu'nun doğusunda yer almaktadır. Batı ve güneybatıda Etiyopya, kuzeybatıda Eritre, güneydoğuda Somali ve doğuda Aden Körfezi ile sınır komşusudur. Alanı 23,200 kilometrekaredir. Cibuti, beş iç bölge (Ali Sabieh, Dikhil, Tadjourah, Obock ve Arta) ve başkent Cibuti şehri olmak üzere altı bölgeye ayrılmıştır. Cibuti şehri, Rasdika, Boualos ve Balbala olmak üzere üç belediyeden oluşur ve daha sonra beş bölgeye ayrılmaktadır. Cibuti, bölgedeki ticaret ve güvenlik için çok önemli bir jeostratejik konumda bulunmaktadır. Cibuti'deki liman, Kızıldeniz'de bulunmakta olup, Asya, Avrupa ve Afrika arasında önemli bir bağlantı noktası olarak hizmet vermektedir. Cibuti, gelişim endeksinde 188 ülke arasında 172. sırada yer alarak düşük gelirli bir ülke olarak sınıflandırılmaktadır. Nüfusunun %70'ten fazlası kentsel alanlarda yaşamaktadır. Ekonomi, başlıca gayri-resmi ve üçüncül (hizmet) sektör tarafından yönlendirilmektedir ve bunlar GSYİH'nın %70,5'ini oluşturmaktadır. Bu sektörler büyük ölçüde başkent Cibuti Şehri'nde yoğunlaşmıştır. GSYİH'ye birincil (tarım) sektörün katkısı %1,8 düzeyindedir, bunun başlıca nedeni olumsuz iklim koşulları ve sınırlı tarımsal ve balıkçılık potansiyelidir. İkincil (sanayi) sektör GSYİH'ye %16,9 katkıda bulunmaktadır, ancak birincil malzemelerin kıtlığı, yüksek üretim maliyetleri ve

işgücü kıtlığı gibi zorluklar nedeniyle üçüncül sektörün gerisinde kalmaktadır (Abdallah Ali vd., 2022).

IMF (2004), Cibuti'deki yoksulluğun üç ana nedenini vurgulamaktadır. İlk olarak, işsizlik ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki bulunmakta olup, işgücünün yoksul kesim arasında bol olduğu kentsel alanlarda bu özellikle belirgindir. Ücretli bir iş sahibi olmak, yoksulluğun hafifletilmesi için hayati önem taşımaktadır. İkinci olarak, Cibuti'de yetersiz gelir nedeniyle tüm sosyal sınıfları etkileyen bir yoksulluk söz konusudur. Son olarak, Cibuti'nin sınırlı insan kaynaklarına sahip yeni bir ülke olması, ekonomik ve mali yönetimde ciddi zorluklar yaşamasına neden olmaktadır; bu durum, yoksulluğun azaltılmasına yönelik hükümet programlarının etkinliğini engellemektedir. Kötü bütçe yönetimi ve etkisiz kamu harcamaları gibi yönetim sorunları, ülkedeki yoksulluk durumunu kötüleştirmektedir.

Brodmann vd. (2015)'e göre, Cibuti'deki yoksulluğa katkıda bulunan üç temel faktör bulunmaktadır. İlk olarak, coğrafi konumun önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Buna göre, daha zengin nüfus genellikle kentsel alanlarda yoğunlaşırken, yoksulluk kırsal alanlarda daha yaygındır ve bu bağlamda bölgesel bir farklılık söz konusudur. En zengin yüzde 20'lik üç dilimdeki nüfusun yaklaşık %90'ı kentsel alanlarda yaşarken, en yoksul yüzde 20'lik dilimdeki nüfusun sadece %40'ı kentsel alanlarda yaşamaktadır. İkinci olarak, okuryazarlık ve eğitim düzeyi, Cibuti'de yoksulluk seviyelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Hanehalkı reisinin düşük okuryazarlık oranları ve azalan eğitim düzeyleri yüksek yoksulluk seviyeleri ile ilişkilendirilmektedir. Son olarak, hanehalkı büyüklüğü de bir diğer katkıda bulunan faktördür. Daha yoksul hanehalklarının genellikle daha büyük aile büyüklükleri ve daha fazla genç üyesi bulunmaktadır. Ortalama olarak, en yoksul ev halkları 6,1 kişiden oluşmaktadır. Yine IMF'ye (2012) göre, hanehalkı büyüklüğü, Cibuti'deki yoksulluğun temel belirleyicisi olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksul hanehalkları, genellikle daha fazla hanehalkı nüfusuna, daha genç bir yaş yapısına ve yoksul olmayan ev halklarına kıyasla önemli ölçüde daha yüksek işsizlik oranlarına sahiplerdir. Ayrıca, yoksulluk ve aşırı yoksulluktaki artış, işsizlikteki artışla yakından ilişkilidir. İşsizlik oranı 1996 seviyesindeki %44,1'e göre keskin bir artış göstererek, %59,5'e ulaşmıştır ve gerçek bir işgücü piyasası krizini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, Cibuti'deki yoksulluğun nedenleri çok yönlüdür. İlk olarak, özellikle çok sayıda yoksul bireyin yaşadığı kentsel alanlarda belirgin bir şekilde görüldüğü üzere, işsizlik ile yoksulluk arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. İkincisi, yetersiz gelir, ekonomik büyüme ve ulusal servetin dağılımı tarafından etkilenerek tüm sosyal sınıfları etkilemektedir. Üçüncüsü, sınırlı kaynaklara sahip yeni bir ülke olarak Cibuti, etkili yoksulluk azaltma programlarını engelleyen ekonomik ve mali yönetim zorlukları ile karşı karşıyadır. Yönetim sorunları, tarımı etkileyen kuraklık gibi doğal afetlerle birlikte yoksulluğu kötüleştirmektedir. Yetersiz eğitim, düşük okuryazarlık oranları, zayıf sağlık hizmetleri ve HIV/AIDS'in yaygınlığı da özellikle savunmasız gruplar arasında yoksulluğu artırmaktadır. Hanehalkı büyüklüğü de yoksulluğun varlığında önemli bir rol oynar, daha büyük ev halkları artan işsizlik ve düşük eğitim başarısı nedeniyle daha yüksek yoksulluk seviyeleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

3.5.5. Eritre Örneği

Eritre, kuzey ve batıda Sudan, güneyde Etiyopya ile Cibuti ve doğuda Kızıldeniz ile çevrilmiş Afrika Boynuzu'nda bir yarımadadır. 1950'lerde İtalyan endüstriyel gelişimi nedeniyle ekonomik olarak ilerlemiştir. 1941 yılı sonrası Britanya yönetimi daha fazla sanayi büyümesi görmüştür. Ancak, 1970'lerin ortasındaki çatışmalar nedeniyle gelişme durmuştur ve Etiyopya'daki Derg rejimi tarafından kötüleştirilmiştir. Savaş ve ihmalden dolayı Eritre ekonomisi büyük ölçüde zarar görmüştür ve dünyanın en fakir ülkeleri arasında kalmıştır (Rena, 2009).

Eritre'de yoksulluk birkaç faktörden etkilenmektedir. İlk olarak, hanehalkının coğrafi konumu önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü yoksulluk özellikle kırsal kesimlerde, özellikle de kurak bölgelerde yoğunlaşmıştır. Yoksulların yaklaşık %67'si kırsal kesimlerde yaşamaktadır ve gelirleri hayvancılığa dayanmaktadır. İkinci olarak, hanehalkı reisinin cinsiyeti de önemli bir belirleyicidir. Çünkü kadınlar tarafından yönetilen hanelerin yoksul olma eğilimi ortalamanın altındadır. Üçüncü olarak, gelir eşitsizliği de yoksulluğa katkıda bulunmaktadır; en zengin %20'lik kesim ile en yoksul %20'lik kesim arasındaki tüketim payı oranı 6.8'dir, bu da nispeten yüksek bir eşitsizlik seviyesini göstermektedir. Dördüncü olarak, eğitim seviyesi de önemli bir faktördür; ilkökul eğitimi almış daha az kişinin bulunduğu haneler genellikle daha

yoksuldur. Son olarak, aile büyüklüğü de doğrudan yoksulluk durumu ile ilişkilidir; çünkü aşırı yoksullar genellikle (6.1 kişi) yoksul olmayanlara (4.2 kişi) göre daha büyük ailelere sahiptirler (GSE, 2004). Fissuh ve Harris (2004)'e göre de yetişkin eşdeğer birimlerle ölçülen hanehalkı büyüklüğünün, hanehalkının refah durumu üzerinde belirgin bir olumsuz etkisi bulunmaktadır ve bu etkinin büyüklüğü en belirgin olarak mutlak yoksulluk kategorisinde ortaya çıkmaktadır.

Eritre'deki yoksulluğa katkıda bulunan faktörleri inceleyen Bahta ve Haile (2013), aile büyüklüğü, çocuk sayısı, okul çağındaki çocukların varlığı ve hanenin yüklendiği arazi kirası gibi değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı ve hanehalkı yoksulluğu ile pozitif olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, eğitim düzeyi, ikamet türü, arazi büyüklüğü, öğün sayısı, gurbetçi para gönderileri, akrabaların varlığı, kredi kurumlarına erişim, krediye yönelik tutum, yağmur ve sulama ile yetiştirilen tarım ürünleri, tarımsal gelir ve tarım dışı gelir gibi değişkenler de istatistiksel olarak anlamlıdır ve güçlü bir şekilde yoksullukla negatif olarak ilişkilidir. Son olarak Fissuh vd. (2011) de, reisi kadın olan hanelerin, etnik azınlıklara ait olmanın ve aile büyüklüğünün yoksullukla güçlü bir şekilde ilişkilendirildiğini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, eski bir savaşçı olmak, birçok istihdam edilen üyeye sahip evlerde yaşamak veya akrabalarından (yerel veya uluslararası) gelen para transferi, yoksullukla ters orantılı olan ve yoksullukla ilişkilendirilmeyen özelliklerdir. Ancak, para transferlerinin kaynağı da yoksullukta önemli bir rol oynamaktadır. Yurt dışındaki akrabalarından gelen transferler, orta ve aşırı yoksullukla güçlü bir şekilde negatif ilişkilendirilirken, Eritre içindeki akrabalarından gelen transferlerin orta düzeyde yoksullukla belirgin bir ilişkisi görünmemektedir.

Sonuç olarak, Doğu Afrika'daki diğer ülkelerde olduğu gibi, Eritre'de de yaygın bir yoksulluk söz konusudur ve hanelerin düşük eğitim seviyesi, aile büyüklüğü, hane reisinin cinsiyeti ve evlerin konumu (kırsal veya kentsel alanlarda olmaları) Eritre'deki yoksulluğun en önemli belirleyicileri olarak görülmektedir.

3.5.6. Uganda Örneği

Uganda, Afrika'daki 56 devletten biridir. Kuzeyinde Güney Sudan, batısında Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC) ve Ruanda, güneyinde Tanzanya ve

doğusunda Kenya ile komşu olan bir kara ülkesidir. Doğu Afrika Topluluğu'nun bir parçasıdır. Uganda, yoksulluk oranlarında belirgin azalmalar gösteren Sahra Altı Afrika ülkeleri arasında yer almasına rağmen, hala dünya genelinde en yoksul ülkeler arasında bulunmaktadır. Okurut vd. (2002), Uganda'daki bölgesel yoksulluğun hane büyüklüğü, hane reisinin eğitim düzeyi ve göç durumu gibi faktörlerden etkilendiğini bulmuştur. Kuzey bölgesi, büyük hane büyüklükleri ve düşük eğitim seviyeleri ile en yoksul bölge olarak öne çıkmaktadır, ardından Doğu, Orta ve Batı bölgeleri gelmektedir. Göç, özellikle Orta bölgede, göçmenlerin genellikle daha yüksek eğitim seviyeleri nedeniyle daha iyi ücretli işler bulması nedeniyle yoksulluğu hafifletmeye meyillidir. Gerçekten de Uganda'da kronik yoksulluğun ve yoksulluğa giriş vakalarının önemli bir kısmı Kuzey bölgesinde yoğunlaşmaktadır ve eğitim ile birlikte başlıca varlıklardan (büyükbaş hayvan gibi) yoksunluk, kişilerin yoksulluktan kurtulamamasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Lawnsen vd., 2003).

Abukave vd. (2007) ise, hanehalkı büyüklüğündeki artışların ev halkı yoksulluğunu artırdığını, hanehalkı reisinin okuma yazma becerisinin ev halkının yoksul olma olasılığını azalttığını bulmuşlardır. Ayrıca, tarıma dayalı gelir yerine tarıma dayalı olmayan faaliyetleri gerçekleştiren ailelerin yoksulluk riskinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Aydınlatma için elektriği kullanmanın ve ayrıca topluluktaki tarımsal ürün pazarlarının hanehalkının yoksulluk kategorisine dahil olma olasılığını azalttığını belirtmiştir. Campenhout vd. (2016) ise, Uganda'da kronik yoksulluğu cinsiyetle ilişkilendirerek, genellikle reisi kadın olan ve daha yüksek çocuk bağımlılığına sahip hanelerin yoksul olma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dul hanehalkı reisleri, istikrarlı bir tüketim için mücadele ederken, hiç evlenmemiş olanların genellikle daha iyi durumda olduğu gözlemlenmiştir. Boşanmış hanehalkı reisleri ise yoksulluktan kurtulma konusunda daha yüksek bir başarı oranına sahiplerdir. Ayrıca, kronik yoksulluk içindeki hanelerin genellikle sağlık tesislerine daha uzak mesafelerde bulunduğu ve uzun süreli hastalıkların yoksulluğa girişe katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir.

Hassan ve Birungi (2011) de, kırsal Uganda'da hanehalkı harcamalarını ve yoksulluğun azaltılmasını etkileyen çeşitli faktörleri incelemişlerdir. Belirledikleri başlıca faktörlerden biri eğitimidir. Daha iyi bir eğitimle, hanehalkı üyeleri daha iyi

ücretli işler bulma veya ekonomik faaliyetlerini daha etkili bir şekilde yönetme olasılığına sahiptir, bu da hanehalkı gelirlerinin artmasına yol açmaktadır. İkincisi, özellikle arazi ve hayvan varlığı sahipliği, şoklara karşı tampon oluşturarak hanehalkı refahını artırır. Üçüncü olarak, hanehalkı büyüklüğü, hanehalkı harcamaları ile ters ilişkilidir ve daha büyük hanelerin genellikle daha yoksul olduğunu görülmektedir. Ayrıca, daha yaşlı bireyler ve erkeklerin yönettiği hanehalkları, muhtemelen üretken varlıklara daha iyi erişim nedeniyle ekonomik olarak daha iyi durumda olma eğilimindedir. Son olarak, mevsimsel yollara olan uzaklık, hanehalkı harcamaları ile negatif ilişkilidir ve bu da, bu yollardan daha uzak olan hanelerin daha yoksul olduğunu ima etmektedir. Lubaale (2019) ise, Uganda'da yoksulluğu, yalnızca iktisadi bakış açısıyla değil sosyal, politik ve çevreci gibi farklı çerçevelerle ele almış ve yoksulluğun farklı nedenlerini belirtmiştir. Bunlar; i) yolsuzluk ve kabilecilik gibi etik faktörler, ii) ormansızlaşma gibi ekolojik baskılar, iii) hükümet politikalarını içeren tarihsel etkiler, iv) cinsiyet temelli şiddete yol açan sosyal eşitsizlikler, v) enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik zorluklar ve vi) Başkan Museveni'nin uzun süren hükümdarlığı ve anayasal değişiklikler tarafından kötüleştirilen siyasi istikrarsızlıklardır. Bu faktörler, kentsel ve kırsal alanları etkileyen yoksulluğun kolektif olarak devam etmesine neden olmaktadır ve ülkede sürdürülebilir kalkınma çabalarını ve yoksulluğun azaltılmasını engellemektedir.

Sonuç olarak, Uganda'da yoksulluğa katkıda bulunan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Eğitimin yetersizliği ve büyükbaş hayvan sahipliği gibi temel varlıkların eksikliği yoksulluğa önemli ölçüde katkı sağlar. Hanehalkı büyüklüğü yoksulluğu daha da kötüleştirirken, hane reisinin okur-yazarlık düzeyi yoksulluk olasılığını azaltmaktadır. Tarım dışı faaliyetlere bağımlılık, elektriğe erişim ve kırsal yerleşim yerlerinde bulunma da hanelerin yoksulluk düzeylerini etkilemektedir. Benzer şekilde ahlaki, ekolojik, tarihsel, ekonomik ve siyasi birçok faktör yoksullukla yakın bir ilişki içerisindedir. Daha yüksek çocuk bağımlılık oranına sahip reisi kadın olan haneler kronik yoksullukla ilişkilendirilirken, boşanmış hane reisleri yoksulluktan çıkış başarısına daha yüksek oranda sahiptirler. Son olarak Uganda'da uzun süreli hastalıkların varlığı, yoksulluğun sürekliliğine katkıda bulunur ve ayrıca yoksulluğun kronikliği, herhangi bir sağlık tesisinden uzaklıkla da ilişkilendirilir.

3.5.7. Burundi Örneği

Burundi, Afrika Büyük Göller bölgesinde bulunan, 11 milyon kişiyi barındıran küçük, dağlık ve yoğun nüfuslu bir ülkedir. Kuzeyde Ruanda, doğu ve güneyde Tanzania ve batıda Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile sınır komşusudur. Benzer bir arazi alanı ve nüfusa sahip olmasına rağmen, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Tanzania'nın boyutları ile kıyaslandığında küçük kalmaktadır. 2040 yılına kadar iki katına çıkması beklenen hızla artan bir nüfusa sahip olan Burundi, yüksek genç bağımlılık oranı ve devam eden yüksek doğurganlık oranları nedeniyle zorluklarla karşı karşıyadır. Nüfusun çoğunluğu 15 yaşın altındadır, bu da büyük bir genç nüfusa yol açmaktadır. Kentselleşme yavaş yavaş artmaktadır ve 2014'te nüfusun sadece %12'si kentsel alanlarda yaşamaktadır, ancak bu oranın önemli ölçüde hızlanması ve 2050'ye kadar ikiye katlanması beklenmektedir. Ancak, bu eğilimlere rağmen, Burundi, Sahra-altı Afrikası'ndaki en az kentselleşmiş ülkelerinden biri olarak kalmaktadır. Ne yazık ki, küresel ölçekte en yoksul ülkeler arasında yer almaktadır ve nüfusun önemli bir kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve düşük insani gelişme göstergelerine sahiptir (World Bank, 2018a).

Burundi'nin nüfusunun neredeyse yarısı, 18 yaşın altındadır ve bunun %23'ü ise 10-19 yaş aralığındaki ergenlerden oluşmaktadır. Bu demografik durum, ülkenin sosyo-ekonomik ilerlemesi için kilit öneme sahiptir. Burundi, kadın başına 4,6 çocuk ile Afrika'daki en yüksek doğurganlık oranlarından birine sahiptir; bu da ülkeyi kilometrekare başına 426 kişi ile kıtanın en yoğun nüfuslu ülkelerinden biri haline getirir. Ülkenin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır; bu durum, toprak kaynakları üzerindeki demografik baskıları artırır ve Burundi için önemli bir zorluk oluşturur (UNICEF, 2021). Burundi'de, özellikle kırsal alanlardaki yoksulluk, genellikle 0,5 hektar veya daha küçük çiftlikleri destekleyen aşırı ekilmiş ve erozyona uğramış arazide yüksek nüfus yoğunluğundan kaynaklanan çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, güvensizlik ve yerinden edilme, tekrarlayan kuraklık ve tarımsal araç ve teknolojiye sınırlı erişim de kırsal yoksulluğa katkıda bulunmaktadır. Düşük işgücü verimliliği, geçimlik tarım veya sınırlı olmayan tarımdışı faaliyetlerden gelen kısıtlı nakit gelirlerle birleştiğinde, durumu daha da kötüleştirmektedir. Sağlık hizmetlerine, eğitime ve güvenli içme suyuna gibi temel

hizmetlere yetersiz erişim, ayrıca yüksek okuma yazma bilmeme oranları da kırsal yoksulluğun devam etmesine neden olmaktadır (IFAD, 2012).

Burundi’de eğitim düzeyi ile yoksulluk durumu arasında ciddi bir ilişki söz konusudur; ilkokul, ortaokul ve üniversite eğitimi aldıça yoksulluk olasılığı sırasıyla %19,4, %46,8 ve %69 azalmaktadır (Nsabimana vd., 2013). Diğer yandan coğrafi konumun da yoksullukla bir ilişkisi vardır ve ülkenin Doğu, Güney, Batı ve Orta bölgelerinde yaşamak, Kuzey bölgesinde yaşamaya göre yoksulluk olasılığını sırasıyla %23,3, %2,3, %19,9 ve %8,5 azaltmaktadır. Ayrıca, hanehalkı büyüklüğü de yoksulluk olasılığını olumsuz yönde etkilemektedir (Nsabimana vd., 2013).

Mercier vd. (2020), Burundi İç Savaşı’na maruz kalma ile hanehalkı yoksulluğu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaları, savaş sırasında şiddete maruz kalan hanehalklarının sonraki yıllarda belirgin şekilde daha yüksek yoksulluk düzeylerine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu eğilim, çatışmanın sona ermesinden yedi yıl sonra, yani 2012’de bile devam etmektedir.

Ilyas vd. (2023), Burundi’de doğrudan yabancı yatırım, enflasyon, ticaret açıklığı ve yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgular, doğrudan yabancı yatırımın yoksulluk üzerinde uzun vadeli negatif bir etkisi olduğunu gösterirken, enflasyonun ise pozitif bir etkisi olduğunu göstermiştir. Çalışmaları, doğrudan yabancı yatırımların ve artan GSYİH’nın yoksulluğun azaltılmasına olumlu katkı sağladığını, ancak enflasyonun uluslararası yoksulluk sınırının altında yaşayanlar için oldukça tehlikeli olduğunu öne sürmüştür. Nkurunziza vd. (2012), Burundi’nin finansal sisteminin ekonomide finansal kaynakları etkin bir şekilde harekete geçirerek ve tahsis ederek yoksulluğu azaltmada önemli bir rol oynayacağını ifade etmektedir. Ancak Burundi’deki finansal sistemin düşük derinlik ile karakterize edildiğini de belirtmektedir. Bu sistem, rekabeti ve yeniliği sınırlamakta, yüksek faiz oranlarına ve sınırlı kredi erişimine yol açmaktadır, bu da ekonomik gelişmeyi ve yoksulluğun azaltılmasını engellemektedir. Ayrıca, kredi tahsisi ekonominin öncelikli ihtiyaçlarına yanıt vermemekte; tarım ve sanayi gibi ana sektörleri de yetersiz düzeyde finanse etmektedir. Finansal sistemdeki bu etkinlik eksiklikleri, Burundi’de yüksek düzeyde yoksulluğun devam etmesine katkıda bulunmaktadır (Nkurunziza vd. 2012).

Son olarak, Roelen ve Leon-Himmelstine (2019), Burundi'deki ev ekonomilerini güçlendirme programlarının çocukların refahı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu inceleme, yaygın yoksulluk, iklim şoklarına karşı yüksek duyarlılık ve siyasi istikrarsızlık içinde gerçekleştirilmiştir. Bulgular, ekonomik güçlendirmenin, çocukların çeşitli beslenme, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak refahlarını olumlu olarak etkilediğini göstermektedir. Ancak, büyük ekonomik şoklar, aileleri varlıklarını satmak gibi hayatta kalma stratejilerine yöneltirken, gelirlerini azaltarak çocukların refahını tehlikeye atabilmektedir. Eğitimle ilişkili programların, çocukların refahını artırma ve nesiller arası yoksulluktan kurtulma potansiyeline sahip olduğu, ancak özellikle ekonomik şoklara maruz kaldığı durumlarda sürekli destek gerektirdiği vurgulanmaktadır.

Sonuçta Burundi'deki yoksulluk, bir dizi birbiriyle bağlantılı faktörden kaynaklanmaktadır. İlk olarak, ülke yüksek doğurganlık oranlarıyla başa çıkmakta olup, bu durum mevcut kaynakları zorlamakta ve ekonomik zorlukları sürekli hale getirmektedir. Dahası, Burundi'nin tarıma yüksek düzeyde bağımlılığı, sınırlı arazi erişimi ve modern tarım teknikleri gibi zorluklarla engellenmektedir. Ayrıca, erozyon ve kuraklık gibi çevresel sorunlar da eklenmektedir. Burundi İç Savaşı'ndan kalma etkiler yoksulluğu derinleştirmeye devam etmekte olup, özellikle şiddetle etkilenmiş ev halkları arasında daha yaygındır. Finansal sistemdeki kısıtlamalar, düşük derinlikle belirgindir ve özellikle tarım ve endüstri sektörlerinde yoksulluğu etkiler.

3.5.8. Tanzanya Örneği

Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, Tanganyika (şimdi Ana Tanzanya) ve Zanzibar Halk Cumhuriyeti'nin birleşmesiyle 26 Nisan 1964'te kurulmuştur. Afrika'nın doğu kıyısında bulunan Tanzanya, 945.087 kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır. 2019 yılı itibarıyla Tanzanya'nın nüfusu yaklaşık 55,8 milyon olup, doğumda yaşam beklentisi 65 yıldır. Ülkenin iki resmi dili Swahili ve İngilizcedir. Swahili, Tanzanya genelinde yaygın olarak konuşulan ulusal bir dildir ve hükümetin resmi dili olarak hizmet verirken, ilkokullarda ana öğretim dili olarak kullanılmaktadır. İngilizce ise, diploması ve dış ticaretin dili olarak işlev görmek ve ortaöğretim ve yüksek öğretimde ana öğretim dili olarak kullanılmaktadır (URT MFP, 2021).

Tanzanya’da yoksulluk, iç ve dış faktörlerin bir birleşiminden kaynaklanmaktadır. İç faktörler, geçmişteki kötü ekonomik politikalar, yerel kurumsal yapıların bozulması, yetersiz teknoloji ve tarım ile endüstri sektörlerine yeterli destek verilmemesi gibi ekonomik ve sosyal yönleri içermektedir. Öte yandan uluslararası ticaret dinamikleri ve dış borç gibi dış faktörler, yaygın yoksullukla mücadelede ülkenin karşılaştığı zorlukları daha da kötüleştirmektedir. Bu dış faktörlerin birçoğu, Tanzanya'nın yaygın yoksulluğa karşı çabalarını önemli ölçüde engellemektedir (Limbu ve Mashindano, 2002).

Tanzanya’da, kadın tarafından yönetilen haneler, erkek tarafından yönetilen hanelere kıyasla daha yüksek yoksulluk oranlarıyla karşılaşmaktadır ve tarıma olan bağımlılığın azalması nedeniyle daha yüksek harcama seviyelerinde farklar daha belirgin hale gelmektedir (McGregor ve Litchfield, 2008). Ayrıca, hanehalkı büyüklüğü, yoksulluğu ve yaşam standartlarını etkilemekte, daha büyük haneler başlangıçta refahı kötüleştirmekte ancak bir dönüm noktasından sonra ise iyileştirmektedir. Etkiler gelir seviyelerine göre değişmekte, daha büyük etkilerin yoksullar üzerinde olduğu görülmektedir. Bağımlılık oranı ve hanehalkı içindeki kadın üyeler de refahı etkilemektedir. Son olarak, uzaklık ve konum da yoksulluğu etkilemekte olup, kırsal alanların daha kötü durumda olduğu gözlemlenmektedir. Postane ve mobil iletişim gibi iletişim erişiminin eksikliği, özellikle Afrika'nın uzak bölgelerindeki daha fakir haneler için yoksulluğu kötüleştirmektedir (McGregor ve Litchfield, 2008). Benzer sonuçlar, Tanzanya üzerine yapılan farklı çalışmalarda da görülmektedir. Öyle ki, Yusuf vd. (2015), Tanzanya’da yoksulluk düzeylerini belirlemede cinsiyet, arazi sahipliği ve aile büyüklüğünün önemini açıklamışlardır. Çalışmalarında, genellikle kadınların daha fazla yoksulluk yaşadığını öne sürmüşlerdir. Geleneksel cinsiyet rolleri, özellikle evli kadınlar için, ev dışında fırsatları sınırlamaktadır. Balıkçılığın başlıca ekonomik faaliyet olduğu bölgelerde, kadınlar katılımda zorluklarla karşılaşır. Küçük arazi boyutları yiyecek üretimini engellerken, büyük çiftlikler çeşitliliği ve gelir elde etmeyi sağlamaktadır. Arazi sahipliği geçim, yatırım ve servet biriktirmek için hayati öneme sahiptir. Çiftlik sahipliği, kira ödemelerini ortadan kaldırarak ev giderlerini azaltmaktadır. Beklenenin aksine, küçük aileler genellikle yoksul olmayanlar olarak kabul edilmektedir, çünkü büyük aileler gelirlerine göre daha yüksek masraflarla karşı karşıyadır. Benzer şekilde kırsal kesimde gelirin belirleyicilerini inceleyen Aikaeli

(2010) da reisi kadın olan hanelerin, reisi erkek olan hanelere göre genellikle daha düşük kişi başı gelire sahip olduğunu, kırsal gelir artışı için kadınların güçlendirilmesinin önemini vurgular. Çoğu kez yoksulluk, maddi olarak ölçüldüğünden, ayrıca arazi kullanımının genişletilmesi ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere katılımın da daha yüksek ev halkı gelirleri ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir ve bu da yoksulluğun azaltılması konusunda önemlidir. Aikaeli (2010)'ye göre, hane reisinin eğitim seviyesi de ev halkı gelirini önemli ölçüde etkilemektedir ve daha yüksek eğitim daha yüksek kişi başı gelirle ilişkilidir. Eğitim seviyesindeki bir birimlik bir artış, kişi başı hanehalkı gelirinde yaklaşık üçte birlik bir artışa neden olabilmektedir.

Raleigh ve Coleman (2020) da, Tanzanya'nın kırsal kesiminde yoksulluğun önemli nedenlerini açıklamışlardır. Tanzanya'nın kırsal kesimlerinden ulaşımın kötü olması ve sınırlı devlet yatırımları gibi nedenler pazarlara ve ekonomik fırsatlara erişimi engellemektedir. Kırsal Tanzanya'da, topluluk altyapısının eksikliği politik ve işgücü piyasası temsiliyi engellemekte, bu da kaynaklara ve ekonomik ilerleme fırsatlarına erişimi sınırlandırarak yoksulluğu sürekli hale getirmektedir. Yoksulluğun döngüsel doğası nedeniyle, Tanzanya'nın kırsal bölgelerindeki yoksul bireylerin yoksulluktan kurtulmalarını engelleyen birçok engel söz konusudur. Bunlar, yoksulluk döngüsünü sürdüren sınırlı kaliteli eğitime erişimi içermektedir. Afrika'daki cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk tarafından daha da kötüleştirilerek, kadınların eğitim, sağlık hizmetleri ve ekonomik fırsatlara erişimini sınırlandırmaktadır. Yoksulluk azaltma stratejileri genellikle cinsiyet eşitsizliklerini göz ardı etmekte, bu da Tanzanya'daki kadınlar için dezavantajları artırmakta ve ülkeyi Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nde alt sıralara koymaktadır. Tanzanya'daki yoksul aileler, özellikle tarımda, geçimlik tarım ihtiyaçlarını karşılamak ve geliri artırmak için çocuk işçiliğine bel bağlamaktadır. Son olarak Pelizzo vd. (2018)'ye göre ise, Tanzanya'daki yoksulluğun üç temel nedeni vardır. Bunlardan ilki, kuraklık, su kirliliği, sağlık tesislerinin kapanması ve ulaşım kısıtlamaları gibi bağlamsal faktörlerdir ve Tanzanya'da yoksulluğun genel refahla güçlü bir şekilde ilişkilendirilmemesine neden olmaktadır. İkincisi, bölgesel farklılıklardır ve Tanzanya'nın düzensiz ekonomik büyümesi, bazı bölgelerin genel ulusal refaha rağmen daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip olmasına neden olmaktadır. Sonuncusu ise eşitsizlikle ilgilidir ve hızlı gelir artışına rağmen, Tanzanya'da yoksulluğun azaltılması, özellikle kentsel alanlarda belirgin olan ve

kırsal alanlarda mütevazı düşüşleri dengeleyen kalıcı gelir eşitsizliği nedeniyle engellenmektedir

Sonuç olarak, Tanzanya’da, yoksulluğun birkaç belirleyicisi bulunmaktadır. Hane reisinin cinsiyeti, hane reisinin eğitim düzeyi gibi faktörler yoksulluğu etkilemektedir. Ayrıca, hanehalkı büyüklüğü, arazi sahipliği ve ev halkının konumu da yoksullukla yakından ilişkilidir.

3.5.9. Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örneği

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC), 1885 Berlin Konferansı’nda King Leopold II’nin kontrolünde “Kongo Bağımsız Devleti” olarak kurulmuş, 1908’de Belçika kolonisi olmuştur. Henry Morton Stanley, Leopold II adına yerel şeflerle anlaşmalar yaparak toprakları “Kongo Uluslararası Derneği’ne” devretmiştir. 1907’de Leopold II’nin borçları nedeniyle kontrol Belçika Hükümeti’ne geçmiş ve ülke "Belçika Kongo’su" olarak adlandırılmıştır. 1950’lerde başlayan sömürgecilik karşıtı hareketler, kitlesel isyanlarla birlikte 30 Haziran 1960’ta bağımsızlıkla sonuçlanmıştır. 1960-1965 arasında Birinci Cumhuriyet döneminde, siyasi istikrarsızlık, askeri isyanlar ve ayrılık girişimleri yaşanmış, 1965’te Mobutu kendini devlet başkanı ilan etmiştir. Mobutu rejimi (1965-1990) baskıcı ve yolsuzlukla dolu bir dönem olmuştur. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle iç ve dış baskılar artmış ve Mobutu 1990’da demokratikleşme yönünde reformlar açıklamıştır. 1990’da başlayan İkinci Cumhuriyet dönemi, çok partili demokrasiye geçişi işaret etmiştir (Tshiyoyo, 2006). 1996’da Ruanda iç savaşının Zaire’ye sıçraması, Mobutu rejimini zayıflatmış, 1997’de Laurent-Désiré Kabila, Mobutu’yu devirerek kendini DKC Cumhurbaşkanı ilan etmiştir. Kabila’nın otoriter yönetimi, 1998’de yeni bir isyana yol açmış ve bölgedeki diğer ülkelerin müdahalesiyle çatışmalar devam etmiştir. Bölgesel ve uluslararası arabuluculuk çabaları sonucunda, 1999’da Lusaka ateşkes anlaşması imzalanmış ve 2001’de Laurent Kabila’nın suikastı sonrası, oğlu Joseph Kabila barış çabalarını desteklemiştir. 2002 Pretorya Anlaşması ve 2003’te Inter-Kongo Diyalogunun Final Aktı, iç savaşı sona erdirmiş ve ülkeyi istikrara kavuşturmayı amaçlayan geçiş hükümeti kurulmuştur. Bu savaş sırasında üç milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir. (Tshiyoyo, 2006).

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC), ekonomik, sosyo-demografik ve politik olmak üzere birçok farklı sorun ile mücadele etmektedir. DKC'deki her bir eyaletteki Katılımcı Planlama Meclisi'nde (PPA) listelenen elliden fazla sorundan toplamda on bir öncelikli konu belirlenmiştir. Somut ve soyut sorunlardan oluşan bu konular şunlardır: 1) ülkedeki nüfus gıda güvencesizliği ile karşı karşıyadır; 2) nüfus kaliteli temel altyapı ve sosyal hizmetlere zor erişim sağlamaktadır; 3) ulaşım ve iletişim yolları kötü ve uygulanabilir değildir; 4) hanelerin düşük geliri vardır; 5) sürekli işsizlik aktif nüfusu etkilemektedir; 6) tarım sektöründe tarımsal ürünler zarara uğramaktadır; 7) kentsel alanlar erozyon ve kum istilasından etkilenmektedir; 8) kişilerin ve mülklerinin güvenliği zayıftır; 9) kadın hakları ihlal edilmektedir; 10) savunmasız bireyler marjinalleştirilmektedir; 11) ülke kötü yönetimle karakterize edilmektedir (RDC MP, 2005).

Bununla birlikte, DKC'de, yoksulluğun ise birkaç temel belirleyicisi bulunmaktadır. İlk olarak, aile büyüklüğü, özellikle kentsel alanlarda daha büyük evlerin daha yüksek bir net değere sahip olma olasılığını arttırmasıyla zenginliği etkilemektedir. İkinci olarak, özellikle okuryazarlık düzeyi, hanehalkının refahını olumlu yönde etkilemektedir; ancak DKC'de eğitimin getirileri ekonomik faktörler nedeniyle göreceli olarak düşüktür. Üçüncü olarak, istihdam durumu yoksulluğu etkilemektedir; kentsel alanlardaki işsiz hanehalkı reislerinin genellikle daha iyi durumda olmaları, sermaye birikimi veya daha karlı olan yasadışı faaliyetlere katılım gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Son olarak, ikamet edilen ilin önemi de büyüktür; özellikle Bas-Congo ve Kinşasa'daki haneler genellikle hem kentsel hem de kırsal alanlarda daha yüksek yaşam standartlarına sahiplerdir (IMF, 2007). Moummin (2010) de, hanehalklarının konumunun yoksullukla yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, kırsal alanlarda yaşayanların yoksulluktan kentsel alanlarda yaşayanlara göre daha fazla etkilendiği ve kırsal alanlarda yoksulluk oranının %90'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Kentsel ve kırsal alanlar arasındaki fark, yoksulluğun eyaletlere göre dağılımında da gözlemlenebilmektedir. Moummin (2010)'e göre yoksullukla ilişkili bir diğer faktör, hanehalklarının eğitim düzeyidir. Elde edilen bulgular, eğitimin hanehalklarının yaşam standartlarını iyileştirdiğini doğrular. Buna göre, düşük eğitim seviyesine sahip olan hanehalklarının yoksulluğa daha fazla maruz kaldığı, yükseköğrenim veya sonrası eğitime sahip olan hanehalklarının ise yalnızca %34'ünün yoksul olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Temel olarak, Kongo ekonomisini karakterize eden yoksulluk birkaç faktöre dayanmaktadır. İlk olarak, savaşlar, yağmalamalar, güvensizlik, istikrarsızlık, yolsuzluk ve kötü yönetim nedeniyle Kongo'nun ekonomik dokusunun yıkılması yoksulluk ve işsizlik sorunlarının temelinde yatmaktadır. Ayrıca, Kongo ekonomisi dışa dönük ve az çeşitlidir, bu da yoksulları özellikle döviz kuru dalgalanmalarına karşı savunmasız hale getirmektedir. Vergi toplama konusunda hükümet kurumlarının koordinasyon eksikliği ve yasal reformların çeşitliliği gibi yapısal kısıtlamalar da özel sektörün gelişimini engellemektedir. Son olarak, eğitim sisteminin kötüleşmesi, özellikle inşaat sektöründe olmak üzere, nitelikli iş gücü bulma konusunda zorluk yaşayan bazı sektörlerin gelişimine engel olmaktadır (Kuma, 2020).

Sonuç olarak, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde (DKC) yoksulluğun birkaç belirleyicisi bulunmaktadır. Ev yapısı, okuryazarlık düzeyleri, istihdam durumu ve coğrafi konumun tümü zenginlik dağılımını etkilemekte ve yoksulluğa katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, kentsel ve kırsal bölgeler arasında farklılıklar söz konusu olup kırsal bölgeler yoksulluktan daha fazla etkilenmektedir. Son olarak, çatışmalar, güvensizlik, yolsuzluk, sınırlı ekonomik çeşitlilik ve yönetimdeki zayıflıklar gibi daha geniş ekonomik faktörlerin yoksulluğa katkıda bulunduğu belirtilmektedir. Genel olarak, sosyal, ekonomik ve siyasi faktörler arasındaki karmaşık etkileşim, DKC'deki yoksulluğun çok yönlü doğasını vurgulamaktadır.

3.6. Afrika'da Yoksulluğun Sonuçları

Rena (2007), Afrika Boynuzu'ndaki yoksulluğun üç ana nedeninden bahseder. İlk olarak, özellikle kuraklıklar gibi doğal afetler tarımı ciddi şekilde etkilemekte, geniş çapta açlık ve yetersiz beslenmeye neden olmaktadır. İkincisi, düşük ilköğretim kayıt ve okuryazarlık oranları ile birlikte yetersiz eğitim yoksulluğa katkıda bulunmaktadır. Üçüncü olarak, HIV/AIDS yaygınlığıyla birleşen zayıf sağlık sistemleri, bölgenin yoksulluğunu daha da kötüleştirmekte, özellikle çocuklar ve evsizler gibi savunmasız nüfusları etkilemektedir. Dolayısıyla, yoksulluğun coğrafi nedenler, yetersiz eğitim ve yetersiz sağlık koşulları sonucu ortaya çıktığını ifade etmiş olur. Mood ve Jonsson (2016) ise, yoksulluğun sosyal ilişkiler ve sivil/siyasi katılım üzerindeki etkilerini tartışmışlardır. Yoksulluğun sosyal bağları zayıflatma ve katılımı azaltma riskini

artırdığını, ancak yoksulluktan çıkmanın genellikle ters etkiye sahip olduğunu öne sürmüşlerdir. Örneklem büyüklüğü kesin tahmini sınırlasa da, %5 ila %21 arasında önemli etkilerin gözlemlendiği belirtilmektedir. Onlara göre, bu endişe verici bulgulara rağmen, yoksulluğun negatif etkilerinin ekonomik iyileşme ile tersine çevrilebileceği düşünülmektedir. Yakın sosyal ilişkiler, yoksulluğun bazı olumsuz sonuçlarını hafifletir ve ihtiyaç zamanlarında bireylere koşulsuz destek sunar. Ngutu (2014) tarafından Batı Kenya'daki Emuhaya'daki Abanyole topluluğunda yapılan bir başka çalışma ise, yoksulluğun finansal durum, istihdam, aile yapısı, sosyal destek, eğitim düzeyi ve mülkiyet sahipliği gibi çeşitli faktörlerle nasıl ilişkilendiğini ve suç üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Yoksulluğun genellikle işsizlik, okuryazarlık ve temel ihtiyaçlara erişim eksikliği gibi nedenlerle suçu teşvik ettiği şeklindeki temel sorunu ele almayı amaçlamıştır. Sosyal programlar ve devlet desteği gibi çabalara rağmen, uyuşturucu kaçakçılığı, hırsızlık, saldırı ve cinsiyete dayalı şiddet gibi suç faaliyetleri bölgede devam etmektedir. Çalışma, yoksullukla ilişkili suçların kök nedenlerini belirlemeyi ve bunlarla başa çıkmak için stratejiler geliştirmeyi amaçlamıştır. Bulgular, Abanyole topluluğu arasında istihdam, eğitim, finansal durum, mülkiyet sahipliği, sosyal yapı, sosyal destek ve suç davranışı arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur ve Emuhaya kentinde yoksulluğun varlığını ve suçla doğrudan ilişkisini vurgulamıştır.

Yoksulluğun sonuçları geniş kapsamlıdır ve bireylerin yaşamlarının çeşitli yönlerini, aynı zamanda toplumu da etkilemektedir. Yoksulluğun insan sağlığı için bir tehdit olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, sürekli bir yoksulluk durumunun gelişmekte olan ulusları istikrarsızlığa, toplumsal ayrımcılığa ve kötü sağlık koşullarına daha duyarlı hale getirdiğinin farkındadır. Abdulrahman (2023), yoksulluğun ülkenin sağlık durumunu önemli ölçüde etkilediğini ifade ederek Nijerya'daki yetersiz sağlık sistemini ülkenin yoksulluğunun bir sonucu olarak göstermiştir. Cluver vd. (2013), Güney Afrika'daki çocuklar arasında yoksulluk, AIDS yetimliği, ebeveyn AIDS hastalığı ve ruh sağlığı bozuklukları arasındaki ilişkiyi incelemek için çok değişkenli bir regresyon analizi yapmıştır. Bulguları, yoksulluk, AIDS yetimliği ve ebeveyn AIDS hastalığının tümünün, sosyodemografik faktörler göz önüne alındığında, ruh sağlığı bozukluklarının artırdığını öngörmektedir. Bunlar, özellikle yoksulluk ve AIDS ile ilgili konularla etkilenen çocuklar gibi savunmasız nüfuslar arasında sosyoekonomik

faktörler ile sağlık sonuçları arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulamaktadır. Ayrıca yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok başka çalışma, çeşitli diğer faktörleri de analizlerinde kullanmışlardır. Bunlar arasında yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, medeni durum, hanehalkı büyüklüğü ve sağlık tesislerine olan yakınlık gibi demografik göstergeler bulunmaktadır. Biggs vd. (2010), gelir eşitsizliği, yoksulluk ve kişi başına gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, yoksulluğun ve gelir eşitsizliklerinin, ulusal gelir seviyeleri ve sağlık üzerinde bağımsız ve önemli etkilere sahip olduğunu bulmuşlardır. Musyoka (2013)'nın bulguları da yoksulluk düzeyinin sağlık hizmetlerinin kullanımı, sağlık hizmeti sağlayıcılarının seçimi ve genel sağlık durumu üzerinde önemli bir etkisi olduğunu öne sürmektedir. Ancak, çeşitli bireysel ve hane halkı faktörlerinin de sağlık hizmetlerinin kullanımı, sağlık hizmeti sağlayıcılarının seçimi ve algılanan sağlık durumu üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu ifade edilmektedir. Mayimbo ve Ngimo (2017) da, yoksulluğun HIV/AIDS gibi diğer sağlık sorunları ile ilişkili karmaşık doğasını vurgulayarak, yoksulluk ve ilişkili sağlık sorunlarını ele almak için kapsamlı yaklaşımların gerekliliğini vurgulamışlardır.

Yoksulluğun sonuçlarından bir diğeri de yetersiz beslenmedir. Yetersiz beslenme, sağlıklı dokuları ve organ fonksiyonlarını sürdürmek için gereken temel vitaminler, mineraller ve besin maddelerinden yoksun kalındığında meydana gelmektedir. Yoksulluk genellikle Afrika'da açlığın başlıca nedeni olarak ifade edilir ve yetersiz beslenmenin önde gelen nedenlerinden biri olarak tanımlanır (Adeyeye vd., 2017). Ayrıca, yoksulluk, gıda güvensizliği ve yetersiz beslenme, her yaş grubundaki bireylerin sağlık ve refahı üzerinde ciddi sonuçlara yol açmakta ve kronik hastalıklar ve zihinsel sağlık sorunlarında artan risklerine neden olmaktadır (FRAC, 2017). Mayimbo ve Ngomo (2017), özellikle çocuklar arasında yetersiz beslenmenin kısırlık, bulaşıcı hastalıklara karşı artan risk ve düşük ve orta gelirli ülkelerde yıllık milyonlarca ölüm gibi ciddi sonuçlarını tartışmıştır. Yetersiz beslenme, yoksulluk sonucu yetersiz gıda alımından kaynaklanır ve ayrıca annenin beslenme durumundan etkilenmektedir. Yoksulluk durumu, ebeveynlerin genellikle çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olduğu gibi, aynı zamanda çocuk bakımıyla ilgili sorunları da kötüleştirmektedir. Ayrıca, yoksulluk, sağlıksız çevreler, ayrımcılık ve yoksulluk döngülerini sürdürme gibi zayıflatıcı bir durum olarak tanımlanmaktadır. LASER PULSE (2023), Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki

(DKC) Tanganyika, Kasai ve Kasai Merkez eyaletlerinde yoksulluk ile yetersiz beslenme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Son anket verilerini kullanarak, rapor bu bölgelerdeki yoksulluk ve yetersiz beslenme düzeylerini değerlendirmiştir. Bulgular, Tanganyika (%29), Kasai (%54) ve Kasai Merkez (%50) eyaletlerinde ulusal ortalamadan önemli ölçüde daha yüksek olan keskin yoksulluk oranlarını ortaya koymuştur. Ayrıca bulgular, ülke genelinde yetersiz beslenmeden kaynaklı 5 yaş altı çocukların %6'sını etkileyen zayıflama ve %42'sini etkileyen gelişme geriliğinin yaygın olduğunu göstermektedir. Bu da yoksulluk ile yetersiz beslenme arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Rapor ayrıca, yetersiz konut, hijyen eksikliği ve sınırlı varlık sahipliği gibi özelliklerle tanımlanan yoksul hanelerin, yetersiz beslenmeye daha duyarlı olduğunu vurgulamıştır. Demografi ve sağlık durumu gibi faktörler, özellikle anneler ve çocuklar arasında, yoksulluk ile yetersiz beslenme arasındaki bağlantıyı daha da kötüleştirmektedir. Vorster (2010) ise, yoksulluk ile yetersiz beslenme arasındaki ikili ilişkiyi detaylandırarak, her birinin diğerini nasıl kötüleştirebileceğini açıklamıştır. Bir grafiksel temsil aracılığıyla, fetal beslenmenin yoksulluk ile beşeri sermaye gelişimi arasında kritik bir köprü olarak hizmet ettiğini göstermiştir. Özellikle, yetersiz müdahaleler nedeniyle düşük doğum ağırlıklı bebeklerin, gelişme geriliği yaşayan çocuklara ve ardından beşeri sermayesi azalmış yetişkinlere dönüşme riski altında olduklarını vurgulamıştır.

Yoksulluk aynı zamanda şiddete katkıda bulunan faktörlerden biri olarak da kabul edilmektedir. Bourguignon (1999), suç ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, suç oranlarının yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin derecesiyle pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ancak, yoksulluk ile şiddet arasındaki ilişkinin karmaşık ve çok yönlü olduğunu kabul etmek önemlidir. Draman (2003), yoksulluğun hem doğrudan hem de dolaylı mekanizmalar aracılığıyla çatışmaya katkıda bulunduğunu göstermiştir. Doğrudan yollar, “hayal kırıklığı-saldırganlık” ve “görelî yoksunluk” gibi psikolojik varsayımları içerirken, dolaylı faktörler ise genellikle ekonomik argümanları kapsamaktadır. Bernburg vd. (2009), hanehalkı yoksulluğunun yoğunluğunun ergen intihar davranışları üzerinde önemli bir bağlamsal etkisi olduğunu göstermiştir. Ayrıca, bu etkiyi açıklamak için bir “salgın” hipotezini araştırmışlar ve intihar önerisinin (intihar düşünen veya deneyen bireylerle etkileşim) aracı rolünü incelemişlerdir. Hanehalkı yoksulluğunun toplumun intihar girişimleri üzerindeki bağlamsal etkisinin önemli bir kısmına intihar önerisinin

aracılık ettiğini bulmuşlardır. Bulguları, hanehalkı yoksulluğunun yaygın olduğu topluluklarda, ergenlerin intihar düşüncesinin veya intihara teşebbüs etmiş bireylerle karşılaşma olasılığının daha yüksek olması nedeniyle, hanehalkı yoksulluğunun ergen intihar davranışları riskini artırdığını öne sürmektedir. Aynı zamanda Dollard vd. (1939) tarafından geliştirilen “hayal kırıklığı-saldırganlık varsayımının”, saldırganlığın varlığının her zaman bir tür hayal kırıklığına dayandığını ve tersi olarak, hayal kırıklığının varlığının her zaman bir tür saldırganlığa yol açtığını öne sürmüşlerdir. Hayal kırıklığını hedefe ulaşmanın engellenmesi olarak tanımlamışlardır. Görelî yoksunluk anlayışı ise, insanların kendilerini diğerlerine kıyasla yoksun hissedebileceğini vurgular ve bu durumun gruplar arası düşmanlığa yol açabileceğini belirtir. Bu algı, grupların gerçek görelî durumundan ziyade, özellikle bazı koşullarda daha yavaş bir iyileşme yaşadığında, çatışmayı tetiklemektedir (Draman 2003). Lemmi vd. (2016) de, özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde yoksulluk ile intihar düşünceleri ve davranışları arasında karmaşık bir ilişki olduğunu öne sürmüşlerdir. Bulgular, ekonomik zorluklar ile tamamlanmış ve tamamlanmamış intihar düşünceleri ve davranışları gibi intihar olguları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yoksulluğun farklı boyutları ile intihar olguları arasındaki ilişkinin gücü ve tutarlılığında değişkenlikler bulunmakla birlikte, kronik yoksulluğun intihar düşünceleri ve davranışları riskini artırabileceğini, akut ekonomik şokların bu riski daha da artırabileceğini öne sürmüşlerdir. Pare ve Felson (2014) da, yoksulluk ile suç arasındaki olası bağlantıyı açıklamak için bir takım açıklamalar sunmuşlardır. İlk olarak, ayrımcılığın ve meşru fırsatların eksikliğinin, yoksul bireylerin toplumsal kaynaklara ve geniş çapta paylaşılan hedeflere erişimini sınırladığını savunmuşlardır. Bu durum yoksulluk içinde yaşayan bireyleri bu kaynaklara ve hedeflere ulaşmak için yasadışı yöntemlere başvurmaya zorlamakta ve bu da suç işlemelerine neden olmaktadır. İkinci olarak, özellikle dezavantajlı mahallelerde yaygın olan düşük düzeydeki sosyal kontrolün, şiddet ve saldırgan davranış riskini artırdığını belirtmişlerdir. Son olarak, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin, suça uygun tutumlara yol açan sosyalleşme deneyimlerinden dolayı suçlara katılmaya daha eğilimli olabileceğini ifade etmektedirler. Bireysel düzeyde, yoksulluk bir kişinin cinsel suçlara karşı hassasiyetini artırabilir ve en önemlisi, en düşük sosyo-ekonomik statüdeki insanlar en büyük risk altındadır (Greco ve Dawgert, 2007). Son olarak Asante vd. (2016) ise,

Gana’da, farklı toplumsal kesimler arasında cinsel istismarın yaygınlığı hakkında tartışmışlardır ve düşük gelirli topluluklarda bu konuda daha yüksek bir insidansın kaydedildiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, düşük gelirli topluluklarda cinsel suçlar genellikle başlıca yoksulluk gibi çeşitli faktörlerden dolayı rapor edilmez. Bu topluluklardaki aileler, zaman kaybı olarak değerlendirdikleri yasal işlem yerine failden maddi tazminatı önceliklendirme eğiliminde olabilirler.

Yolsuzluk, yoksulluğun bir diğer sonucudur. Justesen ve Bjørnskov (2014), az gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin genellikle rüşvet ve yolsuzluğa daha fazla maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir ve yoksulluk ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin tüm Sahra-altı Afrika ülkelerinde geçerli olduğunu gözlemlemişlerdir. Öyle ki, ekonomik kalkınmışlık düzeyi, hükümet yetkililerinin kamu hizmetleri sunma karşılığında rüşvet toplama güdülerini etkilemektedir. Yani, ülke bağlamından bağımsız olarak, özellikle kentsel alanlarda, yoksulluğun bireylerin hükümet yetkililerinden hizmet alabilmek için rüşvet talepleriyle karşılaşma olasılığını önemli ölçüde artırdığını gözlemlemişlerdir. 38 Afrika ülkesinde yolsuzluk ve yolsuzluk kontrol önlemlerinin etkisini değerlendiren Simplicite ve Oasis (2013)’in bulguları, suç ile yolsuzluk arasında güçlü bir pozitif korelasyon olduğunu ortaya koyarken, suç ile yolsuzluk kontrolü arasındaki korelasyonun negatif olduğunu göstermiştir. Ayrıca, yolsuzluk kontrolünün suç üzerindeki hafifletici etkisinin, yolsuzluğun kendisinin pozitif etkisini aştığını gözlemlemişlerdir ve yolsuzluktan ve diğer yönetim başarısızlıklarından kaynaklanan suça karşı yolsuzluk kontrol önlemlerinin etkili olabileceğini öne sürmüşlerdir. Son olarak, bulguları, Afrika ülkeleri içinde ve arasında çatışmaların ortaya çıkışı ve yayılmasında yolsuzluğun önemli bir rol oynadığını da göstermiştir. Njangang vd. (2022), 45 Afrika ülkesinden oluşan bir panel veri setinden yararlanarak, üç tür yolsuzluk (yürütme yolsuzluğu, yasama yolsuzluğu ve yargı yolsuzluğu dinamikleri) ile açlık seviyeleri arasındaki etkiyi incelemişlerdir. Bulguları, yasama, yargı ve yürütme yolsuzluğunun daha yüksek seviyeleri olan ülkelerin genellikle daha yüksek açlık seviyelerine sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Afrika’da yolsuzluk için en zararlı türün yürütme yolsuzluğu olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçları, siyasi gücün sosyal gruplar arasında dağılımının yolsuzluk etkisini hafifletebileceğini öne sürmektedir. Son olarak, 1997-2006 yılları arası 97 gelişmekte olan ülkenin verilerini kullanarak yolsuzluk ile yoksulluk arasındaki nedensel bağlantıyı araştıran Negin vd. (2010) ise, yolsuzluk ile

yoksulluk arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu ve nedenselliğin her iki yönde de var olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda, yoksulluğu hafifletmek için kapsamlı bir stratejinin uygulanmasının önemini vurgular ve bu stratejinin aynı anda yolsuzlukla mücadele eden önemli girişimlerle birleştirilmesi gerektiğini savunur.

Yoksulluğun eğitim üzerinde de çok yönlü etkileri söz konusudur ve hem eğitime erişimi hem de alınan eğitimin kalitesini etkileyebilmektedir. Nijerya'da yoksulluk ile eğitim arasında önemli bir bağlantı olduğunu ifade eden Amzat (2010), eğitime erişimde önemli zorluklar olduğunu ortaya koymuştur ve birçok ebeveynin düşük gelir nedeniyle çocuklarını okula göndermeyi karşılayamadığını belirtir. Çalışma, çoğu ebeveynin, çocuklarını yalnızca devlet okullarına kaydettirebildiği, ancak hükümetin ise kamu eğitimini ihmal ettiği bulgusuna ulaşmıştır; ayrıca yetersiz öğretmen maaşları ve kamu okullarında kaynak eksikliği gibi sorunlar, bu durumun daha da kötüleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca, çalışma, özel okulların daha üstün kaynakları ve olanaklarıyla birlikte, kaliteli eğitime erişimde zengin ile yoksul arasındaki uçurumu artırdığını vurgular. Yoksulluğun eğitim üzerindeki etkisini göstermeye çalışan Nortje (2017), bir ülkenin yoksulluk seviyeleri ile eğitim sisteminin kalitesi arasında belirgin bir ilişki kurar ve nüfusu eğitmenin, yoksulluğu hafifletmek ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için güçlü bir araç olarak hizmet ettiğini, ayrıca tüm vatandaşlar için genel yaşam standartlarını artırdığını ifade eder. Son olarak Maiyo (2015), Kenya'nın Trans-Nzoia kentinde, hanehalkının yoksulluk düzeylerinin okulların iç verimliliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Yüksek etkisizlikle karakterize edilen okullar genellikle bırakma, tekrarlama, düşük performans ve düşük geçiş ve hayatta kalma oranları gibi yüksek değerlerle karşı karşıyadır. Bu okullar genellikle kentin en yoksul olarak kategorize edilen köylerinde bulunmaktadır. Hanehalkının yoksulluk düzeyleri, tekrarlama, bırakma, hayatta kalma oranı, akademik başarı ve geçiş oranı gibi çeşitli iç verimlilik ölçütleriyle önemli bir korelasyon sergiler.

Yine düşük gelir de doğrudan yoksullukla ilişkilendirilen önemli bir faktördür. Otieno (2011), Kenya'da düşük gelirin öğrencilerin akademik performansı üzerindeki zararlı etkisini kabul eden birçok öğretmenin varlığından bahseder ve bunu ebeveynlerin maddi kısıtlamalar nedeniyle çocuklarına bakamamalarına bağlar. Ayrıca, üniforma gibi eğitime yönelik temel ihtiyaçların eksikliğinin öğrencilerin

akademik başarılarını önemli ölçüde engellediğini vurgular. Kanu (2019) ise, özellikle Afrika'da yoksulluk ile göç arasında önemli bir ilişki olduğunu vurgular. Buna göre, Afrika'daki yoksulluk, sadece gelir kıtlığı ile değil, aynı zamanda eğitim, temel hizmetlere erişim, sağlık hizmetleri ve güvenlik eksikliği ile de tanımlanmaktadır. Belirli bir gelir eşiğine ulaşmak, bu temel ihtiyaçları karşılamak için yeterli olmayabilir. Bu durumda, önemli sayıda genç bireyin yanı sıra giderek artan oranda orta yaş grubundaki erkek ve kadınların, başka yerlerde daha iyi fırsatlar arayışında başka bölgelere göç ettiği görülmektedir. Dolayısıyla Afrika'daki göçün ana itici gücü olarak yoksulluk ortaya çıkmaktadır. Yoksulluğun göç eğilimleri üzerindeki önemli etkisini ve özellikle Gana ve Mısır'da yoksulluğun azaltılmasındaki göçün rolünü vurgulayan Wheeler vd. (2008) de benzer şekilde yoksul veya çok yoksul olarak sınıflandırılan bireyler veya hanelerin göçe daha eğilimli olduğu ve uluslararası göçün bu demografik gruplar arasında daha yaygın olduğunu ifade etmektedir. Çalışmanın bulgularına göre göç, özellikle yoksul Mısırlılar için yoksulluktan kurtulma için uygun bir strateji olarak hizmet etmekte ve geçim kaynaklarında iyileşmelere yol açmaktadır.

Sonuç olarak, yoksulluğun birkaç farklı sonucu söz konusudur. Yoksulluğun özellikle sağlık üzerindeki etkileri çeşitlidir ve yoksulluk, genellikle sağlık hizmetlerine erişimde sınırlamalara, sağlıksız yaşam koşullarına ve beslenme eksikliklerine neden olmaktadır. Yoksulluğun ayrıca dengesiz ve yetersiz beslenme, bulaşıcı hastalıkların yayılması ve ruh sağlığı sorunları gibi sağlık sorunlarını artırdığına dair birçok kanıt da mevcuttur. Şiddet ve suç da yoksulluğun bir sonucu olarak görülebilir ve yoksulluğun çatışma ve suça katkıda bulunduğu farklı psikolojik ve ekonomik mekanizmaları söz konusudur. Yoksulluğun farklı değişkenler üzerine sonuçları bunlarla sınırlı değildir ve eğitim, sosyal ilişkiler, yolsuzluk ve göç gibi farklı alanlara da etkisi bulunmaktadır.

3.7. İşsizlik ve Yoksulluk Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme

Ülkelerin ve o ülkede yaşayan insanların karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklardan ikisi yoksulluk ve işsizliktir. Bununla birlikte, bu iki değişkenin birbirlerini etkileyip etkilemediği veya ilişkili olup olmadığı üzerine yaygın bir tartışma bulunmaktadır. Çoğu düşünür, işsizliğin yoksulluğu etkilediği ve tersinin ise olmadığı fikrini

desteklemeye eğilimlidir. Öyle ki, işsizlik ve yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki kuran Tores vd. (2021), Ekvador'da işsizlik oranındaki bir birimlik artışın yoksulluk oranında %1,02'lik bir artışa yol açtığını ve işsizliğin yoksulluğu önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Benzer şekilde, Rosas ve Bandala (2018) da, gelişmekte olan ülkelerde bireylerin işsizlikleri ile yoksulluk tuzağına düşme olasılıkları arasında anlamlı bir ilişki olduğu göstermiştir. Bulguları, işsizlik seviyesindeki her bir birimlik artışın yoksulluk tuzağına düşme olasılığını 0,0128 artırdığını göstermektedir. Çalışmada ilk önce, hem cinayet oranlarının hem de işsizliğin yoksulluk olasılığını etkilediği düşünülse de, sadece işsizlik anlamlı bir faktör olarak bulunmuştur.

1970'lerin ortalarında, Avustralya'daki yoksulluk komisyonu, ülkede işsizliği yoksulluğun önemli bir nedeni olarak vurgulamıştır. İlgili dönemde, işsizlerin yaklaşık %16,6'sının yoksulluk sınırının altında yaşadığını ifade eden komisyon, buna rağmen, bu işsizlerin büyük bir kısmının görece hızlı bir şekilde iş bulduğunu ve böylece yoksullukların geçici olduğunu ifade etmiştir. Ancak 1996 yılına gelindiğinde, bu durum önemli ölçüde kötüleşmiştir ve işsizlerin neredeyse üçte ikisinin yoksulluk içinde yaşadıkları gözlemlenmiştir. Yoksulluğun ayrıca işsizlik süresiyle birlikte artış gösterdiği görülmüştür. Diğer yandan, işsizlik yardımı yoksulluk sınırının altında olmasına rağmen, diğer gelir kaynakları nedeniyle tüm işsizlerin, yoksulluk içerisinde olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca, işsizliğin belirli bir zamanda ölçülürken, yoksulluğun genelde yıllık olarak değerlendirilmesi de bir takım farklılıklara neden olmaktadır. Son olarak, yoksulluk araştırması genellikle aile gelirine odaklanmaktadır ve bu da bireysel yoksulluğu maskeleyebilmektedir. Çift gelirli ailelerin artmasıyla, bireysel gelir ile aile yoksulluğu arasındaki bu fark daha da genişlemiştir. Dolayısıyla işsizlik her zaman yoksulluğa geçiş anlamına gelmez (Saunders, 2002). Benzer şekilde, Cortes ve Morales (2010) de, işsizliğin bireysel bir olgu olduğunu, ancak yoksulluğun haneye özgü olduğunu ifade eder. Bunun da işsizliğin aktif nüfusa, yoksulluğun ise tüm nüfusa atfedilmesine yol açtığını belirtir. Ayrıca çalışmalarında işsizlik ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelerken karşılaşılan diğer başlıca durumları da incelemişlerdir. Öncelikle, işsizlik ile işsizlik oranı arasındaki fark dikkate alınmalıdır. İşsizlik oranı, bir ekonomik olgu ve bir sosyal olguyu (çalışma arzusu) birleştirir, bu da onun yoksullukla doğrudan ilişkisini karmaşıktırır, çünkü sadece istihdam doğrudan yoksulluğu etkilemektedir. İkinci

olarak, mutlak ve göreceli yoksulluk eşikleri arasındaki ayrımın dikkatlice yapılması gerekir. Gerçekten de yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan farklı yöntem ve yaklaşımlar, işsizlikle ilişkili olabilmektedir. Defina (2004)'nın elde ettiği bulgular, toplam işsizlik oranının genel nüfus ve belirli alt gruplar için resmi yoksulluk başlangıç oranını önemli ölçüde etkilediğini, ancak etkinin görece mütevazı olduğunu ortaya koymuştur. Ancak yoksulluk hesaplamaları için resmi nüfus geliri yerine önceki veya sonraki politika gelirinin kullanılması, işsizliğin yoksulluk oranları üzerindeki etkisini azaltmaktadır. Ayrıca, daha yüksek yoksulluk sınırlarının, yoksulluk oranları üzerindeki ölçülen etkisini azalttığı belirlenmiştir. Genel olarak, yoksulluk oranının işsizlik oranındaki değişikliklere duyarlılığı, kullanılan yoksulluk ölçüm yöntemine bağlıdır ve alternatif sınıflandırma yöntemleri bu duyarlılığı azaltmaktadır. Bu, işsizlik oranında bir düşüşün yalnızca belirli ekonomik sektörlerde yoksulluğu hafifletebileceğini ve işgücü piyasası dinamiklerinin ve bireysel kazançların yoksulluk ve işsizlik arasındaki ilişkiyi anlamının önemini vurgulamaktadır.

Aiyedogbon ve Ohwofasa (2012), Nijerya'da işsizlik, tarım, imalat ve hizmet sektörlerinin reel GSYİH'ya katkıları ve nüfus artışı bağlamında yoksulluğun oluşunu analiz etmiştir. Çalışma, işsizliğin, tarım ve hizmet sektörlerinin reel GSYİH'ye katkılarının ve nüfus artışının Nijerya'daki yoksulluk düzeylerini pozitif yönde ve tarım sektörü dışında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini belirtmiştir. Buna karşılık, imalat sektörünün reel GSYİH'ye katkısının yoksulluk düzeyleri ile negatif ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu bulmuştur. Dahlia ve Nur (2021) ise, Endonezya'nın Doğu Luwu Bölgesi'nde işgücünün çeşitli sektörler ve istihdam durumları arasındaki dağılımı detaylandırarak, bölgedeki istihdam eğilimlerine genel bir bakış sunmaktadırlar. Elde ettikleri bulgulara göre, Endonezya'da işsizlik, yoksulluğu doğrudan etkilemektedir. Buna göre, bireyler iş bulamadıklarında gelir fırsatları azalmakta, bu da mali istikrarsızlığa ve yoksulluk riskinin artmasına neden olmaktadır. Türkiye'de yoksulluk ve istihdam dinamikleri arasındaki karmaşık ilişkiyi vurgulayan Muş (2016)'a göre de, belirli sektörler ve istihdam türleri diğerlerine göre daha fazla yoksulluğa maruz kalabilmektedir. Buna göre, tüm sektörler arasında tarım işçileri en yüksek düzeyde dezavantaja sahip olan gruptur. 2002'den 2009'a kadar tüm istihdam edilen bireyler arasındaki yoksulluk oranı %10 azalırken, tarım işçileri arasındaki yoksulluk oranı yalnızca %3 azalmıştır.

Dezavantajlı grupları ele alan Muş (2016), ayrıca Türkiye'de, ekonomik olarak en savunmasız bireylerin düzensiz çalışma saatlerine, düzensiz ödemelere ve uygun harcama ile birikim alışkanlıkları konusunda finansal okur-yazarlık eksikliğine sahip olan geçici işçiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, hiçbir ödeme almayan aile bireyleri de bu dezavantajlı gruba dahildir. 2002'den 2009'a kadar pozitif bir trend gözlenmesine rağmen, bu gruplar yoksulluk açısından hala en dezavantajlı konumdadırlar. Buna karşılık, aynı dönemde, en avantajlı gruplar ise düzenli olarak aylık maaş alan sürekli işçilerdir.

Oiro vd. (2004)'ye göre, tarım ve gayri resmi sektör faaliyetlerinin meslek sahasının ana unsurları olduğu ve tarım sektörünün ulusal yoksulluğu artıran bir faktör olduğu Kenya'da, yoksullar arasında yaygın olarak geçimlik tarım, ticari tarım ve çobanlık faaliyetleri görülmektedir. Tarım ve gayri resmi sektörde istihdam yoksullukla başa çıkma mekanizması olarak hizmet etse de genel yoksulluk oranını azaltmak zorunda değildir. Ancak, yoksulluk eşitsizliğini ve şiddetini azaltarak yoksullar arasındaki farkı daraltarak önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Oiro vd. (2004), Kenya'da eğitim seviyeleri ile yoksulluğun azalması arasında doğrudan bir ilişkinin altını çizmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde bile eğitim sertifikası olan bireylerin, aynı eğitim düzeyindeki sertifikası olmayanlara kıyasla yoksulluk olasılığının belirgin şekilde daha düşük olduğunu vurgulamıştır. Yine sağlık konusu da, toplumda büyük bir endişe kaynağı olup, önemli ölçüde yoksulluk ve işsizlikten etkilenmektedir. Vaalavuo (2016), AB vatandaşları arasında azalan sağlık eğilimleri ile sosyoekonomik faktörler arasındaki bağlantıyı araştıran bir araştırma yapmıştır ve özellikle işsizlik ve yoksulluk üzerinde durmuştur. Çalışma, işsizlik yaşayan veya yoksulluk içinde yaşayan bireylerin, bir sonraki yıl sağlıklarında bir bozulma bildirme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, araştırma, önceki kötü sağlık ve kötüleşen sağlık arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koyarak, kötüleşen sağlığın işsizliğe yol açtığı ve bunun da sağlıkta daha fazla düşüşe katkıda bulunduğu potansiyel bir kısır döngüyü belirtmektedir.

Muñoz (2019), işsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi açıklayarak, bu değişkenlerin Kolombiya'daki en savunmasız nüfusu nasıl etkilediğini incelemiştir. 2010'dan 2018'e kadar olan tarihsel veriler, eğitimdeki, sübvansiyonlardaki ve diğer hükümet desteklerindeki iyileşmeler sayesinde parasal yoksullukta yıllık olarak önemli bir

azalma göstermektedir. Ancak, bu azalmaya rağmen, yoksulluk seviyeleri hala yüksek kalmakta, özellikle Chocó, Cúcuta ve Guajira gibi orta büyüklükteki şehirlerde çok boyutlu ve aşırı yoksulluk seviyeleri de yüksek değerler göstermektedir. İşsizlik oranı 2013 yılında %8,4'e düşerek son 20 yılın en düşük seviyesine ulaşmış, ancak 2018'de tekrar %9,7'ye yükselmiştir. Bu işsizlik artışı, yoksullukla ilgili çeşitli göstergeleri olumsuz etkileyebileceği için endişe vericidir.

İşsizlik, işsizlik yaşayan hanelerin diğer çalışma çağındaki hanelere kıyasla daha fazla yoksulluğa düşme riski taşıdığına, sosyal dışlanma riski oluşturmaktadır. Haataja (1999), işsizliğin yoksulluğa ve toplumsal dışlanmaya nasıl yol açabileceğini tartışmıştır ve farklı ülkeler arasındaki farklılıklara dikkat çekmiştir. Ülkeleri işsizliğin yoksulluk riskini artırma derecesine göre kategorize etmiş ve bazılarının işsizlik ile yoksulluk arasında açık bağlantılar gösterdiğini, diğerlerinin ise göstermediğini belirtmiştir. Buna göre, Kuzey Avrupa ülkeleri genellikle hem işsiz hem de istihdam edilenler arasında düşük yoksulluk oranları sergilerken, Almanya, İngiltere, Avustralya ve ABD gibi ülkeler, işsizlikle ilişkilendirilen daha yüksek yoksulluk riskleri ile karşı karşıyadır. Özellikle ABD, göreceli olarak düşük işsizlik oranlarına rağmen, hem işsiz hem de istihdam edilenler arasında yüksek yoksulluk oranları yaşamaktadır. Çalışma, ayrıca sadece işsizlik oranlarını azaltmanın yoksulluğa karşı koruma garantisi sunmadığını vurgulayarak, işsizlikle ilişkilendirilen yoksulluk riskini hafifletmede sosyal güvenlik politikalarının önemine değinmektedir. Gallie vd. (2003) ise, işsizliğin farklı sosyal etkinlik alanlarında toplumsal izolasyona ne ölçüde katkıda bulunduğunu araştırmışlardır. Kuzey-Orta Avrupa ülkelerinde işsizliğin birincil sosyal etkinlik açısından artan sosyal izolasyonla, Güney-Avrupa ülkelerinde ise işsizliğin hane düzeyinde azalan sosyal izolasyonla ilişkilendirildiğini bulmuşlardır. Elde ettikleri bulgulara göre, beklentilere ters olarak, işsizlik sürekli olarak azalan gayri-resmi sosyal etkileşimle ilişkilendirilmemektedir ve aslında işsiz bireyler genellikle istihdam edilenlerden daha yüksek düzeyde gayri-resmi sosyal etkileşime sahiptir. Çalışma, aynı zamanda incelenen neredeyse tüm ülkelerde işsizliğin yoksulluk riskini önemli ölçüde artırdığını bulmuştur. Özellikle, istihdamdan işsizliğe geçenler, yoksulluğa karşı daha savunmasızdır ve işsiz kalanlar için yoksulluk riski daha yüksek kalmaktadır. Ancak cömert refah sistemlerine sahip Danimarka ve Hollanda gibi ülkelerde, işsizliğin yoksulluk üzerindeki etkilerinin daha az belirgin olduğunu göstermektedir.

Son olarak Akwara vd. (2013)'nin belirttiğine göre, yoksulluk ve işsizlik önemli sosyal sorunlardır ve ulusal güvenliği de tehdit edebilmektedir. Nijerya üzerine yaptığı çalışmasından elde ettiği bulgular, açıkça, işsizliğin yoksulluğu doğurduğunu, yoksulluğun da güvensizliğe katkıda bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, yoksulluk ve işsizliğin her ikisi de ulusal güvenlik açısından önem taşımaktadır. Bunun sebebi de, özellikle gençlerin yoksul ve işsiz olması durumunda, ülkeyi istikrarsızlaştırmak ve herhangi bir anda şiddetli huzursuzluk çıkarmak için manipüle edilebilmeleridir.

Sonuç olarak, yoksulluk ve işsizlik arasındaki çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır. İşsizlik, istihdam olanaklarını azaltarak doğrudan yoksulluğu etkilemektedir. Tarım, imalat, hizmet gibi sektörlerdeki istihdam durumları, enflasyon ve nüfus artışı gibi diğer faktörler yoksulluk seviyelerini etkilemektedir. Tarım sektöründeki iş türleri, ekonomik ilerlemelere rağmen yoksulluğa daha yatkındır. Yoksulluk ile işsizlik arasındaki ilişki bölgeye göre de değişmektedir. Ayrıca işsizlik, sosyal dışlanmaya yol açtığı gibi, kötü sağlık ve güvensizlik de, işsizlik ve yoksulluk ile yakından ilişkilidir. Kötü sağlık, işsizliğe yol açabilir ve bu da sağlığı daha da kötüleştirerek kısır döngü yaratır. Yine gençler ve geçici işçiler, önemli savunmasız grupları ifade eder ve bu grupların işsizlikleri nedeniyle yoksulluğa düşme olasılıkları diğer gruplara göre daha yüksektir. Farklı Afrika ve Asya ülkeleri üzerine yapılan çalışmalar, işsizliğin yoksulluk üzerindeki dinamiklerini ve etkilerini göstermekte ve bu etkileri hafifletmek için sosyal politikaların önemini vurgulamaktadır.

SONUÇ

İşsizlik ve yoksulluk, dünya çapında ülkelerin karşı karşıya kaldığı en büyük ekonomik ve sosyal sorunlardan ikisidir. İşsizlik, birçok boyutu olan karmaşık bir olgudur ve her biri farklı nedenlere ve özelliklere sahip çeşitli türlere ayrılabilir. İşsizliğin ana türleri arasında döngüsel işsizlik, friksiyonel işsizlik, yapısal işsizlik ve gönüllü işsizlik bulunmaktadır (Kurt, 2005). Her tür, kendine özgü zorluklar sunar ve bunların etkili bir şekilde ele alınması için hedeflenmiş politika müdahaleleri gerektirir. Öte yandan yoksulluk, bir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için gereken kaynaklardan yoksun olmasını ifade etmektedir (Council of The European Union, 2004). Yoksulluğun tanımlanmasında da farklı yaklaşımlar söz konusudur ve bunların başlıcaları parasal ve parasal olmayan yaklaşımlardır. Parasal yaklaşım, yoksulluğu gelir veya belirli bir tüketim düzeyi açısından açıklar ve çeşitli yoksulluk sınırlarını dikkate alır (Townsend, 2004; Runciman, 1966). Parasal olmayan yaklaşım ise yalnızca gelir veya tüketim gibi parasal değişkenlere değil, aynı zamanda yaşam becerilerinin eksikliği, kötü yaşam koşulları ve toplumsal hayattan dışlanmaya yol açan kırılganlık gibi farklı faktörlere odaklanır (Sen, 1999; Knetch, 2012). Amartya Sen, yoksulluğu kapsamlı bir şekilde ele alan önde gelen düşünürlerden biridir. Sen, kapasite yaklaşımında yoksulluğun yalnızca gelir eksikliği olarak değil, temel kapasitelerin yoksunluğu olarak anlaşılması gerektiğini açıklar (Sen, 1999). Sen'e göre, yalnızca gelir veya tüketim düzeylerine odaklanan geleneksel parasal yaklaşım, bireylerin karşılaştığı gerçek yoksunluğun boyutunu tam olarak açıklamada yetersiz kalır. Sen'in kapasite yaklaşımı, ekonomik zenginlikten bireylerin gerçekten yapabildikleri ve olabildikleri şeylere - yani "kapasitelerine" - odaklanmaya kayar. Bu kapasiteler, insanların refah elde etmeleri için sahip oldukları gerçek özgürlükler veya fırsatları ifade etmektedir (Sen, 1999). Bu yaklaşım, bireylerin yeterli gelire sahip olsalar bile, bu geliri değerli kapasitelere dönüştürme araçlarından yoksun olduklarında hala yoksul olabileceklerini vurguladığı için de önemlidir. Toplumsal dışlanma, kamu hizmetlerine erişim eksikliği ve ayrımcılık gibi faktörler de insanların kapasitelerini sınırlamada önemli bir rol oynayabilir ve böylece yoksulluğa katkıda bulunabilir (Sen, 2000).

Yoksulluk ve işsizliğin çok sayıda nedeni vardır ve bu nedenler, ülkeden ülkeye değişmektedir. Çalışmada, ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere işsizliğin üç

ana nedeni incelenmiştir. Ekonomik nedenler, düşük GSYİH, yüksek enflasyon ve düşük doğrudan yabancı yatırım gibi faktörleri içerirken (Vermeulen, 2017; Mathenge ve Muturi, 2021; Yılmaz vd., 2011; Gürçağan, 1998), sosyal nedenler, yolsuzluk ve düşük kaliteli eğitim sistemi gibi sorunları içerisinde barındırır (Pletscher, 2015; Cowdrey, 2021; Alemu, 2023; Farah ve Ali, 2018). Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç de işsizliği etkileyen önemli bir faktördür. Kültürel nedenler ise istihdam fırsatlarını ve işgücüne katılımı etkileyen toplumsal normlar ve değerleri içerir (Emmett, 2001). Çalışmada, yoksulluğun nedenlerini açıklayan ise iki teori sunulmaktadır. Bunlardan ilki, bireysel nedenler teorisidir ve yoksulluğu bireysel faktörlere bağlayarak, kişisel özellikler ve davranışların bir kişinin yoksul durumda olmasının ana nedenleri olduğunu öne sürer. Bireysel nedenler teorisine göre, motivasyon eksikliği, kötü karar verme ve kişisel sorumluluk eksikliği gibi faktörler, bireyin yoksulluk içinde olup olmadığını belirlemede önemli rol oynamaktadır. Örneğin, eğitim veya istihdam fırsatlarını takip etmek için motivasyonu olmayan veya kötü finansal kararlar alan bireyler, kendilerini yoksulluk içinde bulabilirler. Bu teori, kişisel hesap verebilirliği ve bireylerin kendi ekonomik sonuçları üzerinde kontrol sahibi oldukları fikrini vurgular, kişisel davranış ve tutumlardaki değişikliklerin bireysel düzeyde yoksulluğu hafifletebileceğini ima eder (O'Connor, 2001). Diğer yandan kültürel nedenler teorisine ise, yoksulluğu kültürel bağlamda inceler ve kültürel değerler, inançlar ve normların iktisadi davranışı ve fırsatları nasıl etkilediğini inceler. Kültürel çevrenin yoksulluktan kurtulma konusunda bireyin yeteneklerine ciddi katkılar sağlayabileceğini ifade eder (Lewis, 1966).

Yoksulluğun nedenleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Hane büyüklüğü, düşük eğitim kalitesi, yolsuzluk, zayıf yönetim ve zayıf sağlık sistemi genellikle yoksulluğun ana nedenleridir. Ayrıca yoksulluk ile yoksulluğu etkileyen diğer faktörler arasında bir kısır döngü de bulunmaktadır (IMF, 2015; Afera, 2015; Hassan vd., 2024). Son olarak yoksulluk ve işsizlik sadece toplumla ilişkili diğer alanları etkilememekte, ayrıca ikisi arasında da ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki oldukça karmaşıktır ve bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Genel olarak çalışmada ele alınan literatür incelendiğinde, işsizliğin yoksulluğu artırdığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Doğu Afrika’da işsizlik ve yoksullukla mücadelede uygulanması gereken bazı politika önerileri de söz konusudur. Esas öncelik eğitimin kalitesinin tamamen iyileştirilmesine verilmelidir. Ardından, bu coğrafyada iş yaratma kabiliyeti de önemlidir ve bu bağlamda iş yaratma girişimlerini destekleyici politikalara önem verilmelidir. Çalışmada da yoğun bir şekilde görüldüğü üzere, Doğu Afrika’da temel sorunlardan biri yolsuzluktur ve dolayısıyla yolsuzlukla mücadeleyi içerecek ciddi politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, bu ülkelerdeki nüfusun çoğunluğu tarımsal alanlarda yaşamakta ve tarım sektöründen kazanç sağlamaktadır. Dolayısıyla yoksullukla mücadele, tarım sektörünün geliştirilmesini içermelidir. Ayrıca, bu ülkelerin büyük bir kısmında sağlık hizmetlerine erişim sınırlıdır ve kronik hastalıklar yaygındır. Dolayısıyla yoksullukla mücadele, sağlık sisteminde iyileştirmeyi de kapsamalıdır. Son olarak hane büyüklüğünü azaltmaya yönelik politika adımları atılmalıdır; çünkü özellikle bu coğrafyada hane büyüklüğü, yoksulluğun artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdallah Ali, M., Mughal, M. ve Chhorn, D. (2022). Microfinance and poverty reduction: Evidence from Djibouti. *Review of Development Economics*, 26(2), 1189-1224.
- Abdulrahman, A. I. (2023). The Effects of Poverty on Heath Outcomes in Nigeria: An ARDL Approach. *Economics and Business*, 37(1), 73-89.
- Abuka, C. A., Ego, M. A., Opolot, J. ve Okello, P. (2007). Determinants of Poverty Vulnerability in Uganda. *Institute for International Intergration Studies Discussion Paper*, No. 203, IIIS.
- Adjei, S. K. (2018). Inflation determinants-Milton Friedman's theory and the evidence from Ghana, 1965-2012 (using ARDL framework). *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 3(1), 21-36.
- Afera, N. (2015). Determinants of poverty in rural Tigray: Ethiopia evidence from rural households of Gulomekeda Wereda. *Journal of Poverty, Investment and Development*, 10(1), 95-102.
- Ahmed, S. M. (2020). *Determinants of Poverty in Somalia: A Household Level Analysis*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Nairobi.
- Aikaeli, J. (2010). Determinants of Rural Income in Tanzania: An Empirical Approach. Research On Poverty Alleviation. *REPOA Research Report 10/4*, Research on Poverty Alleviation.
- Ainomugisha, P., Turyareeba, D., Mbabazize, R. N., Katutsi, V., ve Atwine, A. (2020). Employment-Growth Nexus within the East African States. *Modern Economy*, 11(11), 1836-1857.
- Aiyedogbon, J. O. ve Ohwofosa, B. O. (2012). Poverty and youth unemployment in Nigeria, 1987-2011. *International Journal of Business and Social Science*. 3(20) (Özel Sayı), 269-279.
- Ajolor, O. V. (2018). The challenges of policy implementation in Africa and sustainable development goals. *International Journal of Social Sciences*, 3(3), 1497-1518.

- Akwara, A. F., Akwara, N. F., Enwuchola, J., Adekunle, M., ve Udaw, J. E. (2021). Unemployment and Poverty: Implications for National Security and Good Governance in Nigeria. *Escet Journal of Educational Research and Policy Studies*, 1(2), 244-256.
- Alemayehu, G. ve Addis, Y. (2021). *Ethiopia population shares, income shares, consumption shares, and poverty rates for rural, urban, and total populations*. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>.
- Alemu, F. M. (2023). *Ramifications of Sectors Economic Upsurge on Rate of Early aged Unemployment in Case of East African Countries*. Erişim adresi: <https://www.researchsquare.com/article/rs-2069033/v1>.
- Altiner, A., Bozkurt, E., ve Toktaş, Y. (2018). The Effect of Economic Globalization on Unemployment in Emerging Market Economies. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 1763-1783.
- Amzat, I. H. (2010). The effect of poverty on education in Nigeria: Obstacles and Solutions. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 1(4), 55-72.
- Arimah, B. (2004). Poverty reduction and human development in Africa. *Journal of Human Development*, 5(3), 399-415.
- Asante, C. W., Owusu, G., Oteng-Ababio, M., ve Owusu, A. Y. (2016). Poverty and crime: Uncovering the hidden face of sexual crimes in urban low-income communities in Ghana. *Ghana Journal of Geography*, 8(1), 32-50.
- Ataman, B. C. (1998). İşsizlik sorununa yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(1), 59-72.
- Atkinson, A. B. ve Hills, J. (1998). Exclusion, Employment and Opportunity. *LSE STICERD Research Paper*, No. CASE004. London School of Economics.
- Azeng, T. F. ve Yogo, T. U. (2013). *Youth unemployment and political instability in selected developing countries*. Tunisia: African Development Bank.
- Bahta, Y. T. ve Haile, B. O. (2013). Determinants of poverty of Zoba Maekel of Eritrea: A household level analysis. *International Journal of Food and Agricultural Economics (IJFAEC)*, 1(2), 73-84.

- Bekele, Y. (2018). The political Economy of Poverty in Ethiopia: Drivers and Challenges, *Africa Review*, 10(1), 17-39.
- Bernburg, J. G., Thorlindsson, T. ve Sigfusdottir, I. D. (2009). The spreading of suicidal behavior: The contextual effect of community household poverty on adolescent suicidal behavior and the mediating role of suicide suggestion. *Social Science & Medicine*, 68(2), 380-389.
- Bhardwaj, A., Dietz, J. ve Beamish, P. W. (2007). Host country cultural influences on foreign direct investment. *Management International Review*, 47(1), 29-50.
- Biggs, B., King, L., Basu, S. ve Stuckler, D. (2010). Is wealthier always healthier? The impact of national income level, inequality, and poverty on public health in Latin America. *Social Science & Medicine*, 71(2), 266-273.
- Bonals, J. S. ve Monteforte, E. (2015). La dinámica del desempleo y sus distintas explicaciones en perspectiva histórica. Un análisis desde las transformaciones en la producción a nivel mundial. *XI Jornadas de Sociología*. Facultad de Ciencias Sociales, Universidad de Buenos Aires: Buenos Aires. Erişim adresi: <https://cdsa.aacademica.org/000-061/1003>.
- Booth, C. (1892). *Life and Labour of the People in London (1889–1903)*. London: Macmillan.
- Borooah, V. K. (1996). *Growth, Unemployment, Distribution and Government: Essays on Current Economic Issues*. Hampshire: Macmillan.
- Bourguignon, F. (1999). Crime as Social Cost of Poverty and Inequality: A Review Focusing on Developing Countries. *Desarrollo y sociedad*. 44, 61-69.
- Bradshaw, T. K. (2007). Theories of poverty and anti-poverty programs in community development. *Community Development*, 38(1), 7-25.
- Brodmann, S., Coulombe, H., Bacon, R., Caillava, I. R. ve Elzir, A. (2015). *Djibouti-Poverty and social impact analysis: strengthening safety nets in Djibouti*. Washington: World Bank.
- Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in Turkey*, Ankara: ILO.
- Campa, R. (2017). Technological Unemployment. A Brief History of an idea, *ISA eSymposium for Sociology*, 7(1), 1-16.

- Campenhout, B.V., Sekabira, H. ve Aduayom, D.H. (2016). Poverty and its Dynamics in Uganda: Explorations using a new set of poverty lines. C. Arndt, A. McKay ve F. Tarp (Eds.), *Growth and Poverty in Sub-Saharan Africa* içinde (ss.137-160). Oxford University Press.
- Cañibano, S. M. (2015). *Determinantes del Desempleo*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Universidad de Valladolid, Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales. Erişim adresi: <http://uvadoc.uva.es/>.
- Chen, S. ve Ravallion, M. (2010). The developing world is poorer than we thought, but no less successful in the fight against poverty. *The Quarterly Journal of Economics*, 125(4), 1577-1625.
- Cluver, L., Boyes, M., Orkin, M. ve Sherr, L. (2013). Poverty, AIDS and child health: Identifying highest-risk children in South Africa. *South African Medical Journal*, 103(12), 910-915.
- Council of The European Union (2004). *Joint report by the Commission and the Council on Social Inclusion*. Belgium: Council of The EU and European Commission.
- Cowdrey, R. (2012). *Creating an Entrepreneurial Mindset: Failure is an option*. Bookboon: Ventus Publishing.
- Dahliah, D. ve Nur, A. N. (2021). The influence of unemployment, human development index and gross domestic product on poverty level. *Golden Ratio of Social Science and Education*, 1(2), 95-108.
- Davis, E. P. ve Martinez, M. S. (2014). A review of the economic theories of poverty. *National Institute of Economic and Social Research Discussion Paper*, No. 435. NIESR: London.
- Decerf, B. (2022). Absolute and Relative Poverty Measurement: A Survey. *World Bank Group Policy Research Working Paper*, No. 10008. World Bank.
- DeFina, R. H. (2004). The impacts of unemployment on alternative poverty rates. *Review of Income and Wealth*, 50(1), 69-85.
- Deressa, T. K. ve Sharma, M. K. (2014). Determinant of poverty in Ethiopia. *Ethiopian Journal of Economics*, 23(1), 113-130.

- DFAT (Department of Foreign Affairs and Trades, Australian Government) (2020). *Country Information Report: Ethiopia*. Department of Foreign Affairs and Trade: Australian Government.
- Diler, H. G. (2018). Türkiye’de Döngüsel İşsizlik Talep Daralması İle İlişkili Midir? *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 35-47.
- Dinler, Z. (2004). İktisada Giriş (Onuncu Basım). *Ekin Kitabevi*: Bursa.
- Diwakar, V. ve Shepherd, A. (2018). *Understanding Poverty in Kenya, A Multidimensional Analysis*. Chronic Poverty Advisory Network (CPAN).
- Doğan, G. (2012). *İstihdam ve Genç İşsizlik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Draman, R. (2003). *Poverty and Conflict in Africa: Explaining a Complex Relationship*. Expert Group meeting on Africa-Canada Parliamentary Strengthening Program, sunulmuş bildiri. Addis Ababa.
- DSS (Department of Social Security) (1999). *Opportunity for All: Tackling poverty and social exclusion*. London: The Stationery Office
- Du Toit, R. (2003). *Unemployed Youth in South Africa: The Distressed Generation*. Minnesota International Counseling Institute (MICI), sunulmuş bildiri. <https://repository.hsra.ac.za/handle/20.500.11910/8247> adresinden erişildi.
- Emmett, M. (2001). Women at the heart of a renewed vision for humanity. *Agenda*, 16(49), 66-70.
- Erdayı, A.U. (2009). Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye. *Çalışma ve Toplum*, 3(22), 133-162.
- Erdem, E. ve Nageye, A. I. (2018). Eğitim ve İstihdamın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Secilmiş Afrika Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 13(2), 91-106
- Ermıyas, A. M., Batu, M. M, ve Teka, E. (2019). Determinants of Rural Poverty in Ethiopia: A Household Level Analysis in the Case of Dejen Woreda. *Arts and Social Sciences Journals*. 10(2), 1-6.

- Eyasu, A. M. (2020). Determinants of poverty in rural households: Evidence from North-Western Ethiopia. *Cogent Food & Agriculture*, 6(1), 1823652.
- FAO (Food and Agriculture Organisation of the United Nations) (2016). *Country profile-Ethiopia*. FAO: AQUASTAT.
- Farah, S. A. ve Ali, H. A. (2018). A Study on The Causes of Unemployment among University Graduates in Kenya: A case of Garissa County, Kenya. *European Journal of Social Sciences Studies*, 3(1), 182-193.
- Fissuh, E. ve Harris, M. (2004). *Modelling determinants of poverty in Eritrea: A new approach*. Econometric Society 2004 Australasian Meetings, sunulmuş bildiri. No. 364, Melbourne.
- Fissuh, E., Serieux, J. ve Harris, M. N. (2011). Measuring the attributes of poverty and its persistence: a case study of Eritrea. *Review of Income and Wealth*, 57(2), 327-344.
- FRAC (Food Research & Action Center) (2017). *The Impact of Poverty, Food Insecurity, and Poor Nutrition on Health and Well-Being*. Washington DC: Food Research & Action Center (FRAC).
- Friedman, M. (1968). The Role of Monetary Policy. *The American Economic Review*, 58(1), 1-17.
- Friedman, E. ve Gostin, L. O. (2016). The United Nations sustainable development goals: achieving the vision of global health with justice. *Georgetown Public Policy Review*, 21(1), 1-25.
- Furuoka, F. (2007). Does the “Phillips curve” really exist? New empirical evidence from Malaysia. *Economics Bulletin*, 5(16), 1-14.
- Gallie, D., Paugam, S. ve Jacobs, S. (2003). Unemployment, poverty and social isolation: Is there a vicious circle of social exclusion? *European Societies*, 5(1), 1-32.
- Garcia, B. A. ve Gruat, J. V. (2003). Social protection A life cycle continuum investment for social justice, poverty reduction and sustainable development. *ILO Working Paper*, No. 366683, International Labor Organization.

- Gelle, L. Y., Abshir, A. ve Ali-Salad, M. A. (2021). Graduate unemployment in Somalia: Causes, socio-economic consequences and possible solutions. *Journal of Economics*, 9(3), 14-21.
- Greco, D. ve Dawgert, S. (2007). *Poverty and Sexual Violence: Building Prevention and Intervention Responses*. Pennsylvania Coalition Against Rape: PCAR.
- GSE (Government State of Eritrea) (2004). *Interim Poverty Reduction Strategy Paper*. Eritrea: Government State of Eritrea.
- Gürçağan, Ü. (1998). *Avrupa Birliği'nde Genç İşsizliği ve Genç işsizliğine yönelik istihdam politikaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Haataja, A. (1999). Unemployment, employment and poverty. *European Societies*, 1(2), 169-196.
- Hague, S., van Ufford, P. Q. ve Muchabaiwa, B. (2023). *Good News or Bad News for Africa: Recent Trends in Monetary Child Poverty in Sub-Saharan Africa*. New York: UNICEF.
- Haji, S. H. H. (2007) The Youth Employment in East Africa: An Integrated Labour Market Perspective, *African Integration Review*, 1(2), 1-24.
- Harrison, B. (1972). Education and underemployment in the urban ghetto. *The American Economic Review*, 62(5), 796-812.
- Hassan, A. A., Muse, A. H. ve Chesneau, C. (2024). Machine learning study using 2020 SDHS data to determine poverty determinants in Somalia. *Scientific Reports*, 14(1), 5956.
- Hassan, R. ve Birungi, P. (2011). Social capital and poverty in Uganda. *Development Southern Africa*, 28(1), 19-37.
- Haughton, J. ve Khandker, S. R. (2009). *Handbook on Poverty+ inequality*. Washington DC: World Bank Publications.
- Hernandez, M. (2020). *Impact of Unemployment and Lack of Education in Kenya on Al-Shabab Recruitment*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Walden Üniversitesi, Minnesota.

- Hope, K. R. (2004). The poverty dilemma in Africa: Toward policies for including the poor. *Progress in Development Studies*, 4(2), 127-141.
- Idang, G. E. (2015). African Cultures and values. *Phronimon*, 16(2), 97-111.
- IFAD (International Fund for Agricultural Development) (2012). *Enabling poor rural people to overcome poverty in Burundi*. Roma: IFAD.
- IGAD (Intergovernmental Authority for Development) (2019). *Document Programme pays, consolider le chemin de la resilience et de la durabilité du pays, 2019-2024*. Djibouti: IGAD.
- ILO (International Labour Organisation) (1982). *The Thirteenth International Conference of Labour Statistics*. Geneva: International Labour Organisation.
- Ilyas, A., Banaras, A., Javaid, Z. ve Rahman, S. U. (2023). Effect of Foreign Direct Investment and Trade Openness on the Poverty Alleviation in Burundi–Sub African Country: ARDL (Co-integration) Approach. *Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(1), 555-565.
- IMF (International Monetary Fund) (2004). *Djibouti: Poverty Reduction Strategy Paper*. IMF Country Report. No. 04/152. Washington DC.
- IMF (International Monetary Fund) (2007). *Democratic Republic of Congo: Poverty reduction strategy paper*. IMF Country Report No. 07/330. Washington DC.
- IMF (International Monetary Fund) (2012). *Djibouti: Poverty Reduction Strategy Paper-Annual Progress Report*. IMF Country Report. No. 12/131. Washington.
- Ireland, P. (2014). *The Classical Theory of Inflation and its Uses Today*. Shadow Open Market Committee (SOMC) Meeting, sunulmuş bildiri. New York: Manhattan Institute.
- Islam, F., Shabbaz, M. ve Shabbi, M. S. (2011). Philips curve in a small open economy: A time series exploration of North Cyprus. *MPRA Paper*, No. 28397, Munich Personal RePEc Archive.
- Justesen, M. K. ve Bjørnskov, C. (2014). Exploiting the poor: Bureaucratic corruption and poverty in Africa. *World Development*, 58, 106-115.

- Kagan, J. (2024). *Frictional Unemployment: Definition, Causes, and Quit Rate Explained*. Erişim adresi: <https://www.investopedia.com/>.
- Kanu, I. A. (2019). Economies of migration and Poverty in Africa. *Journal of African Studies and Sustainable Development*, 2(3), 42-51.
- Karluk, R. (2007). *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeğe Katkısı*. Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye Paneli, sunulmuş bildiri. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Katumo, M. D. ve Maingi, J. (2020). Relationship between Youth Unemployment and Economic Growth in Kenya. *Advances in Economics and Business*. 8(5) 255-267.
- Kavak, Y. (1997). Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 21-26.
- Kenya National Bureau of Statistics (2021). *The Kenya Poverty Report Based on the 2021 Kenya Continuous Household Survey*. Kenya: KNBS.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: MacMillan and Co.
- Khan, M.A. (2006). Yolsuzlukla Mücadelede Denetimin Rolü. *Sayıştay Dergisi*. 72, 85-116.
- Kiamba, J. M. (2008). Women and leadership positions: Social and cultural barriers to success. *A Journal of Transnational Women's & Gender Studies*, 6(1), 7-26.
- King, T. B. ve Morley, J. (2007). In search of the natural rate of unemployment. *Journal of Monetary Economics*, 54(2), 550-564.
- Klimczuk, A. ve Klimczuk-Kochańska, M. (2015). Technological Unemployment. M. Odekun (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of World Poverty, 2nd Edition* içinde (s. 1510-1511). SAGE Publications: Thousand Oaks.
- Knecht, A. (2012). Understanding and fighting poverty-Amartya Sen’s capability approach and related theories. *Social Change Review*, 10(2), 153-176.
- Korankye, A. A. (2014). Causes of poverty in Africa: A review of literature. *American International Journal of Social Science*, 3(7), 147-153.

- Kristjanson, P., Mango, N., Krishna, A., Radeny, M. ve Johnson, N. (2010). Understanding poverty dynamics in Kenya. *Journal of international development*, 22(7), 978-996.
- Kuma, J.K. (2020). Pauvreté et Chomage en République démocratique du Congo: état des lieux, analyses et perspective. *HAL Paper*, No. 2909695. HAL, France.
- Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin sosyo-ekonomik analizi: sosyal açıdan Türkiye örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi SBE: İstanbul.
- Laderchi, C. R., Saith, R. ve Stewart, F. (2003). Does it matter that we do not agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches. *Oxford Development Studies*, 31(3), 243-274.
- LASER PULSE (2023). *Poverty and Malnutrition in the Democratic Republic of Congo: Second Data Analysis Findings From Provinces of Tanganyika, Kasai, and Kasai Central*. Long-term Assistance and Services for Research & Partners for University-Led Solutions Engine: Purdue University.
- Lawson, D., McKay, A. ve Okidi, J. (2003). *Factors Affecting Poverty Dynamics and Persistence in Uganda*. CPRC Conference, sunulmuş bildiri. Erişim adresi: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08cdaed915d622c001619/LawsonMcKayOkidi.pdf>.
- Layte, R., Whelan, C. T., Maître, B. ve Nolan, B. (2001). Explaining levels of deprivation in the European Union. *Acta Sociologica*, 44(2), 105-121.
- Lemmi, V., Bantjes, J., Coast, E., Channer, K., Leone, T., McDaid, D., Palfreyman, A., Stephens, B. ve Lund, C. (2016). Suicide and poverty in low-income and middle-income countries: A systematic review. *The Lancet Psychiatry*, 3(8), 774-783.
- Lewis, O. (1961). *The Children of Sanchez: Autobiography of a Mexican Family*. New York: Random House.
- Lewis, O. (1966). The culture of poverty. *Scientific American*, 215, 19-25.
- Liem, R. ve Liem, J. H. (1988). Psychological effects of unemployment on workers and their families. *Journal of Social Issues*, 44(4), 87-105.

- Limbu, F. L. ve Mashindano, O. J. N. (2002). The agricultural sector and poverty in Tanzania: The impact and future of the reform process. A. Mbelle ve G. D. Mjema (Eds.), *The Nyerere Legacy and Economic Policy Making in Tanzania*, (ss. 41-71). Tanzania: Dar es Salaam University Press.
- Lin, M. T. (1967). *Keynes's Theory and Inflation*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kansas State University: Kansas.
- Lubaale, G. (2019). Poverty in Uganda: Causes and Strategies for Reduction with Great Emphasis on Ethics and Ecological Justice. *Sociology and Anthropology* 7(1): 9-19.
- Lucas, R. E. (1978). Unemployment Policy. *The American Economic Review*, 68(2), 353-357.
- Macharia, M. K. ve Otieno, A. (2015). Effect of inflation on unemployment in Kenya. *International Journal of Science and Research*, 6(6), 1980-1984.
- Mago, S. (2018). Urban Youth Unemployment in South Africa: Socio-Economic and Political Problems. *Commonwealth Youth & Development*, 16(1), 1-19.
- Maiyo, J. (2015). Education and poverty correlates: A case of Trans-Nzoia County, Kenya. *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, 7(7), 142-148.
- Mathenge, S. ve Muturi, W. (2021). Determinants of Unemployment in East African Community Countries. *Account and Financial Management Journal*, 6(10), 2526-2537.
- McCormick, D., Kamau, P., Thomsen, L., Maalu, J., Upadhyaya, R. ve Nyukuri, W. (2013). *Kenya Country Background Report: Successful African Firms and Institutional Change (SAFIC) Project*. CBS Research Portal.
- McGregor, T. ve Litchfield, J. (2008). Poverty in Kagera, Tanzania: Characteristics, Causes and Constraints. *PRUS Working Paper*, No. 42. Poverty Research Unit at Sussex.
- Mead, L. M. (2020). *Poverty and Culture*. Erişim adresi: <https://researchgate.net/>.

- Memiş, H., Kara, M. ve Tayfur, L. (2010). Yoksulluk, Yapısal Uyum Programları ve Sahra Altı Afrika Ülkeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 325-346.
- Mercier, M., Ngenzebuke, R. L. ve Verwimp, P. (2020). Violence exposure and poverty: Evidence from the Burundi civil war. *Journal of Comparative Economics*, 48(4), 822-840.
- Mohamed, M. A. (2020). Evaluating Household-Level Determinants of Poverty in Somalia. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 8(10), 259-273.
- Mohamoud, A. M. ve Bulut, E. (2020). Determinants of poverty in Somalia: A logit model analysis. *Fiscaeconomia*, 4(2), 437-451.
- Mood, C. ve Jonsson, J. O. (2016). The social consequences of poverty: An empirical test on longitudinal data. *Social Indicators Research*, 127, 633-652.
- Morales, J. C. ve Cortes, O. S. (2010). Sobre la difusa relación entre desempleo y pobreza: España en el cambio de siglo. *Panorama Social*, 12, 15-28.
- Moumami, A. (2010). Analyse de la Pauvreté en République Democratique du Congo. *Working Paper Series*. No 112. Banque Africaine de Développement.
- Mubecua, M. A. ve David, O. J. (2019). So far so good? Tracking the poverty eradication goal of SDGs in Kenya, Nigeria, and South Africa. *Journal of Public Affairs*, 19(4), 1964.
- Munoz, N. A. (2019). *Análisis de la relación entre desempleo y la pobreza en Colombia en los años 2010 al 2018*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Universidad Cooperativa de Colombia, Colombia, Erişim adresi: hdl.handle.net/20.500.12494/13219.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2011). *Avrupa Birliği Sürecinde Genç İşsizliği*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları: İstanbul.
- Muskoya, P. K. (2019). *Effects of Poverty on healthcare utilization, choice of healthcare providers and health status in Kenya*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kenyatta University, Kenya.

- Muş, Ü. E. (2016). *The Determinants of poverty: Turkey and Multi-Country Examples*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ndyali, L. (2016). Higher Education System and Jobless Graduates in Tanzania. *Journal of Education and Practice*, 7(4), 116-121.
- Negin, V., Abd Rashid, Z. ve Nikopour, H. (2010). The causal relationship between corruption and poverty: A panel data analysis. *MPRA Paper*, No. 24871. Munich Personal RePEc Archive.
- Ngoma, C. ve Mayimbo, S. (2017). The negative Impact of Poverty on The Health of Women and Children. *Annals of Medical and Health Sciences Research*, 7(6), 442-446.
- Ngutu, J. A. (2014). The influence of poverty on crime among the Abanyole of Emuhaya District, Western Kenya. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19(4), 108-142.
- Nickell, S. (1981). Biases in dynamic models with fixed effects. *Econometrica: Journal of the econometric society*, 49(6), 1417-1426.
- Njangang, N. H., Simplicie, A. ve Eric, M. (2022). Does corruption starve? An African perspective, *AGDI Working Paper*, No. WP/22/022, African Governance and Development Institute(AGDI), Yaoundé.
- Nkurunziza, J. D., Ndikumana, L. ve Nyamoya, P. (2012). The Financial Sector in Burundi. *NBER Working Paper Series*, No. 18289. NBER: Cambridge.
- Nortje, M. J. (2017). The effect of poverty on education in South Africa. *Educator Multidisciplinary Journal*, 1(1), 47-62.
- Nsabimana, J., Ndayishimiye, N., Kwidera, C. ve Beko, A. (2013). Pauvreté Monétaire versus Non-Monétaire au Burundi. *PEP Working Papers*, No 160423. Partnership for Economic Policy.
- Nyandoro, M. ve Dube, T. (2023). Poverty in Africa Since Independence. E. Frankema vd. (Eds.), *The History of African Development* (ss. 264-278). African Economic History Network: AEHN Publishing.

- O'Connor, A. (2001). *Poverty Knowledge: Social Science, and The Poor in Twentieth-Century U.S. History*. Princeton: Princeton University Press.
- Oiro, M. W., Mwabu, G. M. ve Manda, D. K. (2004). Poverty and employment in Kenya, *Discussion Paper*, No. 33. Nairobi: Kenya Institute for Public Policy Research and Analysis.
- Okurut, F. N., Odwee. J. J. A. O. ve Adebua, A. (2002). Determinants of Regional Poverty in Uganda. *AERC Research Paper*, No. 122. African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya.
- Okwi, P. O., Ndeng'e, G., Kristjanson, P., Arunga, M., Notenbaert, A., Omolo, A., Henninger, N., Benson, T., Kariuki, P. ve Owuor, J. (2007). Spatial Determinants of Poverty in Rural Kenya. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 104(43), 16769-16774.
- Oluoko-Odingo, A. A. (2009). Determinants of poverty: lessons from Kenya. *GeoJournal*, 74, 311-331.
- Onchari, D. G. (2019). The relationship between corruption and unemployment rates in Kenya. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(17), 309-318.
- Otieno, J. A. (2011). *Effects of Poverty on the Academic Performance of Learners in the Selected Primary Schools of Asego Division Homa-Bay District-Kenya*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kampala International University, Uganda.
- Otieno, O. G. (2015) *Determinants of Poverty in Kenya*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Nairobi, Kenya.
- Otite, A. ve Ogionwo, P. (2016). *Problems of Culture in Africa*. Ibadan: Opex Publication.
- Özdemir, M. Ç. (2022). Voluntary Unemployment. *Labor Economics Selection Articles*, SESAM: Sakarya Üniversitesi.
- Özsoy, C. E. ve Tosunoğlu, B. T. (2017). GSYH'nin ötesi: Ekonomik gelişmenin ölçümünde alternatif metrikler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 285-301.

- Paelo, A. C. (2015). *The Effect of Cultural Traits on Career Choice and Youth Unemployment in South Africa*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Johannesburg, Güney Afrika.
- Paul, S. (1991). On the measurement of unemployment. *Journal of Development Economics*, 36(2), 395-404.
- Pelizzo, R., Katera, L., Mwombela, S. ve Olan'g, L. (2018). Poverty and Development in Tanzania. *RAN Working Papers*. No. 18(11). RAN: Research Africa Network.
- Penz, G. P. (1968). *The Theory and Measurement of Structural Unemployment*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of British Columbia, Kanada.
- Phillips, A. W. (1958). The relation between unemployment and the rate of change of money wage rates in the United Kingdom, 1861-1957. *Economica*, 25(100), 283-299.
- Pletscher, M. (2015). *Youth Unemployment in Uganda: Roots of the Problem and Possible ways to mitigate them*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of St. Gallen, İsviçre.
- Qin, Y. (2020). *The Relationship Between Unemployment and Inflation--Evidence From US Economy*. Fifth International Conference on Economic and Business Management, sunulmuş bildiri. Çevrimiçi kongre.
- Rainwater, L. (1970). Neutralizing the Disinherited: Some Psychological Aspects of Understanding the Poor. V. L. Allen (Ed.), *Psychological Factors in Poverty* içinde (ss. 9-28). Chicago: Markham.
- Raleigh, D. ve Coleman, M. (2020). Perpetuation of poverty in rural Tanzania. *Ballard Brief*, 2020(1), 1.
- Rank, M. (2004). *One Nation Underprivileged: Why American Poverty affect us all*. Oxford: Oxford University Press.
- Ravallion, M. (1998). *Poverty Lines in Theory and Practice*. Washington DC: World Bank Publications.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. The Belknap Press of Harvard Univ. Press.

- RDC MP (Republique Democratique du Congo, Ministere du Plan) (2005). *Analyse Participante De la Pauvrete en Republique Democratique du Congo*. Rapport National: RDC.
- Rena, R. (2007). Trends and determinants of poverty in the Horn of Africa-Some implications. *Indian Journal of Social Development-An International Journal*, 7(1), 65-77.
- Rena, R. (2009). Poverty in Eritrea: Challenges and implications for development. *International Social Science Journal*, 60(197-198), 325-335.
- Roelen, K. ve Leon-Himmelstine, C. (2019). Graduating Out of Poverty Across Generations: Unpacking Children's Well-being Trajectories in Burundi. *Children & Society*, 33(6), 507-523.
- Rosas, L. A. A. ve Jiménez-Bandala, C. A. (2018). El desempleo y la probabilidad de caer en trampas de pobreza. *Reis: Revista Española De Investigaciones Sociológicas*, (164), 3-20.
- Rowntree, B. S. (1901). *Poverty. A Study of Town Life*. London: MacMillan.
- Runciman, W. G. (1966). *Relative Deprivation and Social Justice*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Samanlı, R. (2021). *Birleşmiş Milletler Sosyal Politika Uygulamalarının Afrika Sosyal Koruma Politikalarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Sameti, M., Esfahani, R. D. ve Haghighi, H. K. (2012). Theories of poverty: A comparative analysis. *Arabian Journal of Business and Management Review (Kuwait Chapter)*, 1(6), 45-56.
- Sarlo, C. A. (2019). *The Causes of Poverty*. Fraser Institute, Canada.
- Saunders, P. (2002). The direct and indirect effects of unemployment on poverty and inequality. *Australian Journal of Labour Economics*, 5(4), 507-529.
- Seligman, M. E. ve Maier, S. F. (1967). Failure to escape traumatic shock. *Journal of experimental psychology*, 74(1), 1.
- Sen, A. (1983). Poor, relatively speaking. *Oxford Economic Papers*, 35(2), 153-169.

- Sen, A. (1993). Capability and Well-Being. M. C. Nussbaum ve A. Sen (Eds.), *The Quality of Life* içinde (s. 30-53). Oxford: Clarendon Press.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. New York: Knopf.
- Sen, A. (2000). Social Exclusion: Concept, Application, and Scrunity. *Social Development Papers*, No. 1. Asian Development Bank.
- Simiyu, E. J., Mohamed, I. O. ve Monayo, E. O. (2018). The relationship between remittance and household poverty in Mogadishu-Somalia. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 9(1), 59-74.
- Simplice, A. A. ve Oasis, K. T. (2013). Crime and conflicts in Africa: consequences of corruption? *MPRA Paper*, No. 44043. Munich Personal RePEc Archive.
- Smith, A. (1994[1776]). *An Inquiry into The Nature and Causes of The Wealth Of Nations* (ed.: E. Cannan). New York: The Modern Library.
- Sommers, M. (2003). Youth, War and Urban Africa: Challenges, Misunderstandings and Opportunities. B. A. Ruble vd. (Eds), *Youth Explosion In Developing World Cities* içinde (ss. 25-46). Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Torres, J., Carranza, J. ve Cruz, J. (2021). Determinantes del desempleo y su influencia sobre la pobreza: El Caso de Guayaquil-Ecuador 2007-2019. *Revista Económica*, 9(1), 9-18.
- Tostensen, A., Tvedten, I., ve Vaa, M. (2001). *Associational Life in African Cities: Popular Responses to the Urban Crisis*. Nordic Africa Institute.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in The United Kingdom*. Univ. of California Press.
- Tshiyoyo, D. (2006). Democratic Republic of Congo: Road to political Transition. *Background Paper*, EISA Annual Report 2006: EISA.
- US Bureau of Labor Statistic (USBLS) (2012). *The Recession of 2007-2009*. Erişim: https://www.bls.gov/spotlight/2012/recession/pdf/recession_bls_spotlight.pdf
- UN (United Nations) (1995). *Copenhagen Declaration on Social Development. World Summit For Social Development*. New York: United Nations.

- UN (United Nations) (2001). *Annual report of the Administrator for 2000*. Executive Board of the United Nations Development Programme & UN Population Fund.
- UN (United Nations) (2015). *The Sustainable Development Goals Report*. NY: UN.
- UN (United Nations) (2016). *Report on Sustainable Development Goals*. NY: UN.
- UN (United Nations) (2022). *Africa Sustainable Development Report*. NY: UN.
- UNICEF (United Nations Children's Fund) (2021). *Country Office Annual Report 2021: Burundi*. New York: UNICEF.
- URT MFP (United Republic of Tanzania, Ministry of Finance and Planning) (2021). *Report on the implementation of the Istanbul programme of Action for LDC for the decade 2011-2020*. URT: Ministry of Finance and Planning.
- Uyanık, Y. (1999). Dualist (ikili) işgücü piyasası teorisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(3), 1-8.
- Ünsal, E. (2016). *İktisada Giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Vaalavuo, M. (2016). Deterioration in health: What is the role of unemployment and poverty? *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(4), 347-353.
- Vermeulen, J. C. (2017). Inflation and unemployment in South Africa: Is the Phillips curve still dead? *Southern African Business Review*, 21(1), 20-54.
- Vorster, H. H. (2010). The Link Between Poverty and Malnutrition: A South African Perspective. *Health SA Gesondheid*, 15(1), 1-6.
- Wei, S. J. (1999). Corruption in economic development: Beneficial grease, minor annoyance, or major obstacle? *Policy Research WP*, No. 2048. World Bank.
- Wheeler, R. S., Sabates, R. ve Castaldo, A. (2008). Tackling poverty-migration linkages: Evidence from Ghana and Egypt. *Social Indicators Research*, 87, 307-328.
- White, M. (1991). *Against Unemployment*. London: Policy Studies Institute.
- Woldetensaye, W. A., Sirah, E. S. ve Shiferaw, A. (2022). Foreign direct investments nexus unemployment in East African IGAD member countries a panel data approach. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 2146630.

- Wollie, C.W. (2009). Causal Attributions For Poverty Among Youths in Bahir Dar, Amhara Region, Ethiopia. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*. 3(3), 251–272.
- World Bank (2018a). *Addressing Fragility and Demographic Challenges to Reduce Poverty and Boost Sustainable Growth*. Report No. 122549. Washington DC: World Bank.
- World Bank (2018b). *Federal Republic of Somalia: systematic country diagnostic*. Washington DC: World Bank.
- World Bank (2019). *The Labor Market and Poverty in Sudan*. Poverty and Equity Global Practice: World Bank Group.
- World Bank (2020). *Ethiopia Regional Poverty Report, Promoting Equitable Growth for All Regions*. Washington DC: World Bank.
- World Bank (2024). <https://data.worldbank.org> adresinden erişildi.
- Yarima, Y. A. (2014). Socioeconomic Effects of Unemployment Among the Youth in Nigeria. *Journal of Contemporary Issues in Business Res.*, 3(5), 240-249.
- Yılmaz, F., Şeker, O. ve Pektaş, E. (2019). *Testing the Validity of the Phillips Curve for Turkey with Vector Autoregressive and Markov Switching Models on the Basis of Inflation and Unemployment*. International Conference on Eurasian Economies, sunulmuş bildiri. Gazimağusa, Kıbrıs.
- Yılmaz, Ö., Kaya, V. ve Akıncı, M. (2011). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyümeye Etkisi (1980-2008). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 13-30.
- Yusuf, H. M., Daninga, P. D. ve Xiaoyun, L. (2015). Determinants of rural poverty in Tanzania: Evidence from Mkinga district, Tanga region. *Developing Country Studies*, 5(6), 40-48.

